

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

Nr. 9 (203) 2017

**Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000**

**Publicație acreditată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009**

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare *Antonina DEMBIȚCHI*
Asistență computerizată *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe CIOCANU (doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova)
Gheorghe RUSNAC (doctor habilitat, profesor universitar, academician)
Ion DIACONESCU (profesor doctor, academician, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Elena ARAMĂ (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Victoria ARHILIUC (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Flavius-Antoniou BAIAS (doctor, conferențiar universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea din București)
Sergiu BRÎNZA (doctor habilitat în drept, profesor universitar)
Cătălin BORDEIANU (doctor în drept, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „M.Eminescu”, România)
Ion CRAIOVAN (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe CHIBAC (doctor în drept, profesor universitar)
Ion DOGARU (doctor, profesor universitar, academician, Academia Română)
Spyros FLOGAITIS (doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician (Grecia), director al Organizației Europene de Drept Public)
Ion GUCEAC (doctor habilitat în drept, profesor universitar, membru corespondent al AȘM)
Raisa GRECU (doctor habilitat în drept, profesor universitar, USPEE „Constantin Stere”)
Ioan HUMĂ (doctor în drept, profesor universitar, România)
Gheorghe MIHAI (doctor în drept, profesor universitar, România)
Nicolae SADOVEI (doctor în drept, conferențiar universitar)
Andrei SMOCHINĂ (doctor habilitat în drept)
Florin STRETEANU (doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca)
Vytautas NEKROSIUS (doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania)
Tzvetan SIVKOV (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria)
A.A. TREBKOV (doctor în drept, profesor, președintele Uniunii Juriștilor din Federația Rusă)
Tudorel TOADER (doctor în drept, profesor universitar, rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași)
Alexandru ȚICLEA (doctor în drept, rectorul Universității Ecologice București, România)

ADRESA REDACTIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Tel./fax. (022) 241207: e-mail: revistadrept@yahoo.com
Pagina web: www.rnd.md

Indexul PM 31536

CUPRINS

SUMMARY

Olesea PLOTNIC

Elena CIOCHINA

Drepturile pacientului în Republica
Moldova în contextul drepturilor omului 3

Patients' rights in the Republic of Moldova
in the context of human rights

В. ФЛОПЯ

Юридическое значение согласия
пациента на медицинское
вмешательство, повлекшее его гибель
или причинившее ему тяжкие увечья 9

The legal meaning of the patient's consent
on medical intervention, which resulted in
his death or serious bodily injury

Igor SERBINOV

Subiectul infracțiunilor de neglijență în
serviciu (art.329 Codul penal). Partea I 14

The subject of the offences related to
negligence in the workplace (art.329 of the
Penal Code). Part I

Aurel Octavian PASAT

Analiza lucrărilor științifice cu privire la
infracțiunile vamale în alte state 25

Analysis of scientific works on customs
offenses in other states

Drăgălin PĂDURE

Viziunea Curții Supreme de Justiție a
Republicii Moldova asupra aplicării legii
penale în timp: sinteza practicii judiciare 30

The Supreme Court of Justice of the
Republic of Moldova in its opinion about
action of the criminal law in time: the
synthesis of judicial practice

Alexandru MORCOV

Modificarea acuzații în ședința de judecată
în sensul agravării ei. Probleme de drept
procesual-penal 40

Modification of the indictment in the sense
of its aggravation. Problems of criminal
procedure law

Natalia CIUMAC

Cauzele determinante endogene și exogene
ale criminalității 46

The causes which determined the
endogenous and exogenous of the crime

Armen OGANESEAN

Principiile interacțiunii în cadrul procesului
penal 49

The principles of interaction in the criminal
proceeding

Andrei NEGRU

Recenzie la *Compendiul jurisprudenței
Curții Constituționale a Republicii
Moldova (1995-2017)* 54

Review. To the Compendium of the
Constitutional Court of the Republic of
Moldova jurisprudence (1995-2017)

DREPTURILE PACIENTULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DREPTURILOR OMULUI

Olesea PLOTNIC

Universitatea de Stat din Moldova

Elena CIOCHINA

Academia de Studii Economice din Moldova

Potrivit Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului [1], drepturi ale pacientului sunt drepturi derivate din drepturile fundamentale ale omului la viață și sănătate. Dreptul la sănătate reprezintă unul dintre drepturile fundamentale ale omului, fiind un drept natural și inalienabil. Asigurarea dreptului la sănătate se desfășoară obligatoriu prin garantarea accesului la serviciile de sănătate, prin echitate și calitate a acestor servicii fiecărui cetățean care le solicită. Atât pacienții, cât și medicii au nevoie de sprijin pentru a preveni, a identifica și a remedia încălcarea drepturilor omului în contextul îngrijirilor medicale. Inexistența unui mecanism viabil și echitabil de depunere și examinare a plângerilor pacienților în cadrul sistemului de sănătate din Republica Moldova pune în impas libera apărare a drepturilor pacientului, în special în calitatea lui de consumator de servicii medicale, în contextul apărării drepturilor omului stabilite prin Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Cuvintele-cheie: *drepturile omului; pacient; servicii de sănătate; consumator.*

PATIENTS' RIGHTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF HUMAN RIGHTS

Under the Law on Patient Rights and Responsibilities, patient rights are rights derived from the fundamental human rights to life and health. The right to health is one of the fundamental human rights, being a natural and inalienable right. Ensuring the right to health is mandatory by guaranteeing access to health services through equity and quality of these services to every citizen who requests them. Both patients and doctors need support to prevent, identify and remedy human rights violations in the context of healthcare. The lack of a viable and fair mechanism for filing and reviewing patients' complaints within the healthcare system in the Republic of Moldova puts an end to the free defense of the rights of the patient, especially as a healthcare consumer, in the context of the defense of human rights established by the Universal Declaration of Human Rights.

Keywords: *human right; patient; healthcare; consumer.*

Generalități. Asigurarea respectării drepturilor omului constituie un imperativ al societăților care tind spre bunăstare, pace și consolidarea statului de drept. Dreptul la sănătate reprezintă unul dintre drepturile fundamentale ale omului, fiind un drept natural și inalienabil. Republica Moldova și-a manifestat interesul pentru valorile fundamentale care vizează drepturile omului când a ratificat majoritatea tratatelor internaționale în domeniu. Declarația Universală a Drepturilor Omului a avut o foarte mare influență, în ciuda faptului că nu are caracterul unui tratat. Aceasta a fost adoptată de către Adunarea Generală a ONU în 1948 și a servit drept bază pentru cadrul legal modern al drepturilor omului. Multe dintre dispozițiile sale au fost reproduse, în mod eficient, în tratatele privind drepturile omului și dreptul intern al statelor, iar unii susțin că a atins statutul de drept internațional cutumiar, ceea ce înseamnă că dispozițiile sale reprezintă practici consacrate ale statelor și sunt acceptate de către state ca obligații, devenind standarde universale și obligatorii pentru acestea. Spre deosebire de tratatele ONU discutate

infra, Declarația Universală a Drepturilor Omului în sine nu este pusă în executare printr-un organism specific de monitorizare a respectării Declarației de către un anumit stat. Articolul 25 al Declarației Universale a Drepturilor Omului proclamă dreptul la un nivel de trai care să asigure sănătatea și explicit accesul la îngrijire medicală. Articolul 36 al Constituției Republicii Moldova, fiind dedicat dreptului la ocrotirea sănătății, prevede garantarea acestui drept și obligativitatea statului de a asigura minimumul asistenței medicale. Legislația în vigoare a Republicii Moldova stabilește responsabilitatea statului pentru protejarea și ocrotirea sănătății cetățenilor. Asigurarea dreptului la sănătate se desfășoară obligatoriu prin garantarea accesului la serviciile de sănătate, prin echitate și calitate a acestor servicii fiecărui cetățean care le solicită. În cadrul serviciilor de asistență medicală, pacientul nu este doar persoana care suferă de o afecțiune, dar și cea sănătoasă, care beneficiază de serviciile medicale puse la dispoziția cetățenilor de către instituțiile competente. Dreptul la sănătate este abordat prin prisma prevederilor internaționale, punându-se

accent pe drepturile pacientului, acestea fiind stipulate în Carta Europeană a Drepturilor Pacienților, care include 14 drepturi ale pacientului [2]. În Republica Moldova, drepturile și responsabilitățile pacientului sunt prevăzute în Legea nr.263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului.

Potrivit Legii nominalizate, **drepturi ale pacientului** sunt drepturi derivate din drepturile fundamentale ale omului la viață și sănătate, care includ drepturi sociale ce țin de accesibilitate, echitate și calitate în obținerea asistenței medicale, precum și drepturi individuale ce țin de respectarea pacientului ca ființă umană, a demnității și integrității sale, realizate în cadrul utilizării serviciilor de sănătate sau în legătură cu participarea lui benevolă, în calitate de subiect uman, la cercetări biomedicale.

Conform art.5 ale aceleiași legi, pacientul are dreptul la:

a) asistență medicală gratuită în volumul stabilit de legislație;

b) atitudine respectuoasă și umană din partea prestatorului de servicii de sănătate, indiferent de vârstă, sex, apartenență etnică, statut socioeconomic, convingeri politice și religioase;

c) securitate a vieții personale, integritate fizică, psihică și morală, cu asigurarea discreției în timpul acordării serviciilor de sănătate;

d) reducere a suferinței și atenuare a durerii, provocate de o îmbolnăvire și/sau intervenție medicală, prin toate metodele și mijloacele legale disponibile, determinate de nivelul existent al științei medicale și de posibilitățile reale ale prestatorului de servicii de sănătate;

e) opinie medicală alternativă și primirea recomandărilor altor specialiști, la solicitarea sa ori a reprezentantului său legal (a rudei apropiate), în modul stabilit de legislație;

f) asigurare de asistență medicală (obligatorie și benevolă), în conformitate cu legislația;

g) informații cu privire la prestatorul de servicii de sănătate, profilul, volumul, calitatea, costul și modalitatea de prestare a serviciilor respective;

h) examinare, tratament și întreținere în condiții adecvate normelor sanitaro-igienice;

i) informații exhaustive cu privire la propria sănătate, metodele de diagnostic, tratament și recuperare, profilaxie, precum și la riscul potențial și eficiența terapeutică a acestora;

j) informație completă privind factorii nocivi ai mediului ambiant;

k) exprimare benevolă a consimțământului sau refuzului la intervenție medicală și la participare la cercetarea biomedicală (studiul clinic), în modul stabilit de prezenta lege și de alte acte normative;

l) acceptare sau refuz în ce privește efectuarea ritualurilor religioase în perioada spitalizării în instituția medico-sanitară, dacă aceasta nu afectează activitatea ei și nu provoacă prejudiciu moral altor pacienți;

m) asistență a avocatului sau a unui alt reprezentant în scopul protecției intereselor sale, în modul stabilit de legislație;

n) informație privind rezultatele examinării plângerilor și solicitărilor, în modul stabilit de legislație;

o) atacare, pe cale extrajudiciară și judiciară, a acțiunilor lucrătorilor medicali și ale altor prestatori ai serviciilor de sănătate, precum și a funcționarilor responsabili de garantarea asistenței medicale și a serviciilor aferente în volumul prevăzut de legislație;

p) îngrijire terminală demnă de o ființă umană;

q) despăgubire a daunelor aduse sănătății, conform legislației.

Dreptul la ocrotirea sănătății. Dreptul la sănătate a fost mult timp considerat ca un „drept de a doua generație”, ceea ce înseamnă că nu are forță juridică obligatorie la nivel național și ca atare nu i s-a acordat destulă atenție și nu s-a investit destul în respectarea acestuia. Această percepție însă s-a schimbat considerabil, având în vedere că din ce în ce mai multe țări includ în constituția lor dreptul la sănătate și elementele-cheie ale acestuia printre drepturile fundamentale și executorii și dezvoltă aceste drepturi prin legislația lor națională. Hotărâri judecătorești ale Curților naționale, în special din Asia, Africa și America Latină, au contribuit semnificativ la aplicarea dreptului la sănătate la nivel național și la stabilirea unei jurisprudențe în acest domeniu. Deși asemenea inițiative pozitive, ca și altele de altfel, de asigurare a celor mai înalte posibile standarde ale sănătății fizice și mintale reprezintă un progres considerabil, dreptul la sănătate pentru toți fără discriminare nu este respectat pe deplin, deoarece, pentru multe grupuri vulnerabile și marginalizate, cele mai înalte posibile standarde de sănătate sunt greu de atins. De fapt, pentru mulți, interacțiunea cu instituțiile medicale și furnizorii serviciilor de sănătate implică discriminare, abuz și încălcarea drepturilor lor fundamentale. Încălcarea dreptului la viață privată și integritate corporală a fost identificată într-o serie largă de contexte. Atât pacienții, cât și medicii au nevoie de sprijin pentru a preveni, a identifica și a remedia încălcarea drepturilor omului în contextul îngrijirilor medicale, în special în acele situații în care inegalitățile de poziție în relația medic-pacient, dictate de nivelele diferite de cunoștințe și experiență și de nevoia pacientului de a se încrede în capacitatea medicului, sunt exacerbate de vulne-

rabilitatea datorată diferențelor de clasă socială, gen, etnie sau alți factori socioeconomi. Deși există un număr mare de publicații despre principiile drepturilor omului, foarte puține dintre ele abordează modul de aplicare a principiilor drepturilor omului la nivelul instituțiilor care furnizează servicii de sănătate.

Republica Moldova este parte la un șir de tratate internaționale care stabilesc obligația statului de a asigura, oricărei persoane, dreptul de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală, pe care o poate atinge [3], fiind stabilit și în art.36 din Constituția Republicii Moldova. Totuși, realizarea efectivă a acestuia, asigurând disponibilitatea, accesibilitatea, acceptabilitatea și calitatea bunurilor și serviciilor de sănătate, este pusă în dificultate. Deficiențele sistemului național de ocrotire a sănătății au fost semnalate în repetate rânduri de către mecanismele internaționale de monitorizare a drepturilor omului și instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului. Astfel, potrivit studiului elaborat de OAP și Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova” circa 62% din populația țării este de părere că statul nu asigură deloc sau în mică măsură acces egal tuturor cetățenilor la servicii medicale de calitate. Odată cu înaintarea în vârstă, percepția privind accesibilitatea și satisfacția față de serviciile medicale primite este în scădere [4]. În opinia a circa 71,8% din respondenți, asigurarea obligatorie de asistență medicală nu oferă deținătorului acesteia un nivel adecvat al serviciilor medicale, accesul la tratament calitativ fiind condiționat de plățile informale. Persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități sunt grupurile cărora cel mai des li se încalcă dreptul la ocrotirea sănătății: persoanelor în vârstă – atât din punctul de vedere al accesului la servicii de sănătate, cât și din perspectiva atitudinii personalului medical și al calității prestării serviciilor, iar celor cu dizabilități – prin neoferirea facilităților prevăzute de legislație. De asemenea, în Raportul alternativ al OAP la Comitetul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale se face referire la deficitul de personal competent în domeniul sănătății publice, în special în mediul rural, infrastructura, starea sanitaro-igienică nesatisfăcătoare, echipamentul medical depășit și dotarea tehnico-materială insuficientă a instituțiilor medicale; procurarea medicamentelor în instituțiile medicale publice după principiul celui mai ieftin produs propus, lipsa mecanismelor de monitorizare a calității și siguranței serviciilor prestate, corupția înrădăcinată a sistemului de sănătate etc. Astfel, realizarea efectivă a dreptului la ocrotirea sănătății este condiționată și de un șir de acțiuni în vederea îmbunătățirii asistenței medicale urgente

prespitalicești, inclusiv: revizuirea mecanismului de atribuire a fondurilor pentru Asistență Medicală Urgentă Prespitalicească (AMUP) din bugetul Fondurilor Asigurării Obligatorii de Asistență Medicală (FAOAM), cu prevederea necesităților reale estimate ale serviciului.

Respectarea drepturilor pacienților în contextul respectării drepturilor omului. Situația în domeniul respectării drepturilor pacienților în Republica Moldova în contextul respectării drepturilor omului în ansamblu este una ce cunoaște vaste deficiențe.

Conform rapoartelor anuale din ultimii ani ale Instituției de protecție a drepturilor omului, în sfera serviciilor de sănătate s-au evidențiat mai multe probleme, cum ar fi: nerespectarea condiției obținerii acordului informat al pacienților; nerespectarea eticii profesionale de către medici; divulgarea de către medici a datelor cu caracter personal privind diagnosticul, tratamentul prescris, fără consimțământul pacienților; calitatea proastă a serviciilor medicale; lipsa cadrului legal cu privire la malpraxis. Rapoartele au relevat că sistemul de medicină este grav afectat de corupție: circa 93% dintre moldoveni oferă în anumite condiții plăți informale medicilor, anual aceste sume ridicându-se la peste 2 mld. lei. Chiar și populația asigurată recurge la asemenea plăți, declară în anul trecut în cadrul unui reuniuni directorul CNAM. De aici vine și opinia publicului larg privind prestația medicilor – serviciile medicale sunt scumpe, inaccesibile sau frecvent de proastă calitate, instituțiile medicale nu dispun de utilajul necesar sau acesta este învechit.

Deocamdată nu există un mecanism viabil și echitabil de depunere și examinare a plângerilor pacienților în cadrul sistemului de sănătate din Republica Moldova. Pentru a fi repuși în drepturi, unii pacienții apelează la Centrul pentru Drepturile Omului, mecanism viabil și echitabil de depunere și examinare a plângerilor pacienților în cadrul sistemului de sănătate din Republica Moldova, în ultimul timp atestându-se o creștere a adresărilor pe acest subiect.

În altă ordine de idei, se conturează tot mai clar problemele legate de examinarea, inclusiv prejudiciară, a cazurilor de nerespectare a drepturilor pacienților, al unor erori medicale. Asta din cauza unei solidarități de cartel a medicilor. În țara noastră este foarte dificil să obții o expertiză medicală obiectivă, în context că fenomenul în cauză este determinat în parte și de condiția prin care doar o singură instituție de învățământ superior din țară are dreptul să pregătească cadre medicale.

Conform studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova” [5], realizat de

Oficiul Avocatului Poporului în anul 2016, 61% din populația țării consideră că statul nu asigură un acces egal tuturor cetățenilor la asistență medicală de calitate. De asemenea, în lucrare se constată că unor categorii de persoane, cum ar fi cele cu venituri modeste și în etate, li se încalcă dreptul la ocrotirea sănătății. Persistența plăților informale în instituțiile medicale limitează semnificativ accesul categoriilor vizate de persoane la serviciile medicale, indiferent dacă acestea dispun sau nu de poliță de asigurare medicală.

Principiul nondiscriminării. Principiul nondiscriminării ocupă locul central în teoria și practica drepturilor omului. În art.7 al Declarației Drepturilor Omului se proclamă: „Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nicio deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare”. Totodată, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (1966) prevede în art.26: „Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de apartenență națională sau socială, proprietate, naștere sau orice alte împrejurări” [5]. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, din 4 noiembrie 1950, conține un articol cu referire la interzicerea discriminării, art.14: „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”. În Declarația de Angajament, adoptată la Sesiunea specială a Adunării Generale a ONU privind HIV/SIDA [6], în iunie 2001, a fost înaintat un consens global cu privire la importanța de a depăși stigmatizarea și discriminarea în raport cu HIV/SIDA. Comisia ONU pentru Drepturile Omului a reafirmat că discriminarea împotriva persoanelor cu (sau presupuse) HIV, este interzisă în conformitate cu toate normele existente în domeniul Drepturilor Omului.

În Republica Moldova nu există un act legislativ separat privind **interzicerea discriminării**. Cadrul legislativ național conține prevederi inserate în diferite acte legislative care interzic discriminarea. Constituția Republicii Moldova, art.16 declară: „Toți

cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. În Legea ocrotirii sănătății nr.411-XIII din 28.03.1995, art.17, alin.(1) se stipulează: „Locuitorii republicii au dreptul la asigurarea sănătății, fără deosebire de naționalitate, rasă, apartenență socială și religie”. În conformitate cu art.7 din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr.264 din 27 octombrie 2005, sănătatea omului reprezintă valoarea supremă cu caracter personal și social. Medicul este obligat, prin utilizarea tuturor capacităților și cunoștințelor profesionale, să contribuie la protejarea sănătății populației, să combat orice formă de cruzime și înjosire a demnității umane, păstrând respectul față de ființa umană. Activitatea de medic, potrivit art.5 lit.a) din această Lege, include și acordarea de asistență medicală în caz de îmbolnăvire sau accidentare a pacientului, indiferent de sex, vârstă, apartenență națională și rasială, stare socială și materială, viziune politică și confesională, religie, limbă, opinie. Pacientul are dreptul la atitudine respectuoasă și umană din partea prestatorului de servicii de sănătate, indiferent de vârstă, sex, apartenență etnică, statut socioeconomic, convingeri politice și religioase – Legea drepturilor și responsabilităților pacientului nr.263-XVI din 27.10.2005, art.5 pct. b). Pentru a evita activități ce ar induce discriminarea persoanelor care trăiesc cu HIV/ SIDA, Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nr.23-XVI din 16.02.2007 conține un compartiment aparte dedicat acestui subiect – capitolul VI „Interzicerea discriminării”. Nu se admite refuzul internării, primirii, accesului la servicii medicale a persoanelor cu statut HIV pozitiv în instituțiile medico-sanitare și balneare publice, departamentale și private sau solicitarea unor taxe sporite pentru prestarea serviciilor respective. Este interzisă orice formă de discriminare pe motiv de statut HIV la toate etapele de angajare, promovare sau atribuire a responsabilităților de serviciu în orice domeniu public sau privat, la alegerea sau numirea funcției publice.

Sistemul protecției drepturilor pacientului.

Deși la nivel național există un cadru normativ pentru protecția drepturilor pacientului, se constată necesitatea perfecționării acestuia. Căci carențele legislative identificate reprezintă un pericol pentru asigurarea dreptului la sănătate a cetățenilor în partea ce ține de calitatea standardelor în accesarea serviciilor medicale. Odată ce în ultima perioadă tot mai solicitate devin consultațiile medicale online (consultațiile, diagnosticarea și prescrierea tratamentului, care se realizează prin intermediul

tehnologiilor informaționale), se impune o analiză a cadrului normativ cu referire la acest aspect. Se constată că, spre deosebire de alte țări, în Republica Moldova nu există un cadru normativ care să reglementeze consultațiile medicale online. Dimpotrivă, potrivit art.17 din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264 din 27.10.2005, medicul este obligat să înceapă tratamentul numai după o examinare medicală efectuată personal, iar în cazuri excepționale, de urgență, să dea indicații de tratament prin mijloacele de telecomunicații. Potrivit practicilor internaționale, cadrulul legal care reglementează prestarea serviciilor medicale online, fiecare medic și pacient semnează un contract. Pacientul este informat despre beneficiile, riscurile și limitele metodei date de consultație, despre drepturile și obligațiile sale, iar medicul își asumă angajamentul să facă tot ce este posibil, în condițiile date, pentru beneficiul pacientului. Contractele presupun că atât pacienții, cât și medicii sunt obligați să furnizeze informații corecte și în timp util, să păstreze confidențialitatea informațiilor. În ceea ce privește comunicarea și prezentarea informațiilor în format digital, acestea trebuie să fie înregistrate, logate și arhivate. Specialiștii din etica medicală afirmă că practicarea telemedicinii nu înseamnă și independență profesională, medicii fiind răspunzători de diagnostic, de recomandări și de tratamentul propus. Prin urmare, având în vedere că acordarea asistenței medicale online ia amploare, fiind deja înregistrate unele cazuri care au avut consecințe nefaste pentru pacienții minori [7]. Respectiv, se simte necesitatea inițierii unui proces de elaborare a unei legi speciale, care să reglementeze procedura de acordare a consultațiilor medicale online.

Conform raportului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2016, problemele din domeniul ocrotirii sănătății au fost abordate în 40 de cereri înregistrate la Oficiul Avocatului Poporului și frecvent invocate în cadrul audiențelor. Persoanele s-au plâns de atitudinea nerespctuoasă a personalului medical față de pacienți, ceea ce aduce atingere demnității umane, dreptului de a fi tratat cu respect, cu evitarea suferinței și oricărui tratament inuman. Majoritatea cererilor s-au referit la problemele ce țin de neacordarea asistenței medicale la timp; insuficiența personalului medical competent sau lipsa acută a acestuia în mediul rural; accesul redus la serviciile de asistență medicală de urgență; neacordarea tratamentului adecvat/personalizat pacientului; deficiențe în prestarea de servicii medicale prevăzute de Programul unic; examinarea inefficientă a plângerilor de către autoritățile responsabile din domeniul sănătății. Unii petiționari erau

nemulțumiți de calitatea serviciilor medicale sau de lipsa acestora, de starea sanitaro-igienică și dotarea necorespunzătoare a instituțiilor medicale.

Un rol aparte în îmbunătățirea calității serviciilor acordate populației de către unitățile medico-sanitare și farmaceutice îi revine procesului de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare publice și farmaceutice. Organizarea și desfășurarea acestui proces, precum și elaborarea criteriilor de evaluare și standardelor de acreditare, sunt puse în sarcina Consiliului Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate [8]. Considerăm necesară revizuirea criteriilor actuale de evaluare a instituțiilor medico-sanitare din perspectiva drepturilor omului și, în același timp, includerea în lista experților pentru evaluare a specialiștilor din cadrul instituției naționale de promovare și protejare a drepturilor omului, care ar facilita acest proces.

Dată fiind multitudinea de semnale/probleme sesizate de Avocatul Poporului cu privire la accesul redus la serviciile de îngrijire medicală urgentă, în special în localitățile rurale, în anul 2016 Oficiul Avocatului Poporului, în colaborare cu PNUD și OHCHR, au elaborat studiul „Respectarea drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească din Republica Moldova” [9]. Elaborarea studiului a avut ca scop evaluarea situației privind gradul de respectare a drepturilor omului în prestarea serviciilor de asistență medicală urgentă prespitalicească și oferirea de date fiabile și de recomandări pentru îmbunătățirea activității acestui serviciu.

În urma acestui studiu [10], au fost scoase în evidență un șir de probleme care periclitează activitatea serviciului, implicit realizarea efectivă a accesului la servicii calitative și la timp a pacientului. Problemele sesizate din discuțiile cu focus-grupurile se referă la: corelarea insuficientă dintre Serviciul de asistență medicală urgentă prespitalicească cu asistența medicală primară; insuficiența acută de cadre medicale, în special în mediul rural; medicul nu este prezent în toate echipele (asigurarea cu medici este de doar 44%); condițiile de muncă inadecvate (grele), insecuritatea la locul de muncă, fapt ce demotivează personalul; insuficiența ambulanțelor dotate cu cele necesare; lipsa medicamentelor necesare, în special în primele trei luni ale fiecărui an; distanțele mari parcurse între localități pe drumuri în stare deplorabilă, în special în perioada rece a anului și pe timp de ploaie; lipsa numerotației caselor, denumirii străzilor în localitățile rurale și iluminării străzilor pe timp de noapte. Potrivit datelor oferite de Centrul Național de Asistență Medicală Urgentă Prespitalicească (CNAMUP) [11], din cele 355 de autoturisme

existente în serviciul Asistență medicală urgentă pre-hospitalicească (AMUP) la nivel național, 305 unități au gradul de uzură de peste 80%. Și asta în condițiile în care transportul sanitar specializat nu poate fi exploatat în cadrul serviciului AMUP în cazul în care coeficientul de uzură depășește 50-56%. Pentru a asigura operativitatea intervențiilor medicale de urgență, sunt necesare 455 de autoambulanțe pentru întreg teritoriul țării. Totodată, majoritatea ambulanțelor existente nu sunt dotate cu tot echipamentul necesar intervențiilor de urgență. Lipsa ambulanțelor, gradul înalt de uzură al autosanitarelor existente și al echipamentului, lipsa boxelor și a condițiilor de întreținere a autosanitarelor afectează grav calitatea serviciului AMUP. De asemenea, lipsa dotării adecvate a autosanitarelor diminuează șansa de supraviețuire a pacientului în stare gravă, în special lipsa echipamentelor specifice (cardiologice, neurologice etc.). Totodată, s-a constatat că pe parcursul ultimilor ani se urmărește tendința de reducere a finanțării serviciului [12], în pofida faptului că necesitățile sunt în creștere (uzura echipamentelor și a ambulanțelor procurate de mult timp, reparația clădirilor învechite etc.). În concluzie, a fost stabilit că starea actuală a serviciului AMUP indică un risc înalt de încălcare a drepturilor fundamentale ale omului, în special a dreptului de acces la servicii medicale calitative și a dreptului la respectarea timpului necesar stării de urgență.

Concluzii și recomandări

Republica Moldova traversează o perioadă marcată de un nivel sporit de nemulțumire a cetățenilor față de stat și de instituțiile guvernamentale. Barometrul de Opinie Publică [13] din aprilie 2016 înregistrează cel mai scăzut nivel de încredere în principalele instituții ale statului. La fel, 84% dintre respondenți se declară nesatisfăcuți de ceea ce face conducerea țării în domeniul asistenței medicale. Datele sondajului realizat certifică faptul că 6% constituie incidența cazurilor de corupție în medicină, în mare parte plățile neoficiale fiind achitate la inițiativa pacientului (4,5%). Cel mai des aceste plăți sunt efectuate în semn de mulțumire, pentru consultația medicului (47,9%) la care efectiv trebuie să adăugăm cele 28,2% de cazuri de plăți drept mulțumire, după care urmează ca și pondere plățile pentru medicamente (35,2%).

Recomandări:

- Revizuirea cadrului normativ cu privire la verificarea periodică a dispozitivelor medicale puse în funcțiune și aflate în dotarea instituțiilor medicale și ajustarea la standardele internaționale.
- Elaborarea curriculumului și inițierea cursurilor de instruire inițială și continuă în domeniul legislației medicale și al drepturilor omului pentru personalul

medical în vederea respectării drepturilor pacienților în cadrul realizării actului medical.

- Revizuirea mecanismului de atribuire a fondurilor pentru AMUP din bugetul AOAM, cu prevederea necesităților reale ale serviciului.
- Crearea de către Ministerul Sănătății a unui organ independent de expertiză profesională medicală care să examineze cererile sau reclamațiile pacienților, în mod obiectiv.
- Revizuirea de către Consiliul Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate a criteriilor de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare sub aspectul respectării drepturilor omului.

Referințe:

1. Legea nr.263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului. Publicată: 30.12.2005 în *Monitorul Oficial*, nr. 176-181.
2. Dreptul la măsuri preventive; accesibilitate; informare corectă; consimțământul informat; alegere liberă; respectul intimității și confidențialitatea; respect pentru timpul pacientului; respectarea standardelor de calitate; siguranță; inovație; evitarea suferinței și durerii care nu sunt justificate; tratamentul personalizat; dreptul de a manifesta nemulțumirea; dreptul de a fi compensat.
3. Articolul 12 din Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale; articolul 5 e) iv) din Convenția Internațională privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială; articolele 11 (f), 12, 14, 2 b) din Convenția privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare față de Femei; articolul 24 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului; art.25 din Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități.
4. http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/ro-raport_do_final_pentru_tipar.pdf
5. http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/ro-raport_do_final_pentru_tipar.pdf
6. Declarația ONU de angajament privind HIV/SIDA, intitulată „O acțiune globală în fața unei crize globale” și adoptată de Adunarea Generală a ONU din 27 iunie 2001, în cea de-a 26-a sesiune specială.
7. <http://www.e-sanatate.md/News/5808/unbebelus-din-chisinau-a-ajuns-la-reanimare-dupa-cear-fi-urmat-un-tratament-indicat-la-telefon>.
8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la Consiliul Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate”, nr.526 din 29.04.2002.
9. <http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/p>
10. http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/effective_governance/respectarea-drepturilor-omului-in-prestarea-serviciilor-de-asist.html
11. <http://ambulanta.md/>
12. Anul 2008-9,26%; anul 2016-8,14%; necesitatea conform estimărilor CNAUMP - 12,7%
13. http://ipp.md/public/files/Barometru/BOP_04.2016_prima_parte_finale-r.pdf

Prezentat la 15.09.2017

ЮРИДИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ СОГЛАСИЯ ПАЦИЕНТА НА МЕДИЦИНСКОЕ ВМЕШАТЕЛЬСТВО, ПОВЛЕКШЕЕ ЕГО ГИБЕЛЬ ИЛИ ПРИЧИНИВШЕЕ ЕМУ ТЯЖКИЕ УВЕЧЬЯ

В. ФЛОРЯ

Академия «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

Согласие пациента на операцию не освобождает врача от ответственности при наступлении трагических последствий.

Ключевые слова: согласие пациента; медицинская ответственность; трагические последствия.

THE LEGAL MEANING OF THE PATIENT'S CONSENT ON MEDICAL INTERVENTION, WHICH RESULTED IN HIS DEATH OR SERIOUS BODILY INJURY

The patient's agreement for surgery does not release the doctor from tragic consequences.

Keywords: patient consent; medical liability; tragic consequences.

Статья 27 Закона РМ о здравоохранении от 28 марта 1995 г. закрепляет право пациента на информацию о медицинских процедурах, которые он проходит, о их возможном риске и лечебном эффекте, об альтернативных методах, о диагнозе, прогнозе и ходе лечения, о профилактических рекомендациях. Эту информацию пациент вправе получить в письменном виде. Однако такое право пациента нарушается во всех лечебно-профилактических учреждениях республики, и понятно почему. Как мы ранее уже отмечали, правдивое информирование пациента о смертельном риске предстоящей плановой операции привело бы к тому, что пациенты отказывались бы от них, а врачам, оставшимся без пациентов, пришлось бы менять профессию.

Как подходят к рассматриваемой нами проблеме американские врачи? В соответствии с законодательством и принятыми профессиональными нормами, больной, дающий письменное согласие на проведение лечебно-диагностических мероприятий, должен:

- быть способным принимать решения;
- обладать достаточной для принятия решения информацией;
- быть свободным в принятии решения.

Больной должен обладать достаточным интеллектом, для того чтобы сделать свой выбор и сообщить о нем, осмыслить полученную информацию, оценить ситуацию и ее последствия для собственной жизни [1].

По нашему мнению, осмыслить полностью риск предстоящего лечения способен лишь непосредственно лечащий врач, у которого за длительный период работы могли случаться трагические

исходы. Кроме того, он знаком или должен быть знаком с лечебной практикой в своей области, как отечественной, так и зарубежной. И правильно поступают те врачи, которые, зная о смертельном риске предстоящей операции, о своих ограниченных возможностях, отказываются от ее проведения, ищут альтернативные методы лечения или советуют пациентам обратиться к зарубежным, более опытным врачам. Этим они оказывают пациенту огромную услугу, фактически спасая ему жизнь.

Решение вопроса о том, какая именно информация является необходимой и достаточной, относится к компетенции врачей и юристов. В американских судах используют три стандарта. Первоначально применялся профессионально-ориентированный подход, согласно которому врач должен сообщать больному то, что сообщают своим больным его пользующиеся хорошей репутацией коллеги. Позднее большинство юристов стали прибегать к стандарту рассудительного человека: врач обязан сообщать все, что хотел бы знать оказавшийся на месте больного «рассудительный человек».

Недавно стал применяться и субъективный, ориентированный на конкретного больного подход, требующий предоставления всех сведений, которые тот желает получить. Информация, вероятно, должна дифференцироваться и в зависимости от того, о каком пациенте идет речь: о пациенте – медицинском работнике, хорошо осведомленном о характере заболевания и наиболее эффективных методах лечения, о пациенте, неоднократно перенесшем хирургические операции, или о пациенте, впервые обратившемся за медицинской помощью, а также о пациенте-подростке.

Необходимая для больного информация должна содержать следующие обязательные сведения:

- обоснование лечения: прогноз в случае его отсутствия, предпосылки для использования рекомендуемого лечебного метода;
- основные ожидаемые результаты лечения и обсуждение тех особенностей больного, которые могут повлиять на результат;
- основные опасности лечения, включая вероятность его тяжести и осложнений, и время проявления возможных побочных эффектов;
- обсуждение альтернативных лечебных методов.

Получив необходимую информацию, больной должен быть в состоянии свободно ею пользоваться и свободно принимать решение.

Многие больные и врачи – не хирурги – настороженно относятся к операциям, независимо от связанного с ними риска. Низкая, но ощутимая вероятность таких исходов, как смерть на операционном столе или тромбоэмболия легочной артерии в послеоперационный период, может побудить больного к отказу от операции. Всем известен эффект наполовину пустого, наполовину полного стакана: врач может подчеркивать либо 5%-ную вероятность смерти, либо 95%-ную вероятность выживания. От того, на чём именно он акцентирует внимание, во многом зависит решение больного.

Итак, процесс выработки тактики лечения включает два самостоятельных, но тесно связанных этапа: выработку врачебных рекомендаций и получение от больного письменного согласия на проведение соответствующих лечебных мероприятий [2].

Говоря о взаимоотношениях врача и больного, Р.Ригельман некоторых пациентов, настойчиво добивающихся возмещения материального и морального ущерба от некачественного врачевания, называет сутяжными, с чем мы не можем согласиться. Наоборот, это свидетельствует о высоком правосознании американцев, о их высоком доверии к правосудию и умении отстаивать свои нарушенные права. Автор сообщает интересную информацию о том, как это происходит на практике. В последние годы судебные иски по поводу неправильного лечения настолько участились, что большинство врачей на том или ином этапе своей практики подвергаются судебному преследованию, причем финансовые претензии к ним неуклонно растут. Юристы утверждают, что лучшая защита в случае таких обвинений – это безупречная до-

кументация, письменное согласие больного на выполнение всех врачебных рекомендаций, своевременное обнаружение своих просчетов и быстрое реагирование на них [3].

Мы не можем согласиться с тем, что письменное согласие пациента на проведение плановой смертельно опасной операции с тяжкими последствиями освобождает врача от ответственности. В Америке тот же Доктор Смерть Джек Кеворкян за лишение пациента жизни с согласия последнего приговорен к длительному сроку лишения свободы. По нашему мнению, письменное согласие пациента на операцию имеет большое значение для предупреждения врачебных ошибок, небрежности, преступлений. Пациент, хорошо информированный о возможных осложнениях и вероятности гибели вследствие предстоящей операции, просто от нее откажется. Бóльшее значение для предупреждения врачебных преступлений имеет не письменное согласие пациента, с помощью которого врачи снимают с себя ответственность за тяжкие последствия медицинского вмешательства, а заключение письменного договора между пациентом, его родственниками, с одной стороны, и врачом, медицинским учреждением – с другой, с изложением всех прав, обязанностей и ответственности сторон за качество и последствия медицинского вмешательства. Или следует согласиться с ускоренным внесудебным порядком возмещения ущерба, что значительно сократит и число конфликтов, возникающих между пациентами и врачами по поводу ненадлежащего лечения. И еще самое важное для врача – это быть правдивым перед самим собой, признавая свои недостатки и определяя пределы возможностей. «В начале своей деятельности врачу хватает энергии решать все задачи подряд. Однако, если его самомнение чересчур велико, задачи слишком многочисленны, а способности распределять силы и время недостаточны, начинается процесс истощения. У врача появляется чувство, что его используют, он становится раздражительным, циничным, начинает слишком заботиться о деньгах, а временами ищет забавы в наркотиках и алкоголе» [4].

Аналогичную позицию, в частности – получение информированного согласия пациента, занимает С.Г. Стеценко. Он определяет информированное согласие на медицинское вмешательство как «добровольное, компетентное принятие пациентом предложенного варианта лечения, основанное на получении им прямой, объективной и всесторонней информации по поводу предстояще-

го лечения, его возможных осложнений и альтернативных методов лечения» [5].

Автор отмечает, что термин «информированное согласие» возник как реакция мировой общественности на злодеяния нацистских медиков во второй половине 40-х годов XX веках (1941-1945). О злодеяниях медиков в сталинских лагерях, где также были умерщвлены миллионы, история умалчивает.

На распространение термина «информированное согласие» повлиял судебный иск М.Сальго против Стэнфордского университета (США, 1957). Пациент, парализованный в результате транслюмбальной аортографии, выиграл данный процесс. В суде выяснилось, что если бы больной был информирован о возможности такого осложнения, то он не дал бы согласия на проведения аортографии.

В России (да и в Молдове тоже) многие пациенты (до 60% по данным различных исследователей) не стремятся использовать предоставленное им право на получение информации о медицинском вмешательстве, а полагаются на знания, умения, навыки и профессионализм врача. Это свидетельствует о правовой безграмотности многих граждан и этим объясняется то, что граждане стран СНГ, в отличие от американских, намного реже обращаются в суд для защиты своих прав. Это, в свою очередь, создает более комфортные условия для работы врачей в странах СНГ, для безбоязненного экспериментирования и рискованных хирургических операций, за результаты которых они никакой ответственности не несут.

С.Г. Стеценко формулирует основные организационно-правовые принципы информированного согласия:

- 1) информированное согласие – это право пациента и обязанность медицинского работника, осуществляющего медицинское вмешательство;
- 2) информированное согласие необходимо получать на любой вариант медицинского вмешательства;
- 3) получение информированного согласия свидетельствует об уважении прав и законных интересов пациента;
- 4) информированное согласие обуславливает активное участие самого больного в процессе лечения;
- 5) благодаря информированному согласию повышается степень ответственности врача при оказании медицинской помощи.

Предоставляемая медиком информация должна содержать сведения о состоянии здоровья па-

циента; результатах проведенного обследования; диагнозе заболевания; цели медицинского вмешательства, его продолжительности; прогнозе заболевания с лечением и без него; последствиях медицинского вмешательства; существующих методах лечения данного заболевания; риске предстоящего медицинского вмешательства; правах пациента и основных способах защиты [6].

Упомянутый автор, как и Р.Ригельман, полагает, что при получении письменного информированного согласия пациента снижается потенциальная вероятность возникновения юридического конфликта между субъектами медицинских правоотношений. Этот тезис опровергается тем, что, например, в Америке, где давно внедрено в практику письменное информированное согласие пациента, число исков к врачам исчисляется десятками тысяч.

Вопросы получения письменного информированного согласия пациента на медицинское вмешательство исследуются и в статье Гудушиной О.Ю. и Тарасова Ю.И., опубликованной в журнале «Медицинское право» № 1 за 2004 год [7]. Авторы также отмечают, что многие врачи считают, что ни к чему не только письменно оформлять согласие пациента на медицинское вмешательство, но и вообще информировать его о состоянии здоровья и необходимых медицинских манипуляциях. Эти безграмотные в правовых вопросах врачи уже 10 лет ежедневно нарушают права пациента, и только в силу правовой безграмотности пациентов же ни разу не оказались на стороне ответчиков в суде, тогда как в Америке, как уже отмечалось, большинство врачей подвергаются судебному преследованию.

К положительным моментам письменного информированного согласия пациентов авторы относят следующее.

1. Повышается уровень ответственности врача; подход врача к исполнению своих обязанностей, в том числе и сугубо врачебных, становится более серьезным.
2. Письменная форма согласия пациента на медицинское вмешательство – это не только доказательство в суде против необоснованных исков о возмещении вреда здоровью, но и своеобразная профилактика таких исков: информированный пациент не чувствует себя обманутым.
3. Если вред здоровью пациента в результате оказания медицинской услуги все-таки причинен, то и в этом случае основание для возмещения вреда не бесспорно: согласно статье 1064 Гражданского кодекса РФ, в возмещении вреда может быть

отказано, если вред причинен по просьбе или с согласия потерпевшего, а действия причинителя вреда не нарушают нравственных принципов общества.

Аналогичная норма содержится и в статье 1398 ГК РМ. Часть четвертая этой статьи предусматривает, что «вред не подлежит возмещению, если он причинен по просьбе или с согласия потерпевшего, а действия причинителя не нарушают нормы этики и морали».

Представляется, что авторы не совсем правильно понимают значение письменного информированного согласия пациента на медицинское вмешательство. Оно, прежде всего, имеет целью защиту жизни и здоровья пациента от врачебных преступлений, смертельно опасных медицинских вмешательств, без которых пациент может прожить еще долгие годы, а опасное медицинское вмешательство приведет к его гибели.

По нашему мнению, пациент должен быть проинформирован не только о характере своего заболевания и методах лечения, но и о том, кому он доверяет свою жизнь и здоровье, какова квалификация врача, как часто в его практике случались трагические исходы, обладать и другими сведениями. Повторимся, что письменное информирование пациента имеет целью охрану его жизни и здоровья, а не защиту врачей от необоснованных исков и от обязанностей возмещения ущерба, причиненного жизни и здоровью пациента.

Причинитель вреда, между тем, не всегда освобождается от ответственности, даже если вред причинен по просьбе или с согласия потерпевшего. Скажем, за уклонение от призыва на срочную военную службу путем членовредительства, если телесные повреждения причинил врач даже по просьбе призванного, он все равно будет привлечен к уголовной ответственности как соучастник преступления (ст. 353 УК РМ). Лишение потерпевшего жизни по его просьбе также влечет уголовную ответственность.

О.Ю. Гудушина, Ю.И. Тарасов и другие авторы, придерживающиеся аналогичного мнения, ошибочно полагают, что письменное информированное согласие пациента, в случае его гибели или тяжких увечий, полностью освобождает врача от всякой ответственности и позволяет перекладывать вину за его гибель на самого пациента. Однако с самого начала пациент не просит врачей лишать его жизни, а просит помощи в выздоровлении.

Среди отрицательных моментов вышеуказанные авторы отмечают, что зачастую подход

к оформлению согласия пациента является формальным: после приема или перед исследованием врач просит пациента расписаться, а тот даже не понимает, за что. Далее они правильно указывают, что если пациент имеет право на что-либо, то всегда существует обязанность данное право не ущемлять. Если пациент имеет право на охрану здоровья, то врач в первую очередь должен позаботиться об этом, а не о том, как уйти от ответственности в случае гибели пациента из-за поспешной, непродуманной, плохо подготовленной, неквалифицированной операции или занесенной ему внутригоспитальной инфекции.

Мы согласны со следующими выводами авторов:

1. Подавляющее большинство пациентов безграмотно в правовом отношении, наличие и содержание их прав, предусмотренных законом, им не известно, вследствие чего данные права ими не реализуются.

2. Многие врачи, даже будучи осведомленными о правах пациента, не стремятся исполнять свои, корреспондирующие данным правам обязанности.

3. Задача руководителя медицинской организации – обеспечить режим законности, соблюдения прав пациента в организации [8].

Существующее положение можно изменить к лучшему, если органы прокуратуры, другие правоохранительные органы, независимая судебно-медицинская экспертиза, Министерство здравоохранения, парламентские комиссии, неправительственные правозащитные организации будут уделять больше внимания защите жизни, здоровья, других законных прав и интересов всех граждан вообще и пациентов в частности.

В настоящее время, к сожалению, государственные органы и неправительственные организации больше проявляют заботу о соблюдении прав подозреваемых в совершении преступлений, задержанных, арестованных, осужденных, которые вправе иметь адвоката и получить квалифицированную юридическую помощь, чем прав законопослушных граждан, пациентов, которые нередко находятся в беспомощном состоянии, запуганы, введены в заблуждение врачом и без адвоката находятся в полном неведении о том, как врач распорядится их жизнью и здоровьем. Ранее мы уже отмечали, что суды в Республике Молдова при назначении наказания за врачебные преступления, как правило, выносят приговор, не связанный с лишением свободы. При этом не учитываются в качестве отягчающего обстоятельства совершение

преступления в отношении малолетних, престарелых, тяжело больных, находящихся в беспомощном состоянии (пункт «е» ст.77 УК РМ) и другие обстоятельства, отягчающие ответственность.

Полагаем также, что добровольное страхование жизни и здоровья пациента перед смертельно опасной операцией сдерживало бы многих слишком самоуверенных горе-эскулапов от поспешного, непродуманного хирургического вмешательства. Некоторые «двоечники со скальпелем», вымогатели, «оборотни в белых халатах», молодые ученые-медики и юристы, не имеющие практического опыта в раскрытии, расследовании и предупреждении врачебных преступлений, ошибочно полагают, что согласие пациента, его родственников на проведение плановой, с повышенной опасностью операции освобождает врача от юридической ответственности в случае гибели пациента или причинения ему тяжких увечий в результате некавалифицированного медицинского вмешательства.

В подобных действиях присутствуют элементы мошенничества. Пациента завлекают на операционный стол обманом, уговорами, посулами, обещаниями его полного выздоровления, различными среднестатистическими данными, демонстрацией научных, почетных дипломов, выздоровевших пациентов, а когда пациент погибает или остается калекой, то оправданием совершенного преступления служит довод о том, что пациент дал письменное согласие на операцию.

Вчерашние выпускники медицинских и юридических вузов, делающие первые шаги в науке, с серьезным видом предупреждают и советуют врачам-недоучкам: добейтесь письменного согласия на медицинское вмешательство и тогда вы избежите любой ответственности за гибель или тяжкие увечья, причиненные пациенту. На самом же деле согласие пациента означает его безграничную наивную веру в возможности отечественной медицины, в человеческие и профессиональные качества врача, которому он доверяет свою жизнь и здоровье, его готовность пройти через все муки ада, лишь бы избавиться от недуга, его отчаяние и в то же время смелость и мужество.

При этом любой недобросовестный врач, из

корыстных, карьеристских или иных низменных побуждений, может воспользоваться неосведомленностью пациента о смертельном риске предстоящего вмешательства, убедить его в крайней необходимости, срочности, неизбежности операции, сказав пациенту, что альтернативные методы лечения в данном случае невозможны, что полное исцеление может принести только плановая операция, без которой пациент может умереть.

В действительности, само название операции «плановая» означает, что она и не настолько срочная, и не неизбежная, что ее можно провести и сегодня, и через полгода – год, или вообще можно обойтись без нее, прибегнув к альтернативным методам лечения.

Итак, согласие пациента на смертельно опасное медицинское вмешательство вовсе не означает его согласия умереть с помощью врача и не освобождает последнего от юридической ответственности в случае неблагоприятного исхода оказания медицинской помощи.

Информированное согласие пациента на медицинское вмешательство имеет целью предупреждение врачебных преступлений, а не освобождение виновных медицинских работников от ответственности в случае их совершения.

Литература:

1. РИГЕЛЬМАН, Р. *Как избежать врачебных ошибок*. Москва: «Практика», 1994, с.121-125.
2. РИГЕЛЬМАН, Р. *Op. cit.*, p.129-131.
3. РИГЕЛЬМАН, Р. *Op. cit.*, p.129-171.
4. РИГЕЛЬМАН, Р. *Op. cit.*, p.181-182.
5. СТЕЦЕНКО, С.Г. *Медицинское право*. Учебник. Санкт-Петербург: «Юридический Центр пресс», 2004, с.198.
6. СТЕЦЕНКО, С.Г. *Op. cit.*, p.200.
7. ГУДУШИНА, О.Ю., ТАРАСОВ, Ю.И. Проблемы оформления добровольного информированного согласия пациента на медицинское вмешательство. В: *Медицинское право*, 2004, № 1, с.41-44.
8. ГУДУШИНА, О.Ю., ТАРАСОВ, Ю.И. *Op. cit.*, p.43-44.

Prezentat la 15.09.2017

SUBIECTUL INFRAȚIUNILOR DE NEGLIJENȚĂ ÎN SERVICIU (art.329 Codul penal) Partea I

Igor SERBINOV
Universitatea de Stat din Moldova

Acest articol își propune analiza subiectului infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM. În cadrul analizei efectuate, se relevă: colaboratorul organelor apărării poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM în ipoteza în care este persoană publică, însă nu are calitatea de șef sau de altă persoană cu funcție de răspundere. Se argumentează că administratorul special (în sensul Legii nr.550 din 21.07.1995 a instituțiilor financiare) poate fi considerat persoană investită de stat să îndeplinească activități de interes public în sensul alin.(2) art.123 CP RM. Se stabilește că în cazul în care *post-factum* se stabilește că făptuitorul nu a avut calitatea de subiect al unui raport juridic de serviciu, nu i se poate imputa săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM. Se demonstrează că persoana cu funcție de răspundere și persoana cu funcție de demnitate publică pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM. Se ajunge la concluzia că persoana publică străină și funcționarul internațional nu pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM.

Cuvinte-cheie: *neglijență în serviciu; subiectul infracțiunii; persoană publică; persoană cu funcție de răspundere; persoană cu funcție de demnitate publică; persoană publică străină; funcționar internațional.*

THE SUBJECT OF THE OFFENCES RELATED TO NEGLIGENCE IN THE WORKPLACE (art.329 of the Penal Code) Part I

This article is dedicated to the thorough analysis of the subject of the offences referred to at art.329 PC RM. On the basis of the performed analysis, it is emphasized that: the person involved in cooperating with any defense authorities may be the subject of the offences under art.329 PC RM, where it is established that the person in question is a public figure, but is not acting as a chief executive officer or has any other position of responsibility. It is argued that the special administrator (within the meaning of the Law No. 550 from 21.07.1995 with regard to financial institutions) can be considered a person appointed by the state to perform activities of public interest within the meaning of par. (2) art.123 PC RM. It is also established that, if *post factum* is determined that the offender has not acted as a subject within a legal work relation, then he cannot be charged with the offences set out under art.329 PC RM. Furthermore, it is established that the person in a position of responsibility and the person in a public dignity function may be subjects of the offences provided by art.329 PC RM. It is concluded that the foreign public figure and the international functionary cannot be considered as subjects of the offences referred to at art.329 PC RM.

Keywords: *negligence in the workplace; the subject of the offence; public figure; person in a position of responsibility; person in a public dignity function; foreign public figure; international functionary.*

După V. Grosu, „subiect al infracțiunii este recunoscută persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală” [1].

Din dispoziția art.329 CP RM reiese că subiectul celor trei infracțiuni prevăzute de acest articol este persoana fizică responsabilă care în momentul comiterii faptei a atins vârsta de 16 ani și care are calitatea specială de persoană publică.

Persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunilor analizate. Aceasta rezultă din analiza coroborată a dispoziției alin.(4) art.21 CP RM și a sancțiunilor din art.329 CP RM. Este de menționat că, în cazul unor infracțiuni prevăzute de normele care pot fi speciale față de art.329 CP RM, subiect poate fi persoana juridică (cu excepția autorității pu-

blice). Ne referim la infracțiunile prevăzute la alin. (2) art.215, lit. d) art.223, lit. c), d) alin.(1) și alin. (2) art.226, lit. c), d) art.228; art.229, 230 și 235 CP RM. De asemenea, persoana juridică (cu excepția autorității publice) poate fi subiect al unor fapte contravenționale care stabilesc răspunderea pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștințioase față de ele. Este vorba de art.220², 227, 304³ sau alte asemenea norme din Codul contravențional.

Din dispoziția alin.(1) art.329 CP RM aflăm că subiectul infracțiunilor de neglijență în serviciu trebuie să aibă calitatea specială de persoană publică. Noțiunea „persoană publică” este definită în alin.(2) art.123 CP RM. În acord cu această definiție, persoane publice sunt: 1) funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul

serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); 2) angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; 3) angajatul din cabinetul persoanelor cu funcție de demnitate publică; 4) persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

Cât privește prima din aceste categorii de persoane publice, potrivit art.2 al Legii nr.158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public [2], funcționar public este persoana fizică numită într-o funcție publică în conformitate cu prevederile respectivei legi.

Conform alin.(2) art.4 al aceleiași legi, „prevederile prezentei legi se aplică funcționarilor publici cu statut special (colaboratorilor serviciului diplomatic, serviciului vamal, ai organelor apărării, de prevenire și combatere a corupției, securității naționale și ordinii publice, altor categorii stabilite prin lege) în partea care nu este reglementată prin legi speciale”. Reiese că noțiunea „funcționarul public cu statut special” este o noțiune subsecventă față de noțiunea „funcționar public”.

Din alin.(2) art.123 CP RM, rezultă că funcționarul public cu statut special este deținător de grade speciale sau militare. În acest plan, R. Popov afirmă just: „Ca deținători ai unor grade speciale, de exemplu, polițiștii sunt funcționari publici cu statut special. [...] Deținerea unui grad special este ceea ce deosebește funcționarul public cu statut special de alte categorii de personal al Poliției: funcționari publici; salariați civili; personalul de deservire tehnică” [3]. Statutul funcționarilor publici cu statut special este reglementat de: Legea nr.806 din 12.12.1991 cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne [4]; Legea nr.1150 din 20.07.2000 a serviciului în organele vamale [5]; Legea nr.761 din 27.12.2001 cu privire la serviciul diplomatic [6]; Legea nr.170 din 19.07.2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate [7]; Legea nr.134 din 13.06.2008 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat [8]; Legea nr.283 din 28.12.2011 cu privire la Poliția de Frontieră [9]; Legea nr.288 din 16.12.2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne [10] etc.

Referitor la colaboratorul organelor apărării, statutul acestuia este reglementat de Regulamentul Serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova (Anexa nr.1 la Decretul Președintelui Re-

publicii Moldova privind aprobarea regulamentelor militare ale Forțelor Armate ale Republicii Moldova, nr.2327 din 03.09.2009) [11]. Articolul 378 CP RM poate fi normă specială față de art.329 CP RM doar în situația în care subiect al infracțiunilor prevăzute la art.378 CP RM este persoana publică care are calitatea de șef sau de altă persoană cu funcție de răspundere. Rezultă că, dacă persoana publică nu are o asemenea calitate, art.378 CP RM nu este o normă specială față de art.329 CP RM. Într-adevăr, așa cum se va putea vedea *infra*, nu toate persoanele publice au statut de persoane cu funcție de răspundere. În concluzie, colaboratorul organelor apărării poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM în ipoteza în care este persoană publică, însă nu are calitatea de șef sau de altă persoană cu funcție de răspundere. Drept urmare, nu putem fi de acord cu X. Ulianoschi care consideră necesară excluderea din Codul penal a articolului 378, deoarece prevederile acestuia ar dubla prevederile art.329 CP RM [12].

O altă categorie a persoanelor publice este angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public.

Așadar, este vorba despre acel angajat al persoanelor juridice de drept public, care nu reprezintă alte categorii de persoane publice. În context, noțiunea-cheie este cea de persoană juridică de drept public. Din art.58 Cod civil aflăm: „Statul și unitățile administrativ-teritoriale participă la raporturile juridice civile pe poziții de egalitate cu celelalte subiecte de drept. Atribuțiile statului și ale unităților administrativ-teritoriale se exercită în asemenea raporturi de organele acestora, în conformitate cu competența lor” (alin.(1)); „Organele împuternicite să exercite o parte din funcțiile (atribuțiile) Guvernului posedă personalitate juridică doar dacă aceasta decurge din prevederile legii sau, în cazurile expres prevăzute de lege, din actele autorităților administrației publice centrale sau locale” (alin.(2)). Coroborând aceste prevederi cu cele ale alin.(2) art.123 CP RM, ajungem la concluzia că persoane juridice de drept public sunt: 1) autoritățile publice; 2) instituțiile publice; 3) întreprinderile de stat; 4) întreprinderile municipale.

Angajatul din cabinetul persoanelor cu funcție de demnitate publică este cel care reprezintă o altă categorie a persoanelor publice. Consemnăm că statutul unor asemenea angajați este reglementat prin Legea nr.80 din 07.05.2010 cu privire la statutul personalului din cabinetul persoanelor cu funcție de demnitate publică [13].

Ultima dintre categoriile persoanelor publice este reprezentată de persoana autorizată sau investită de

stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

Potrivit pct. 72 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității, pct. 72 din art. IX al Legii nr. 324 din 23 decembrie 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (evidența fiscală a unor persoane care desfășoară activități liberale) (Sesizarea nr. 12a/2014), „notarii, executorii judecătorești, avocații sunt mandatați prin lege cu exercitarea unor activități de interes public” [14]. R. Popov completează lista de persoane investite de stat să îndeplinească activități de interes public: „Administratorul insolvenței este o persoană investită de stat să îndeplinească activități de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM” [15]. În mod similar, administratorul special (în sensul Legii nr. 550 din 21.07.1995 a instituțiilor financiare [16]) poate fi considerat persoană investită de stat să îndeplinească activități de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM. Or, potrivit alin. (1) art. 37⁵ al acestei legi, administratorul special este numit de Banca Națională a Moldovei. În acest sens, *este întemeiată condamnarea lui A. G., administrator în oficiul băncii comerciale „G.” SA, în baza alin. (1) art. 329 CP RM* [17]. Or, conform alin. (1) art. 39 al Legii nr. 550 din 21.07.1995 a instituțiilor financiare (în redacția inițială a acesteia), administratorul în oficiu era numit de Banca Națională a Moldovei.

De asemenea, după R. Popov, „medicul liber-profesionist este o persoană autorizată de stat să îndeplinească activității de interes public în sensul alin. (2) art. 123 CP RM. Or, conform alin. (2) art. 11 al Legii nr. 264 din 27.10.2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic, „exercitarea independentă a profesiei de medic reprezintă activitatea profesională a medicului la o întreprindere persoană juridică sau la o persoană fizică agent al activității de întreprinzător, care prestează servicii medicale în baza licenței și acreditării”. În acest caz, chiar dacă medicul își exercită exclusiv obligațiile profesionale, contează că el este autorizat de stat să îndeplinească activități de interes public. Așadar, tocmai datorită îndeplinirii condiției cerute de alin. (2) art. 123 CP RM, medicul liber-profesionist este o persoană publică. Nu același lucru se poate afirma despre cel care face parte din personalul instituțiilor medico-sanitare publice și care își exercită exclusiv obligațiile profesionale. Acestuia nu-i este necesară autorizarea de stat (exprimată în licențiere și acreditare) în vederea îndeplinirii unor activități de interes public. Drept urmare, cel care face parte din personalul instituțiilor medico-sanitare publice nu intră sub incidența nici a alin. (2) art. 123 CP RM” [18].

Bineînțeles, există și alte persoane care intră sub incidența noțiunii „persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public”, utilizată în alin. (2) art. 123 CP RM. Fără a intra în detalii, vom rezuma esența, citându-l pe R. Popov: „Important este să existe o confirmare în textul unui act normativ că astfel de persoane îndeplinesc cumulativ următoarele două condiții: 1) sunt autorizate sau investite de stat să-și desfășoare activitățile; 2) activitățile pe care le desfășoară sunt activități de interes public” [19].

După ce am identificat conținutul noțiunii „persoană publică”, consemnăm că această noțiune implică anumite limite temporale.

Așa cum s-a menționat mai sus, funcționar public este persoana fizică numită într-o funcție publică. Conform alin. (1) art. 30 al Legii nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public [20], „raporturile de serviciu apar în baza actului administrativ de numire în funcția publică, emis în condițiile prezentei legi”. Așadar, numirea în funcția publică este momentul de început al calității de funcționar public. Potrivit art. 61 al aceleiași legi, „raporturile de serviciu încetează în următoarele cazuri: a) în circumstanțe ce nu depind de voința părților; b) eliberare din funcție; c) destituire; d) demisie”. Oricare din aceste cazuri marchează momentul de încetare a calității de funcționar public. Într-o manieră similară, alte categorii de persoană publice (altele decât funcționarii publici) își desfășoară activitatea în anumite limite temporale. Dincolo de aceste limite, nu poate exista calitatea specială de persoană publică.

În acest sens, comportă interes următoarele spețe: *R. G. a fost condamnat conform alin. (1) art. 329 CP RM. Acesta a declarat apel împotriva sentinței de condamnare. În concret, R. G. a solicitat casarea sentinței cu pronunțarea unei hotărâri de achitare, motivând că în perioada, în care a fost săvârșită infracțiunea, dânsul nu avea calitatea de persoană publică* [21]; *G. A. a fost achitat de învinuirea de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 329 CP RM. Or, organizația teritorială a PCRМ a început a folosi încăperea din incinta Școlii de muzică din or. F. cu mult timp înainte ca acesta să fie ales în calitate de președinte al raionului F. Astfel nu s-a confirmat faptul că G. A. a permis folosirea fără plată a încăperii în cauză* [22].

În acest context, nu pot fi trecute cu vederea următoarele explicații din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu,

excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu (în continuare – Hotărârea Plenului CSJ nr.7/2017): „Infrațiunea de neglijență în serviciu (art.329 CP RM) este dependentă de existența prealabilă a unui serviciu, în care persoana publică își desfășoară activitatea [...]” (pct. 6); „La examinarea cauzelor penale, privind [...] neglijența în serviciu, instanțele de judecată trebuie să constate, dacă inculpatul dispune sau nu de calitățile speciale, cerute de art.[...] 329 CP RM, invocându-se prevederile actului normativ, care îi incumbă calitatea de persoană publică [...] ori a actului, în virtutea căruia i s-a delegat acest statut” (pct. 3) [24]. Cu alte cuvinte, înainte de apariția raporturilor de serviciu și după încetarea acestor raporturi, făptuitorul nu este încadrat în serviciu. Aceasta înseamnă că nu-i revin obligații de serviciu. Or, este imposibilă neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a unor obligații care lipsesc. Deci, lipsește temeiul aplicării art.329 CP RM.

Din pct. 3.4 al Hotărârii Plenului CSJ nr.7/2017, aflăm: „Subiect al infrațiunilor prevăzute la art.327-329 CP RM se va considera inclusiv persoana publică ori persoana cu funcție de demnitate publică care a fost investită în funcție cu încălcarea cerințelor sau restricțiilor prevăzute de legislație privind numirea, alegerea, delegarea împuternicirilor acesteia (de exemplu, lipsa stagiului de muncă necesar, prezența antecedentelor penale, lipsa studiilor superioare speciale etc.)” [25].

După V. Stati, această explicație nu ia în calcul dispozițiile de la alin.(1) art.26 și art.29 ale Legii nr.793 din 10.02.2000 a contenciosului administrativ. Drept urmare, „în cazul în care instanța de contencios administrativ stabilește, prin hotărârea sa, că normele declarate nule nu vor produce efecte juridice de la data adoptării actului administrativ privind numirea, alegerea sau delegarea împuternicirilor persoanei publice ori persoanei cu funcție de demnitate publică – atunci este posibil ca investirea în funcție a persoanei publice sau a persoanei cu funcție de demnitate publică să nu aibă niciun efect juridic începând cu data adoptării aceluși act administrativ” [26]. Într-adevăr, Legea nr.793 din 10.02.2000 a contenciosului administrativ stabilește, printre altele: „(1) Actul administrativ contestat poate fi anulat, în tot sau în parte, în cazul în care: a) este ilegal în fond ca fiind emis contrar prevederilor legii; b) este ilegal ca fiind emis cu încălcarea competenței; c) este ilegal ca fiind emis cu încălcarea procedurii stabilite (art.26); „(1) Actul administrativ anulat, în tot sau în parte, încetează a produce efecte juridice din momentul în care hotărârea instanței de contencios administrativ devine irevocabilă. (2) Ținând cont de unele circumstanțe concre-

te și de eventualitatea survenirii unor urmări juridice negative, instanța de contencios administrativ poate stabili, prin hotărârea sa, că normele declarate nule nu vor produce efecte juridice de la data adoptării actului administrativ” (art.29).

Calitatea de persoană publică este o calitate de drept, nu o calitate de fapt. Or, obligațiile de serviciu, care-i revin subiectului infrațiunilor prevăzute la art.329 CP RM, au ca sursă fie legea, fie reglementarea care decurge dintr-o lege. Apropos, această afirmație își găsește confirmarea în pct. 6.2 al Hotărârii Plenului CSJ nr.7/2017: „Normele ce reglementează obligațiile de serviciu sunt variate, fiind cuprinse în legi și acte normative subordonate legii”. Drept urmare, anularea actului administrativ de numire a făptuitorului în funcție, din cauza ilegalității acestui act, nu poate să nu comporte relevanță. În cazul în care *post-factum* se stabilește că făptuitorul nu a avut calitatea de subiect al unui raport juridic de serviciu, nu i se poate imputa săvârșirea infrațiunilor prevăzute la art.329 CP RM.

În altă ordine de idei, așa cum am promis anterior, vom examina raportul dintre noțiunile „persoană publică” și „persoană cu funcție de răspundere”.

În art.186 „Neglijența” Cod penal din 1961, subiect al infrațiunii era considerată persoana cu funcție de răspundere. De asemenea, persoana cu funcție de răspundere a fost subiect al infrațiunilor prevăzute la art.329 CP RM până la intrarea în vigoare a Legii nr.245 din 02.12.2011 privind modificarea și completarea unor acte legislative [27]. Conform alin.(12) art.II, al acestei legi, în dispoziția alin.(1) art.329 CP RM, cuvintele „cu funcție de răspundere” au fost substituite prin cuvântul „publică”.

În conformitate cu alin.(1) art.123 CP RM, „prin «persoană cu funcție de răspundere» se înțelege persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”.

Deși nu mai este utilizată în art.329 CP RM, noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” continuă să fie folosită în alte norme din Codul penal în vigoare (de exemplu, în norme care sunt speciale față de art.329 CP RM). Această noțiune este definită în alin.(1) art.123 CP RM: „Prin persoană cu funcție de răspundere se înțelege persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipu-

larea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”. Întrebarea este: poate oare persoana cu funcție de răspundere să fie subiect al infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM?

R. Popov afirmă: „În accepțiunea alin.(1) art.123 CP RM, nu este persoană cu funcție de răspundere cel care realizează acțiuni relevante sub aspect juridic, însă care nu exercită nici acțiuni administrative de dispoziție sau organizatorico-economice, nici funcții ale autorității publice. Totodată, nimic nu împiedică a-l considera pe acesta persoană publică în sensul alin.(2) art.123 CP RM” [28]. Altfel spus, persoana publică poate să nu exercite acțiuni administrative de dispoziție sau organizatorico-economice ori funcții ale autorității publice. Însă este obligatoriu ca ea să realizeze acțiuni relevante sub aspect juridic.

După V. Stati și R. Popov, prerogativa persoanei publice de a realiza acțiuni relevante sub aspect juridic presupune dreptul sau obligația acesteia de a da naștere, a modifica sau a stinge raporturi juridice [29]. La fel, din pct. 6.1 al Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție nr.11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție, aflăm că acțiunile relevante sub aspect juridic sunt producătoare de efecte juridice (adică, pot da naștere, modifica sau stinge raporturi juridice) [30]. Dezvoltând ideea privind conținutul noțiunii „acțiuni relevante sub aspect juridic”, R. Popov susține: „Cu alte cuvinte, persoana publică deține prerogativa de a acorda drepturi și obligații altor persoane, de a modifica volumul acestor drepturi și obligații sau de a le înceta” [31]. De asemenea, V. Stati și R. Popov detaliază: „Acordarea de către persoana publică a unor drepturi și obligații altor persoane se exprimă, de exemplu, în: emiterea unui act; înscrierea unor date într-un registru; eliberarea unui document care confirmă un fapt juridic etc.” [32].

Totodată, V. Moraru susține: „Acțiunile cu caracter juridic ale persoanelor cu funcție de răspundere stabilesc sau modifică regulile de conduită, impun anumite obligații participanților la raporturile de serviciu, acordă anumite drepturi pentru soluționarea obiectivelor concrete. Exercitând atribuțiile sale de serviciu, persoana cu funcție de răspundere participă la raporturile juridice nu din nume propriu, dar din numele statului. În această postură, persoana cu funcție de răspundere poate emite hotărâri cu caracter obligatoriu, poate controla îndeplinirea lor, iar, la nevoie, poate impune realizarea acestora” [33]. Suntem de acord cu această aserțiune. Cu toate ace-

tea, acțiunile relevante sub aspect juridic nu se reduc nici pe departe la: acțiunile administrative de dispoziție; acțiunile organizatorico-economice; funcțiile autorității publice. În consecință, nu oricare persoană publică este o persoană cu funcție de răspundere. În schimb, oricare persoană cu funcție de răspundere este o persoană publică. În concluzie, oricare persoană cu funcție de răspundere poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM.

În altă ordine de idei, în unele articole din capitolul XV al Părții speciale a Codului penal (și anume – în art.324, 326, 332¹ și 332²), în calitate de subiecți ai infracțiunii sunt nominalizați persoana publică străină și funcționarul internațional. În același timp, în art.329 CP RM, nici persoana publică străină, nici funcționarul internațional nu sunt nominalizați expres ca subiecți ai infracțiunii.

Potrivit art.123¹ CP RM, „prin «persoană publică străină» se înțelege: orice persoană, numită sau aleasă, care deține un mandat legislativ, executiv, administrativ sau judiciar al unui stat străin; persoana care exercită o funcție publică pentru un stat străin, inclusiv pentru un organ public sau o întreprindere publică străină; persoana care exercită funcția de jurat în cadrul sistemului judiciar al unui stat străin” (alin.(1)); „prin «funcționar internațional» se înțelege: funcționarul unei organizații publice internaționale ori supranaționale sau orice persoană autorizată de o astfel de organizație să acționeze în numele ei; membrul unei adunări parlamentare a unei organizații internaționale ori supranaționale; orice persoană care exercită funcții judiciare în cadrul unei curți internaționale, inclusiv persoana cu atribuții de grefă” (alin.(2)).

În context, apare ca firească întrebarea: pot oare persoana publică străină sau funcționarul internațional să fie subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM?

În literatura de specialitate, au fost exprimate puncte de vedere privitoare la situații similare. De exemplu, V.Stati și R.Popov opinează: „Nici persoana publică străină, nici funcționarul internațional nu pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.328 CP RM. Aceasta întrucât sfera de incidență a noțiunilor «persoană publică străină» și «funcționarul internațional» nu se intersectează cu sfera de incidență a noțiunilor «persoană publică» și «persoană cu funcție de demnitate publică»” [34]. De asemenea, S. Brînza, V. Stati și R. Popov susțin: „Nici persoana publică străină, nici funcționarul internațional nu pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.332 CP RM. Aceasta întrucât sfera de incidență a noțiunilor «persoană publică străină» și «funcționarul internațional» nu se intersectează cu sfera de inci-

dență a noțiunilor «persoană publică» și «persoană cu funcție de demnitate publică» [...] În prezența unor temeieri suficiente, art.361 CP RM este aplicabil în cazul falsificării – de către persoana publică străină, funcționarul internațional [...] – a unor documente oficiale” [35].

În baza cărei norme s-ar califica neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică străină sau un funcționar internațional a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a cauzat: daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice; decesul unei persoane; alte urmări grave?

Pentru a răspunde la această întrebare, este util să reproducem următoarele opinii exprimate de R. Popov: „Noțiunile «persoană publică străină» și «funcționar internațional» sunt noi pentru cadrul normativ al Republicii Moldova. Ele au devenit aplicabile numai odată cu intrarea în vigoare a amendamentelor operate la 02.12.2011. [...] Noțiunile «persoană publică străină» și «funcționar internațional» în sensul art.123¹ CP RM, pe de o parte, și noțiunea «persoană cu funcție de răspundere» în sensul art.123 CP RM, pe de altă parte, nu s-au aflat și nu se află într-o relație de tip «parte-întreg»” [36]. Luând în considerare aceste opinii, conchidem:

1) neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică străină sau un funcționar internațional a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, poate atrage răspunderea disciplinară. În acest caz, nu pot fi aplicate normele penale sau contravenționale, concurente cu art.329 CP RM. Aceasta întrucât subiecții faptelor, prevăzute de asemenea norme, sunt persoane cu funcție de răspundere;

2) neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică străină sau un funcționar internațional a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a provocat decesul unei persoane, atrage răspunderea conform art.149 CP RM. În dispoziția acestui articol nu este stabilită nicio calitate specială a subiectului infracțiunii. Reiese că persoana publică străină sau funcționarul internațional pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.149 CP RM;

3) neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică străină sau un

funcționar internațional a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a provocat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, atrage răspunderea conform art.157 CP RM. Argumentele în susținerea acestei soluții de calificare sunt similare cu cele invocate *supra*, la pct. 2);

4) neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică străină sau un funcționar internațional a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a provocat alte urmări grave (altele decât decesul unei persoane sau vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății), poate atrage răspunderea disciplinară. Argumentele în sprijinul acestei soluții de calificare sunt similare cu cele invocate *supra*, la pct. 1).

În ipotezele prevăzute mai sus, la pct. 1) și 4), neglijența în serviciu este pasibilă doar de sancționare disciplinară. Cu toate acestea, nu considerăm oportună completarea art.329 CP RM cu prevederi în care, în calitate de subiecți ai infracțiunii, ar fi menționați persoana publică străină și funcționarul internațional. Specificarea unor asemenea subiecți în art.324, 326, 332¹ și 332² CP RM își are suportul în actele cu vocație internațională corespunzătoare (de exemplu, în: Convenția ONU împotriva corupției, adoptată la New York la 31.10.2003 [37]; Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, adoptată la Strasbourg la 27.01.1999 [38]; Protocolul adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, adoptat la Strasbourg la 15.05.2003 [39]). Nu există un suport similar ce ar justifica completarea art.329 CP RM cu prevederi în care, în calitate de subiecți ai infracțiunii, ar fi menționați persoana publică străină și funcționarul internațional.

În altă ordine de idei, este oare posibil ca persoana cu funcție de demnitate publică să fie subiect al infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM? Or, în mai multe articole din capitolul XV al Părții speciale a Codului penal (și anume – în art.324, 327, 328, 330¹, 332, 332¹ și 332²), în calitate de subiect al infracțiunii este nominalizată persoana cu funcție de demnitate publică. Totodată, în art.329 CP RM, persoana cu funcție de demnitate publică nu este nominalizată expres ca subiect al infracțiunii.

Conform alin.(3) art.123 CP RM, „prin «persoană cu funcție de demnitate publică» se înțelege: persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege; persoana căreia

persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale”.

În pct. 3.3 al Hotărârii Plenului CSJ nr.7/2017, se menționează: „Deși persoana cu funcție de demnitate publică nu este subiect special al uneia dintre variantele agravate ale infracțiunii de neglijență în serviciu, aceasta va evolua ca subiect al infracțiunii de neglijență în serviciu, în varianta-tip (alin.(1) art.329 CP). Cu toate că persoana cu funcție de demnitate publică nu este prevăzută expres, în calitate de subiect al infracțiunii, stipulate la art.329 CP RM, în virtutea unui raport de parte-întreg între noțiunile de «persoană publică» și «persoana cu funcție de demnitate publică», în cazul neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare, de către o persoană cu funcție de demnitate publică, a obligațiilor de serviciu, ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiințioase față de ele, dacă aceasta a cauzat daune, în proporții mari, intereselor publice sau drepturilor și intereselor, ocrotite de lege, ale persoanelor fizice sau juridice, față de o asemenea persoană se va aplica răspunderea, în baza art.329 CP RM. Coraportul de parte-întreg între noțiunile de «persoană publică» și «persoana cu funcție de demnitate publică» decurge din prevederile alin.(2) art.2 al Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr.199 din 16.07.2010, potrivit cărora «funcția de demnitate publică este o funcție publică ...», în coroborare cu alin.(2) art.123 CP RM, în care se indică că persoana publică este, printre altele, un funcționar public [40].

Luând în considerare această explicație, pune în gardă specificarea persoanei publice și a persoanei cu funcție de demnitate publică în cadrul aceleiași dispoziții a Codului penal. Ne referim la dispozițiile de la lit. f) alin.(3) art.158; lit. e) alin.(2) art.165; lit. d) alin.(2) art.168; lit. c) alin.(3) art.206; lit. d) alin.(2) art.220; lit. c) alin.(4) art.240; lit. c) alin.(2) art.332¹ și lit. d) alin.(2) art.362¹. O asemenea dediferențiere a răspunderii penale vine în contradicție cu principiile stabilite în capitolul VIII „Individualizarea pedepselor” din partea generală a Codului penal. Nu considerăm oportună implementarea unui astfel de model defectuos în art.329 CP RM.

Mai mult, nu considerăm oportună completarea art.329 CP RM cu o dispoziție în care, în calitate de subiect ai infracțiunii, ar fi menționată persoana cu funcție de demnitate publică. Operarea unei asemenea completări ar fi anevoioasă sub aspect tehnico-juridic, întrucât persoana cu funcție de demnitate publică ar trebui specificată aparte în fiecare dintre ipotezele în care, actualmente, în art.329 CP RM, este menționată persoana publică. Iar aceasta ar aglomera excesiv textul art.329 CP RM. În consecință, lip-

sa sau prezența calității de persoană cu funcție de demnitate urmează a fi avută în vedere doar la individualizarea pedepsei aplicate pentru infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM. Or, potrivit alin.(2) art.76 CP RM, „instanța de judecată poate considera drept circumstanțe atenuante și alte circumstanțe, neprevăzute la alin.(1)”. Drept urmare, în calitate de circumstanță atenuantă, s-ar putea lua în considerare faptul că infracțiunea a fost comisă de o persoană care este publică, însă care nu este cu funcție de demnitate publică.

În alt context, după cum reiese din dispoziția art.329 CP RM, subiectul infracțiunilor prevăzute la acest articol poate fi doar persoana căreia îi incumbă anumite obligații de serviciu. Persoana, căreia îi revin obligații de alt gen (de exemplu, obligații profesionale sau pur tehnice), nu poate fi subiect al infracțiunilor analizate.

Din pct. 3.1 al Hotărârii Plenului CSJ nr.7/2017, aflăm că personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul care desfășoară activități auxiliare), care activează în cadrul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public, nu se consideră persoane publice în sensul dispoziției de la alin.(2) art.123 CP RM [41]. În acest sens, prezintă interes următoarea speță: *C. E. a fost achitată de instanța de fond de învinuirea de săvârșire a infracțiunii prevăzute la lit. b) alin. (2) art.329 CP RM. S-a invocat că, la data comiterii faptei – 30.07.2012, ocupația lui C. E. – șef al secretariatului instanței judecătorești – nu făcea parte din categoria funcțiilor publice. Astfel, C. E. nu putea fi considerată persoană publică. S-a ales că șeful secretariatului instanței judecătorești face parte din personalul de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității publice. Aceasta ar fi reieșit din Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr.710 din 26.09.2012 privind salarizarea personalului care efectuează deservirea tehnică și asigură funcționarea instanțelor judecătorești, a procuraturii și a autorităților administrației publice centrale și locale [42, 43]. Ulterior, la examinarea recursului ordinar, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a atras atenția asupra faptului că, în conformitate cu Anexa nr.1 la Legea nr.155 din 21.07.2011 pentru aprobarea Clasificatorului unic al funcțiilor publice [44], funcția de șef al secretariatului instanței judecătorești reprezintă o funcție publică de conducere [45]. Suntem de acord cu această opinie a Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție. În situația de contradicție dintre o lege și un act normativ subordonat legii, prioritate trebuie să i se acorde legii. În concluzie, șeful secretariatului instanței judecă-*

toarești este funcționar public și, totodată, persoană publică în sensul alin.(2) art.123 CP RM.

Luând în calcul posibilitatea existenței unor conflicte de norme de genul celui evocat mai sus, considerăm că prezența/lipsa calității de persoană publică trebuie examinată nu în baza unui singur act normativ în materie, dar în baza unei interpretări sistematice a tuturor actelor normative care reglementează activitatea făptuitorului.

Obligațiile de serviciu trebuie disociate nu doar de obligațiile pur tehnice, dar și de obligațiile profesionale. Aceasta contează sub aspectul delimitării infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM de infracțiunile prevăzute la alin.(4) art.212 (în cazul în care făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudicabilă), art.213, alin.(5) art.218 (în ipoteza în care făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudicabilă, iar urmările prejudiciabile se concretizează în vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori în alte urmări grave), lit. d) alin. (3) sau alin.(4) art.224 CP RM (în situația în care făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudicabilă), lit. b) alin.(2) art.227 (în cazul în care făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudicabilă), art.261 (în ipoteza în care făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudicabilă, iar urmările prejudiciabile se concretizează în alte urmări grave), art.267 (în situația în care făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudicabilă, iar urmările prejudiciabile se concretizează, după caz, în: vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; daune materiale în proporții mari; decesul unei persoane; alte urmări grave) și art.298 (în cazul în care făptuitorul manifestă imprudență față de fapta prejudicabilă) din Codul penal.

Din acest punct de vedere, menționăm că în două spețe, *poștașul a fost considerat subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.329 CP RM* [46, 47]. În opinia noastră, poștașul îndeplinește o activitate profesională, nu o activitate de serviciu. Această concluzie rezultă din analiza unor prevederi din Ordinul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei cu privire la aprobarea Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova (CORM 006-14), nr.22 din 03.03.2014 [48]. În cadrul acestui act normativ, poștașul se raportează la Grupa de bază 4412 „Curieri și sortatori corespondență”, Grupa minoră 441 „Alți lucrători în servicii-suport în domeniul administrativ”. Dintre toți curierii și sortatorii corespondență, doar în cazul poștașului și al cartatorului poștal se stabilește diapazonul categoriilor tarifare și codul ediției Îndrumarului unic tarifare de calificare. Pentru toți ceilalți curieri și sortatori corespondență (agent deservire poștă și mărfuri, agent poștal,

diriginte poștă etc.) se stabilește codul categoriei funcției. În compartimentul 5 „Modul de utilizare a clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova” din Ordinul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei cu privire la aprobarea Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova (CORM 006-14), nr.22 din 03.03.2014, se explică: „Blocul informațional pe profesiile muncitorilor include codurile fațetelor, care caracterizează corespunderea profesiei muncitorului numărului ediției Îndrumarului unic tarifare de calificare (două semne) și categoriile tarifare (un semn). [...] Blocul informațional pe funcțiile slujbașilor include codurile fațetelor, care caracterizează corespunderea categoriei funcției (un semn), precum și grupei de bază a Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova (patru semne)”. Aceasta confirmă supoziția noastră că poștașul îndeplinește o activitate profesională, nu o activitate de serviciu. Nu există niciun alt act normativ din care să rezulte o concluzie contrară. De asemenea, din conținutul fișei de post a poștașului, evocat în cele două spețe nominalizate mai sus, nu rezultă că poștașului i-ar reveni obligații care formează competența unei persoane publice.

Continuând firul logic, susținem soluția de calificare în următoarea speță: *P. R. și C. N. au fost achitate de învinuirea de comitere a infracțiunii prevăzute la lit. a) alin.(2) art.329 CP RM. În fapt, acestea activau în calitate de educatoare pe Terenul de întremare cu sejur de zi (dotat cu piscină), amenajat pe teritoriul unui liceu din satul M., raionul Strășeni. La 12.06.2008, în timpul în care P. R. și C. N. se aflau pe terenul respectiv, a survenit decesul prin înec al minorei C. L. Numele acesteia nu figura în listele grupelor de copii care frecventau terenul* [49]. Într-adevăr, o educatoare nu poate avea calitatea de persoană cu funcție de răspundere. În sarcina acesteia intră exclusiv îndeplinirea unor obligații profesionale. În speță, P. R. și C. N. puteau fi trase la răspundere în baza alin.(1) art.149 sau lit. b) alin.(2) art.163 CP RM. Aceasta cu condiția că ar fi fost întrunite elementele constitutive ale uneia dintre infracțiunile prevăzute la aceste două norme.

În aceeași ordine de idei, ne exprimăm rezervele față de soluția de calificare în următoarea speță: *C. V. a fost condamnat în baza lit. a) alin.(2) art.329 CP RM. În fapt, acesta activa în calitate de profesor-antrenor în cadrul Școlii sportive de rezerve olimpice din mun. Bălți. La 17.06.2007, prin Ordinul nr.37k al directorului acestei instituții, C. V. a fost însărcinat să se deplaseze împreună cu un grup de 17 elevi în or. Zatoka, Ucraina. La 22.06.2007, în or. Zatoka, ca rezultat al înecului, a decedat A. P., unul dintre elevii care au efectuat deplasarea* [50]. C. V. putea

fi considerat subiect al infracțiunii prevăzute la lit. a) alin.(2) art.329 CP RM doar în condițiile în care, în virtutea unei însărcinări, i s-ar fi acordat anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. Într-o asemenea ipoteză, C. V. ar fi obținut calitatea de persoană cu funcție de răspundere în sensul art.123 CP RM. Nu este clar dacă, prin Ordinul nr.37k, lui C. V. i-au fost acordate astfel de drepturi și obligații. Nu este clar nici dacă directorul Școlii sportive de rezerve olimpice din mun. Bălți avea competența să-i acorde respectivele drepturi și obligații. În mod regretabil, în speță, acestor aspecte nu li se atribuie nicio importanță.

În alt context, este posibil ca aceleași persoane să-i revină atât obligații de serviciu, cât și obligații profesionale. În context, S. Brînza și V. Stati susțin: „Uneori, aceleași persoane pot îndeplini atribuții ale persoanei publice, dar și acțiuni de natură pur profesională. De aceea, pentru a atesta comiterea infracțiunii specificate la alin.(1) art.324 CP RM, este decisiv să stabilim că, într-un caz concret, făptuitorul a exercitat tocmai atribuții ale persoanei publice, și nu acțiuni de natură pur profesională. În consecință, nu pot fi subiecți ai infracțiunii analizate acei salariați care exercită funcții pur profesionale (de exemplu, medicii, pedagogii etc.). În același timp – dacă, în afară de exercitarea funcțiilor pur profesionale, persoanele în cauză sunt investite cu atribuții ale persoanei publice – în caz de pretindere, acceptare sau primire a remunerației ilicite, ele pot fi trase la răspundere penală pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.324 CP RM” [51]. Cu ajustările de rigoare, aceste idei pot fi aplicate în raport cu infracțiunile prevăzute la art.329 CP RM. Or, obligațiile de serviciu incumbă persoanei atunci când aceasta apare în postura de persoană publică, iar obligațiile profesionale îi revin atunci când ea este în postura de profesionist. Nu este posibilă concomitența celor două ipostaze. Nu este posibil ca aceeași obligație să fie atât de serviciu, cât și profesională. Tocmai din aceste considerente, V. Stati și R. Popov utilizează noțiunea sugestivă „activitatea pur profesională” [52] pentru a desemna activitatea exclusiv profesională a unei persoane care, în alte împrejurări, exercită activitatea de serviciu.

Subiectul infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM desfășoară o activitate de serviciu, nu o activitate pur profesională. În acest plan, în pct. 6.3 al Hotărârii Plenului Plenului CSJ nr.7/2017, se menționează: „Dacă persoanele care activează în domeniul medicinei, educației, protecției civile și situațiilor excepționale etc., încalcă obligațiile de serviciu, având calitatea de persoane publice (de exemplu, director al

instituției medico-sanitare publice, șef de secție într-o instituție medico-sanitară publică (în domeniul medicinei); director al unei instituții de învățământ preșcolar sau preuniversitar de stat, rector, șef de catedră într-o instituție de învățământ superior de stat (în domeniul educației); șef al unității de pompieri (domeniul protecției civile și situații excepționale) etc.), în prezența urmărilor prejudiciabile, cerute de art.329 CP RM, cele comise vor constitui neglijență în serviciu” [53].

Care este criteriul care permite delimitarea noțiunii „activitatea de serviciu” de noțiunea „activitatea pur profesională”? Răspunsul la această întrebare ni-l oferă V. Stati și R. Popov: „Competența unei persoane publice include, printre altele, prerogativa acesteia de a realiza acțiuni relevante sub aspect juridic. Se are în vedere că persoana publică are dreptul sau obligația ca, prin acțiunile sale, să dea naștere, să modifice sau să stingă raporturi juridice” [54]. Așadar, activitatea de serviciu are ca efect nașterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice. În contextul infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM, aceasta presupune următoarele: neîndeplinirea obligațiilor de serviciu se exprimă în aceea că raporturile juridice nu se nasc, nu se modifică sau nu se sting, deși puteau și trebuiau să se nască, să se modifice sau să se stingă; îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu presupune că raporturile juridice se nasc, se modifică sau se sting într-o manieră necorespunzătoare, deși puteau și trebuiau să se nască, să se modifice sau să se stingă într-o manieră corespunzătoare.

În context, prezintă interes o speță în care decesul victimei se află în legătură cauzală nu cu încălcarea din neglijență de către medic sau de către un alt lucrător medical a regulilor sau metodelor de acordare a asistenței medicale, dar cu neîndeplinirea de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente față de ele: *R. L. a fost învinuită de săvârșirea infracțiunii prevăzute la lit. a) alin.(2) art.329 CP RM. În fapt, R. L. deținea funcția de șef al secției pediatrie în Spitalul raional C. La 15.10.2006 în acest spital a fost internată R. V. în vârstă de 11 luni. La această pacientă au fost stabilite semne de deshidratare, de edem cerebral și de edem pulmonar, adică semne de pericol de viață. Încălcând prevederile pct. 5.1 al Obligațiilor funcționale ale șefului secției de staționar, R. L. nu a asigurat organizarea efectuării investigațiilor și tratamentului respectivei paciente la un nivel modern. Pe parcursul zilei de 21.10.2006 starea de sănătate a lui R. V. s-a agravat. Cu toate acestea, contrar prevederilor pct. 6.6 al Obligațiilor funcționale ale șefului secției de staționar, R.L. n-a convocat consi-*

liul cu invitarea altor specialiști pentru examinarea și efectuarea tratamentului adecvat de mai departe a pacientei în cauză. În continuare, contrar prevederilor pct. 6.13 al Obligațiilor funcționale ale șefului secției de staționar, R. L. n-a informat imediat conducătorul instituției medicale cu privire la situația critică a stării sănătății pacientei R. V., în scopul organizării transferului la timp a acesteia într-o instituție medicală republicană. Drept urmare, la 22.10.2006, R. V. a decedat [55]. În această speță, R. L. a omis să îndeplinească obligațiile de serviciu, nu obligațiile profesionale. Din cauza inacțiunii acesteia, nu au luat naștere raporturile juridice privitoare la: efectuarea investigațiilor și tratamentului care i se cuveneau lui R. V.; convocarea consiliului cu invitarea altor specialiști pentru examinarea și efectuarea tratamentului adecvat de mai departe a lui R.V.; informarea imediată a conducătorului instituției medicale cu privire la situația critică a stării sănătății lui R. V.

Ca rezultat al analizei pe care am efectuat-o în cadrul acestui articol, formulăm următoarele **concluzii**:

1) colaboratorul organelor apărării poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM în ipoteza în care este persoană publică, însă nu are calitatea de șef sau de altă persoană cu funcție de răspundere;

2) administratorul special (în sensul Legii nr.550 din 21.07.1995 a instituțiilor financiare) poate fi considerat persoană investită de stat să îndeplinească activități de interes public în sensul alin.(2) art.123 CP RM;

3) în cazul în care *post-factum* se stabilește că făptuitorul nu a avut calitatea de subiect al unui raport juridic de serviciu, nu i se poate imputa săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM;

4) persoana cu funcție de răspundere și persoana cu funcție de demnitate publică pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM;

5) persoana publică străină și funcționarul internațional nu pot fi subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM;

6) activitatea de serviciu are ca efect nașterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice. În contextul infracțiunilor prevăzute la art.329 CP RM, aceasta presupune următoarele: neîndeplinirea obligațiilor de serviciu se exprimă în aceea că raporturile juridice nu se nasc, nu se modifică sau nu se sting, deși puteau și trebuiau să se nască, să se modifice sau să se stingă; îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu presupune că raporturile juridice se nasc, se modifică sau se sting într-o manieră necorespunzătoare, deși puteau și trebuiau să se

nască, să se modifice sau să se stingă într-o manieră corespunzătoare.

Referințe:

- GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. *Drept penal. Partea generală*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, p. 207.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.230-232.
- POPOV, R. Impactul adoptării Legii nr.288/2016 asupra interpretării alin.(2) art.123 din Codul penal al Republicii Moldova. În: *Sharing the Results of Research towards Closer Global Cooperation among Scientists: Results of the 11 International Conference: Collection of Research Papers* (June 2, 2017). Montreal: Accent Graphics Communications, 2017, p. 53-58.
- Sfatul Țării*, 1991, nr.231.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.106-108.
- Ibidem*, 2002, nr.20.
- Ibidem*, 2007, nr.171-174.
- Ibidem*, 2008, nr.120-121.
- Ibidem*, 2012, nr.76-80.
- Ibidem*, 2017, nr.40-49.
- Ibidem*, 2009, nr.143.
- ULIANOVSKI, X. *Conceptul infracțiunii militare în dreptul penal / Teză de doctor habilitat în drept*. Chișinău, 2011, p. 101.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.117-118.
- Ibidem*, 2014, nr.223-230.
- POPOV, R. Este oare administratorul insolabilității persoană publică? În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XXIV Международная научная конференция, 26-27 апреля 2017 г., Переяслав-Хмельницкий*. Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017, вып. 4, ч. 9, p. 63-68.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.1.
- Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.03.2009. Dosarul nr.1ra-327/2009. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
- POPOV, R. Statutul juridic al personalului instituțiilor medico-sanitare publice din perspectiva legii penale a României și a Republicii Moldova: analiză comparativă. În: *International Scientific Journal „Euro-American Scientific cooperation: research articles”*. Hamilton: Accent Graphics Communications, 2017, vol. 16, p. 56-59.
- POPOV, R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 275.
- Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.230-232.
- Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 19.03.2008. Dosarul nr.1ra-445/2008. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
- Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 28.10.2014. Dosarul nr.1ra-1303/2014. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3177
- Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție nr.7

- din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
24. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
25. STATI, V. Proiectul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea art.327-329 din Codul penal al Republicii Moldova: observații și sugestii. În: *Актуальные научные исследования в современном мире: XX Международная научная конференция* (21-22 ноября 2016 г., Переяслав-Хмельницкий). Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2016, вып. 12, ч. 3, p. 79-87.
26. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.25-28.
27. POPOV, R. Aplicarea art.256 și 324 din Codul penal pentru infracțiunile comise de către cei din personalul instituțiilor medico-sanitare sau din personalul instituțiilor de învățământ. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.10, p. 19-28.
28. STATI, V., POPOV, R. Unele precizări cu privire la înțelesul noțiunii „persoana publică” (alin.(2) art.123 CP RM). În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.4, p. 12-22; *Dreptul. Săptămânal juridic*, 2015, nr.15, p. 1-5.
29. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=248
30. POPOV, R. Aplicarea art.256 și 324 din Codul penal pentru infracțiunile comise de către cei din personalul instituțiilor medico-sanitare sau din personalul instituțiilor de învățământ. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.10, p. 19-28.
31. STATI, V., POPOV, R. Unele precizări cu privire la înțelesul noțiunii „persoana publică” (alin.(2) art.123 CP RM). În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.4, p. 12-22; *Dreptul. Săptămânal juridic*, 2015, nr.15, p. 1-5.
32. MORARU, V. Infracțiunile săvârșite în legătură cu serviciul: concept și particularități. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis”*. Seria „Științe Sociale”, 2009, nr.8, p. 147-152.
33. STATI, V., POPOV, R. Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art.328 CP RM): aspecte de drept penal. În: *Turismul și dezvoltarea societății, conferință științifică națională* (2015; Chișinău). Chișinău: USEM, 2015, p. 176-181.
34. BRÎNZA, S., STATI, V., POPOV, R. Falsul în acte publice (art.332 CP RM): aspecte de drept penal. În: *Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*, 2015, nr.8, p. 64-73.
35. POPOV, R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea specială a Codului penal*, p. 219, 222.
36. United Nations Convention against Corruption. Disponibil: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>
37. Criminal Law Convention on Corruption. Disponibil: www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/173
38. Additional Protocol to the Criminal Law Convention on Corruption. Disponibil: www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/191
39. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
40. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
41. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.205-207.
42. Sentința Judecătoriei mun. Bălți din 07.05.2015. Dosarul nr.1-213/2014. Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&Tematica=329&solr_document_3=2
43. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova Ibidem*, 2011, nr.164-165.
44. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 29.11.2016. Dosarul nr.1ra-1351/2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7850
45. Sentința Judecătoriei raionului Ialoveni din 16.04.2015. Dosarul nr.1-58/2015. Disponibil: https://jhn.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&Tematica=329&solr_document_3=2
46. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.01.2016. Dosarul nr.1ra-187/2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5576
47. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.120-126
48. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 18.11.2009. Dosarul nr.1ra-1104/2009. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
49. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 01.10.2008. Dosarul nr.1ra-1111/2008. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
50. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 869.
51. STATI, V., POPOV, R. Unele precizări cu privire la înțelesul noțiunii „persoana publică” (alin.(2) art.123 CP RM). În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.4, p. 12-22; *Dreptul. Săptămânal juridic*, 2015, nr.15, p. 1-5.
52. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
54. STATI, V., POPOV, R. Unele precizări cu privire la înțelesul noțiunii „persoana publică” (alin.(2) art.123 CP RM). În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.4, p. 12-22; *Dreptul. Săptămânal juridic*, 2015, nr.15, p. 1-5.
55. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 10.03.2009. Dosarul nr.1ra-216/2009. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php

Prezentat la 20.08.2017

ANALIZA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE CU PRIVIRE LA INFRAȚIUNILE VAMALE ÎN ALTE STATE

Aurel Octavian PASAT

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” Cahul

În cadrul studiului de față este realizată o analiză aprofundată a contribuțiilor științifice privind răspunderea penală pentru infracțiunile vamale, în evidențierea și în soluționarea problemelor de drept penal ce vizează infracțiunile din sfera vamală, reglementate de legislația penală a altor state. Având în vedere importanța valorilor sociale protejate prin incriminarea faptelor pasibile de săvârșire în sfera vamală, la care se adaugă și conceperea de pe noi poziții a unor aspecte, considerăm că există loc pentru o nouă abordare a infracțiunilor vamale, poate chiar mai complexă. Aceasta însă nu poate avea loc fără o trecere în revistă a unor idei, concepții, opinii, viziuni desprinse din principalele materiale și lucrări științifice publicate în alte state.

Cuvinte-cheie: *infracțiune vamală; contrabandă; plăți vamale; declarant; declarație vamală; documente falsificate; documente nereale; valori culturale; proporții mari; eschivare.*

ANALYSIS OF SCIENTIFIC WORKS ON CUSTOMS OFFENSES IN OTHER STATES

In the present study, a thorough analysis of the scientific contributions regarding the criminal liability for customs offenses, highlighting and solving the criminal law issues related to the customs offenses, regulated by the criminal law of other states, is carried out. Considering the importance of protected social values by criminalizing perpetrators of acts committed in the customs sphere, plus the conception of some aspects of new positions, we consider that there is room for a new approach to customs offenses, perhaps even more complex. This, however, can not take place without a review of ideas, conceptions, opinions, visions from the main materials and scientific papers published in other states.

Keywords: *customs offence; smuggling; customs payments; customs statement; registrant; forged documents; unreal documents; cultural values; large scale; evasion.*

Tinând seama că acest articol se dorește a fi o analiză a contribuțiilor științifice în domeniul infracțiunilor vamale, suntem nevoiți să precizăm că, deși în Republica Moldova, ba chiar și în România, cercetările științifice efectuate pe marginea unei atare teme au fost publicate într-un număr deloc redus, totuși polemici științifice referitoare la unele sau alte subiecte, legate de infracțiunile din sfera vamală, continuă să existe. Mai mult, pornind de la potențialul aport pe care-l poate avea o cercetare științifică, pe de o parte, și de la importanța valorilor sociale protejate prin incriminarea faptelor pasibile de săvârșire în sfera vamală, pe de altă parte, la care se adaugă și conceperea de pe noi poziții a unor aspecte, considerăm că există loc pentru o nouă abordare a infracțiunilor vamale, poate chiar mai complexă. Aceasta însă nu poate avea loc fără o trecere în revistă a unor idei, concepții, opinii, viziuni desprinse din principalele materiale și lucrări științifice publicate în alte state.

Vom iniția investigația cu autoreferatul tezei de doctorat susținute în anul 1998 de către **M.A. Kociubei** [1]. Lucrarea este centrată pe analiza infracțiunilor vamale în conformitate cu legislația penală a Federației Ruse. Autorul definește infracțiunile vamale drept faptele (acțiunile sau inacțiunile) socialmente periculoase săvârșite intenționat, prevăzute și interzise de le-

gea penală, ce atentează asupra ordinii și condițiilor de trecere peste frontiera vamală a mărfurilor, mijloacelor de transport, cu încasarea plăților vamale, efectuarea vămuirii și controlului vamal. M.A. Kociubei clasifică subiecții speciali ai infracțiunilor de contrabandă în două categorii: a) persoanele care exercită funcții de control la frontiera vamală (de stat); b) alte persoane cu funcție de răspundere care folosesc situația lor de serviciu pentru trecerea mărfurilor peste frontiera vamală. Autorul arată că, pentru calificarea celor comise potrivit normelor ce sancționează faptele de eschivare de la achitarea plăților vamale, nu contează tipul plății vamale de la achitarea căreia făptuitorul s-a eschivat. Se demonstrează că componentele infracțiunilor de eschivare de la achitarea plăților vamale sunt materiale, urmarea prejudiciabilă exprimându-se în faptul că statul nu primește plata cuvenită.

O altă lucrare semnificativă este autoreferatul tezei de doctorat susținută în anul 1998 de către **N.S. Ghilmudinova** [2]. Printre reperele de bază ale lucrării se numără: cercetarea evoluției răspunderii penale pentru eschivarea de la achitarea plăților vamale; analiza comparată a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine; rolul plăților vamale în economia națională; analiza criminologică și juridico-penală a infracțiunilor de eschivare de la achitarea plăților

vamale; delimitarea infracțiunilor de eschivare de la achitarea plăților vamale de unele fapte penale și contravenționale conexe. Autorul definește eschivarea de la achitarea plăților vamale drept faptă socialmente periculoasă, intenționată, prevăzută de legea penală și pasibilă de pedeapsă, exprimată în neachitarea totală sau parțială în termenul stabilit a plăților vamale prevăzute de lege, precum și restituirea ilegală a plăților vamale achitate anterior.

Consemnabilă este lucrarea semnată de **Iu.I. Sucikov** în anul 2000 [3]. Materialul științific este axat pe identificarea particularităților juridico-penale ale infracțiunilor vamale în conformitate cu legislația penală a Federației Ruse. Un rol aparte îi revine analizei juridico-penale a infracțiunilor de contrabandă și de eschivare de la achitarea plăților vamale. Remarcabilă este aserțiunea autorului, potrivit căreia infracțiunilor vamale le corespunde un obiect juridic de subgrup, acesta constând în relațiile sociale referitoare la activitatea economică externă. Punând la bază tipul entității materiale/imateriale trecute peste frontiera vamală, Iu.I. Sucikov clasifică obiectul material al contrabandei în două grupuri mari: a) mărfuri de consum și b) mărfuri care comportă un anumit specific, care sunt limitate sau interzise în circuitul civil. În ceea ce privește latura subiectivă a infracțiunilor de contrabandă, autorul subliniază că respectivele infracțiuni se atribuie la categoria infracțiunilor, al căror motiv și scop al săvârșirii nu influențează la calificare.

Nu putem trece cu vederea nici lucrarea ce aparține autorilor **T.A. Dikanova** și **V.E. Osipov** ieșită de sub tipar în anul 2000 [4]. În aceasta sunt abordate diverse aspecte utile studiului nostru, în special cele referitoare la analiza infracțiunilor de contrabandă, precum și la coraportul dintre infracțiunile vamale și alte infracțiuni economice, inclusiv spălarea banilor. Consemnabilă este poziția autorilor, potrivit căreia trecerea din neglijență a mărfurilor peste frontiera vamală eludându-se controlul vamal sau prin nedeclarare ori declarare neautentică nu poate forma componența de contrabandă.

Următoarea lucrare supusă analizei aparține autorilor ruși **O.Kruglova** și **A.Kotelnikov**, publicată în anul 2001 [5]. Este o lucrare, în care sunt specificate liniile de demarcație între infracțiunile de contrabandă și cele de eschivare de la achitarea plăților vamale. Autorii reliefează că infracțiunile de contrabandă au multe asemănări cu cele de eschivare de la achitarea plăților vamale. Ei menționează că infracțiunile de contrabandă pot fi săvârșite prin folosirea frauduloasă a documentelor vamale, prin nedeclarare și declarare neautentică, exact ca și cele de eschivare de la achita-

rea plăților vamale. În același timp, acestea se deosebesc după obiectul juridic special și după latura obiectivă a infracțiunii. Autorii precizează că infracțiunile de eschivare de la achitarea plăților vamale presupun refuzul de a achita, în termenul stabilit, plățile prevăzute de legislația vamală. Plățile vamale trebuie achitate până la depunerea declarației vamale sau concomitent, în timp ce infracțiunile de contrabandă pot fi comise doar la faza depunerii declarației vamale, motiv pentru care acțiunile de achitare a plăților vamale și de trecere a mărfurilor peste frontiera vamală nu coincid în timp, fapt ce exclude prezența concursului ideal între infracțiunile de contrabandă și cele de eschivare de la achitarea plăților vamale. În opinia acestor autori, pe care o susținem, între infracțiunile reunite sub denumirea marginală de „contrabandă” și cele reunite sub denumirea marginală de „eschivare de la achitarea plăților vamale” poate exista doar concurs real.

Remarcabilă este lucrarea semnată de **V.D. Laricev** și **N.S. Ghilmutdinova** în anul 2001 [6]. În cea mai mare parte, studiul vizează infracțiunile de eschivare de la achitarea plăților vamale. Este efectuată analiza juridico-penală și criminologică a infracțiunilor nominalizate. La fel, sunt înaintate unele propuneri *de lege ferenda* menite să ducă la îmbunătățirea cadrului legislativ în materie. Autorii remarcă faptul că obiectul material al eschivării de la achitarea plăților vamale se caracterizează prin indici cantitativi (parametrii valorici) și calitativi (tipurile plăților vamale). Se arată că dispoziția normei de incriminare este una de blanșetă, motiv pentru care, la aflarea conținutului acesteia, este necesară apelarea la alte acte normative de referință, printre care Codul vamal.

Din anul 2001 datează și lucrarea semnată de autorul bielorus **A.Z. Ignatiuc** [7]. Este un studiu destinat: analizei juridico-penale a infracțiunilor de contrabandă; delimitării acestora de unele fapte conexe, atât penale, cât și contravenționale; relevării aspectelor tactice privind investigarea infracțiunilor de contrabandă și a altor infracțiuni din sfera activității economice externe. Deși materialul cuprinde abordări doctrinare în conformitate cu legislația penală a Republicii Belarus, totuși, incontestabil, acesta poate servi în calitate de suport teoretic pentru prezentul demers științific, avându-se în vedere similitudinea existentă între legislația penală a Republicii Moldova și cea a Republicii Belarus în materia incriminărilor din sfera vamală. În viziunea autorului, obiectele materiale/imateriale ale infracțiunilor de contrabandă pot fi divizate în două categorii: a) obiecte aflate în circuitul civil; b) obiecte limitate sau interzise în circuitul civil.

Dânsul se pronunță asupra faptului că în lipsa intenției directe a persoanei ce trece bunuri peste frontiera vamală aceasta nu poate fi trasă la răspundere penală pentru comiterea infracțiunilor de contrabandă.

Următoarea lucrare la care ne vom referi este autoreferatul tezei de doctor în drept susținută în 2002 de către **Z.M. Abdurahmanov** [8]. Este un studiu destinat analizei juridico-penale și criminologice a infracțiunilor de eschivare de la achitarea plăților vamale. Autorul arată că infracțiunile vamale se bucură de un grad înalt de latență. În viziunea autorului, aplicarea normei ce sancționează eschivarea de la achitarea plăților vamale este destul de deficitară, deoarece norma de incriminare este una de blanșetă, iar conținutul actelor normative de referință se află într-o permanentă modificare. Ca și alți autori, Z.M. Abdurahmanov încearcă să identifice criterii clare de delimitare a infracțiunilor de contrabandă de cele de eschivare de la achitarea plăților vamale.

O altă lucrare supusă investigației este materialul științific elaborat de **A.A. Vitvițki** în anul 2003 [9]. Conținutul lucrării este divizat în analiza juridico-penală și în cea criminologică a infracțiunilor săvârșite în sfera activității economice externe în corespundere cu legislația penală a Federației Ruse. Pentru studiul de față, prezintă interes caracterizarea juridico-penală a infracțiunilor vizate. De remarcat e profunzimea cercetării în planul obiectului material al infracțiunilor de contrabandă. Autorul remarcă, pe bună dreptate, că frontiera de stat nu coincide cu frontiera vamală. Dânsul punctează că momentul de consumare a infracțiunilor de contrabandă se află în strictă dependență de faptul dacă bunurile sunt introduse sau scoase de pe teritoriul vamal. Privitor la infracțiunile de eschivare de la achitarea plăților vamale, se opinează că acestea sunt materiale considerându-se consumate din momentul expirării termenului stabilit pentru achitarea plăților vamale.

În cele ce urmează, va fi supus analizei articolul științific elaborat în anul 2004 de către **A. Vakulenko** [10]. Studiul este axat pe identificarea particularităților juridico-penale ale infracțiunilor de contrabandă la nivel național și internațional. Totuși, accentul este pus, în cea mai mare parte, pe analiza de drept penal a infracțiunilor de contrabandă la nivel național, prin referire la reglementările din legea penală și din Codul vamal. Se încearcă efectuarea delimitării dintre contrabanda penală și cea contravențională. Autorul distinge trei mari grupuri de obiecte ale contrabandei: 1) primul grup include mărfurile, bunurile care sunt libere în circuitul civil; 2) al doilea grup include obiectele limitate sau interzise în circuitul civil (de

exemplu: armamentul, munițiile, substanțele narcotice, psihotrope etc.); 3) al treilea grup include persoanele. Nu susținem poziția autorului în partea ce ține de atribuirea persoanelor la categoria entităților ce pot apărea în calitate de obiect al infracțiunilor de contrabandă.

Prezintă interes monografia semnată de **L.F. Rogatâh**, apărută în anul 2005 [11]. Este o lucrare destinată abordării aspectelor juridico-penale ale faptelor de contrabandă. Autorul ajunge la concluzia că obiectul material al contrabandei simple îl constituie orice bun mobil, valuta, energia electrică, termică sau de altă natură, mijloacele de transport. Referitor la entitățile materiale ce posedă calități speciale (substanțe narcotice, arme etc., cu excepția valorilor culturale), autorul arată că rolul social al acestora rezidă în faptul că sunt surse de pericol social sporit. Folosirea calităților utile ale acestora în interesul societății se face doar sub supravegherea minuțioasă a statului. Tot în contextul entităților pasibile de trecere ilegală peste frontiera vamală, autorul polemizează asupra situației dacă în calitate de obiect material al contrabandei pot apărea obiectele proprietății intelectuale. În planul laturii obiective, dânsul consemnează că trecerea peste frontiera vamală, ca semn al laturii obiective, include două elemente: acțiunea îndreptată spre trecerea bunurilor peste frontiera vamală și trecerea *de facto* a frontierei vamale. În același timp, loc al săvârșirii infracțiunilor de contrabandă se va considera locul săvârșirii ultimei acțiuni. Amănunțit sunt analizate metodele de comitere a infracțiunilor de contrabandă, precum și tipurile de documente vamale folosite la trecerea frauduloasă a frontierei vamale.

O altă lucrare meritorie, care va fi supusă analizei, este autoreferatul tezei de doctorat elaborată de **I.V. Rozuman** în anul 2005 [12]. În lucrare sunt investigate, *inter alia*, elementele constitutive ale infracțiunilor de contrabandă. Potrivit autorului, infracțiunile de contrabandă se atribuie la categoria infracțiunilor pluriobiectuale, deoarece concomitent atentează asupra mai multor obiecte ale protecției penale. În context, în opinia autorului, cu care nu putem fi de acord, contrabanda cu arme, muniții și substanțe explozive trebuie reamplasată în capitolul din Partea specială a Codului penal ce conține incriminările care atentează la securitatea publică, iar în capitolul ce cuprinde infracțiunile contra sănătății publice și conviețuirii sociale să fie reamplasată contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope și analoagele lor. O mare parte a studiului este orientată spre analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine.

În continuare vom supune abordării doctrinare ar-

ticolul științific apărut de sub tipar în anul 2008, al cărui autor este **A.Fokov** [13]. În materialul științific supus analizei, autorul subliniază că trecerea peste frontiera vamală a mărfurilor și a altor bunuri presupune săvârșirea unor acțiuni de import sau export pe teritoriul vamal al Federației Ruse prin orice metodă, inclusiv trecerea mărfurilor prin expedieri poștale internaționale, prin conducte și linii electrice. În așa fel, arată autorul, momentul de consumare al infracțiunilor de contrabandă depinde de forma și metoda concretă de comitere (export, import, trecerea prin conducte și linii electrice, prin eludarea controlului vamal, prin folosirea frauduloasă a documentelor și a mijloacelor de identificare vamală, prin nedeclarare sau declarare neautentică). Foarte minuțios sunt definite metodele de trecere a mărfurilor peste frontiera vamală. Explicațiile de rigoare sunt făcute prin prisma legislației în vigoare și a expunerilor făcute de Plenul Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse referitoare la cauzele penale privind infracțiunile de contrabandă și la cele de eschivare de la achitarea plăților vamale.

De consemnat e și articolul științific elaborat de **K.A. Pliasov** în anul 2009 [14]. Este un material destinat cercetării subiectului infracțiunilor de eschivare de la achitarea plăților vamale. În calitate de subiect activ al infracțiunilor autorul evidențiază: declarantul, brokerul vamal, proprietarul antrepozitului vamal, proprietarul magazinului duty-free. K.A. Pliasov nu susține poziția doctrinarilor care consideră necesară completarea articolului ce sancționează eschivarea de la achitarea plăților vamale cu următorul semn calificativ suplimentar: „fapta săvârșită de o persoană cu funcție de răspundere, cu folosirea situației de serviciu”. Potrivit acestuia, persoana cu funcție de răspundere și, în special, colaboratorul vamal, netransportând mărfurile peste frontiera vamală, nu are obligația legală de achitare a plăților vamale.

Merită atenție articolul științific elaborat în anul 2011 de către autorul belarus **V.V. Hiliuta** dedicat uneia dintre cele mai controversate probleme teoretice și practice în domeniul infracțiunilor vamale, și anume: delimitarea infracțiunilor de contrabandă de cele de eschivare de la achitarea plăților vamale [15]. Autorul supune analizei diversele puncte de vedere întâlnite în literatura de specialitate referitoare la delimitarea respectivelor infracțiuni, ca, în cele din urmă, să vină cu propria poziție. În opinia autorului, dificultatea delimitării infracțiunilor în cauză este dictată de faptul că acestea fac parte din categoria infracțiunilor din sfera activității economice externe, ambele comportă diferențe nesemnificative în ceea ce privește

obiectul juridic special, latura obiectivă și latura subiectivă și, nu în ultimul rând, în dispoziția normelor de incriminare legiuitorul nu a specificat cu exactitate particularitățile acțiunilor ilegale. Potrivit acestuia, dacă intenția făptuitorului este îndreptată spre trecerea mărfurilor peste frontiera vamală în proporții mari prin metodele indicate în normele ce incriminează infracțiunile de contrabandă, cele comise trebuie calificate ca contrabandă. Dacă intenția făptuitorului constă în eschivarea de la achitarea plăților vamale în volum deplin sau într-un volum esențial mai mic, cele comise vor atesta prezența eschivării de la achitarea plăților vamale.

Un alt material supus cercetării îl formează articolul științific semnat de autorul kazah **A.B. Magzumov** ce datează din anul 2011 [16]. Efortul autorului este concentrat pe investigarea infracțiunii de contrabandă cu bunuri ce nu posedă calități speciale (infracțiune analogică celei prevăzute la alin.(1) art.248 CP RM), pe care acesta o numește contrabandă economică. Sunt analizate elementele acestei infracțiuni în corespundere cu conținutul normelor din Codul vamal al Kazahstanului. Se arată că obiectul juridic special al contrabandei economice îl constituie inviolabilitatea frontierei vamale. În planul momentului de consumare, autorul punctează că contrabanda se consideră consumată din momentul trecerii *de facto* a frontierei vamale.

Următoarea lucrare asupra căreia ne vom opri este monografia semnată în anul 2011 de către autorii ucraineni **A.A. Muzika, A.V. Savcenko, O.V. Protiuk, V.V. Silenko, O.P. Goroh** [17]. Este un material științific în care sunt nuanțate particularitățile infracțiunilor de contrabandă în calitate de infracțiuni naționale și cu caracter internațional. Principalele segmente din cadrul lucrării ce au fost supuse cercetării vizează: studiul comparat în materia infracțiunilor de contrabandă; analiza juridico-penală a elementelor constitutive și a celor circumstanțiale agravante ale infracțiunilor de contrabandă; relevarea unor aspecte referitoare la aplicarea pedepsei pentru săvârșirea contrabandei; identificarea specificului răspunderii penale pentru contrabanda cu substanțe narcotice, psihotrope și precursorii acestora. Se demonstrează că ființele umane nu pot constitui obiect material al contrabandei. Totodată, se arată că trecerea ilegală peste frontiera vamală a ființelor umane trebuie încadrată potrivit art. 149 din Codul penal al Ucrainei – traficul de ființe umane.

În cadrul investigației efectuate trebuie luat în calcul și articolul științific elaborat de autorii ruși **L.A. Prohorov și A.V. Skaciko** în anul 2013 [18].

Este un studiu axat pe analiza comparativă a reglementărilor penale din legislațiile unor state străine, printre care: Germania, Olanda, Elveția, San-Marino, Suedia, Polonia, Turcia, Republica Populară Chineză, Japonia, Ucraina, Republica Belarus, Azerbaidjan etc. Autorii punctează faptul că unele legislații sunt suficiente de liberale în privința sancționării contrabandei (este cazul legislațiilor statelor membre ale Uniunii Europene), în timp ce altele vin să stabilească un regim sancționator mai aspru (aici pot fi atribuite legislațiile penale ale statelor asiatice (Republica Populară Chineză, Japonia, Turcia etc.). O parte din studiu este axată pe etalarea modelelor tehnico-legislative de reflectare a infracțiunilor de contrabandă în cadrul normelor de incriminare.

În fine, vom încheia prezentul compartiment cu analiza opiniilor doctrinare din cadrul articolului științific semnat de *M.S. Markovski* ce datează din anul 2015 [19]. Este unul din puținele articole dedicate cercetării contrabandei cu semne bănești în numerar și/sau cu instrumente de plată. Autorul încearcă efectuarea unei incursiuni în problematica identificării contrabandei cu astfel de entități materiale. Dânsul arată că dificultatea practică la stabilirea contrabandei cu numerar și instrumente de plată este dictată de faptul că colaboratorii vamali nu posedă cunoștințe profesionale speciale referitor la instrumentele de plată, tipurile și semnele exterioare ale acestora.

Referințe:

1. КОЧУБЕЙ, М.А. *Уголовная ответственность за преступления в сфере таможенной деятельности* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 1998. 27 с.
2. ГИЛЬМУТДИНОВА, Н.С. *Уголовная ответственность за уклонение от уплаты таможенных платежей* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1998. 26 с.
3. СУЧКОВ, Ю.И. *Таможенные преступления: Учебное пособие*. Калининград: Калининградский государственный университет, 2000. 82 с.
4. ДИКАНОВА, Т.А., ОСИПОВ, В.Е. *Борьба с таможенными преступлениями и отмыванием «грязных» денег: Методическое пособие*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. 310 с.
5. КРУГЛОВА, О., КОТЕЛЬНИКОВ, А. *Контрабанда и уклонение от уплаты таможенных платежей*. В: *Законность*, 2001, №5, с.20-21.
6. ЛАРИЧЕВ, В.Д., ГИЛЬМУТДИНОВА, Н.С. *Таможенные преступления*. Москва: Экзамен, 2001. 608 с.

7. ИГНАТЮК, А.З. *Контрабанда и иные правонарушения во внешнеэкономической деятельности: Теория и практика расследования*. Москва: Амалфея, 2001. 320 с.

8. АБДУРАХМАНОВ, З.М. *Уголовная ответственность за неуплату таможенных платежей, взимаемых с организации или с физического лица* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2002. 27 с.

9. ВИТВИЦКИЙ, А.А. *Преступления в сфере внешнеэкономической деятельности (криминологические и уголовно-правовые аспекты): Учебное пособие*. Москва: ИКЦ „Март”, 2003. 112 с.

10. ВАКУЛЕНКО, А. О понятии „контрабанда” в законодательстве РФ и в международном праве. В: *Закон и право*, 2004, №9, с.48-51.

11. РОГАТЫХ, Л.Ф. *Уголовно наказуемая контрабанда*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2005. 140 с.

12. РОЗУМАНЬ, И.В. *Уголовная ответственность за контрабанду: по материалам Сибирского федерального округа* / Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Омск, 2005. 23 с.

13. ФОКОВ, А. О судебной практике по делам о контрабанде. В: *Российский судья*, 2008, №7, с.2-7.

14. ПЛЯСОВ, К.А. О субъекте уклонения от уплаты таможенных платежей. В: *Общество и право*, 2009, №4(26), с.146-148.

15. ХИЛЮТА, В.В. *Проблемы отграничения контрабанды от уклонения от уплаты таможенных платежей в уголовном праве Беларуси* http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media71251/Khiljuta.pdf (vizitat la 26.12.2015).

16. МАГЗУМОВ, А.Б. Уголовно-правовые аспекты экономической контрабанды. В: *Материалы межфакультетской студенческой научно-практической конференции „Молодежь и наука”*, 2011, с.64-67.

17. МУЗИКА, А.А., САВЧЕНКО, А.В., ПРОЦЮК, О.В. ș.a. *Кримінальна відповідальність за контрабанду: національний та міжнародний досвід: монографія*. Київ: Паливода, 2011. 276 с.

18. ПРОХОРОВ, Л.А., СКАЧКО, А.В. Правовые модели противодействия контрабанде: опыт зарубежного законодательства. В: *Общество и право*, 2013, №2(44), с.69-77.

19. МАРКОВСКИЙ, М.С. Проблемы определения предмета контрабанды наличных денежных средств и (или) денежных инструментов. В: *Вестник Томского государственного университета*, 2015, №393, с.158-163.

Prezentat la 28.07.2017

VIZIUNEA CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE A REPUBLICII MOLDOVA ASUPRA APLICĂRII LEGII PENALE ÎN TIMP: SINTEZA PRACTICII JUDICIARE

Drăgălin PĂDURE
Universitatea de Stat din Moldova

În cadrul acestui mesaj științific, am efectuat analiza detaliată a unor spețe din jurisprudența Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova care conțin soluționarea unor probleme discutabile în materia acțiunii legii penale în timp. În special, au fost selectate spețe din practica judiciară în care se pune accentul pe cele mai frecvente întrebări juridice ce țin de aplicarea principiului neretroactivității legii penale, retroactivitatea legii penale în cazuri specifice, examinarea problemei aplicării legii penale în timp atât referitor la conținutul faptei incriminate, cât și la conținutul sancțiunii penale prevăzute de legea penală veche și cea nouă. Metoda de cercetare a jurisprudenței contemporane, aleasă de autor, l-a ajutat considerabil la crearea unui studiu integral, succint și exhaustiv, în urma căruia au fost formulate concluzii apte a fi implementate în știința dreptului penal.

Cuvinte-cheie: timp; acțiunea legii penale în timp; principiul neretroactivității legii penale; retroactivitatea legii penale; legea penală mai favorabilă; dezincriminarea; pedeapsa mai blândă; ultraactivitatea legii penale.

THE SUPREME COURT OF JUSTICE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN ITS OPINION ABOUT ACTION OF THE CRIMINAL LAW IN TIME: THE SYNTESIS OF JUDICIAL PRACTICE

In the realm of this scientific research we have performed a detailed analysis of some cases from the jurisprudence of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova which contain solving of the most disputable questions in the matter of action of the criminal law in time. Especially, there have been selected some cases from the judicial practice where there are analyzed the most frequent legal problems linked to the applying of the principle of non-retroactivity of the criminal law, retroactivity of the criminal law in some specific cases, examination of the criminal law action in time concerning the content of the criminal misdeed, as well as concerning the content of the penal sanction provided by the oldest both the newest criminal law. The method of scientific research selected by the author has considerably contributed to the creation of an integral, brief and exhaustive research in the realm of which there have been formulated necessary conclusions able to be implemented in the science of the Substantive Criminal Law.

Keywords: time; action of the criminal law in time; the principle of non-retroactivity of the criminal law; retroactivity of the criminal law; favorable criminal law; desincrimination; the mildest punishment; ultraactivity of the criminal law.

În conformitate cu prevederile art.22 din Constituție (**Neretroactivitatea legii**), nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Potrivit prevederilor art.8 Cod penal (**Acțiunea legii penale în timp**), caracterul infrațional al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea penală în vigoare în momentul săvârșirii faptei. Astfel, potrivit legii, caracterul penal al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea în vigoare în momentul săvârșirii faptei, conform principiului activității legii penale în timp, principiu care exclude posibilitatea tragerii la răspundere penală a unei persoane pentru o faptă care nu era considerată infracțiune în momentul săvârșirii ei sau aplicarea față de ea a unei pedepse neprevăzute de lege în momentul comiterii faptei.

Neretroactivitatea legii penale constituie un principiu potrivit căruia legea penală nu se aplică

faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni. Principiul neretroactivității legii penale apare ca un aspect al principiului fundamental al legalității și conține regula că legea penală nu incriminează fapte ce anterior nu erau prevăzute ca infracțiuni (*incriminatio ex novo*), nu se aplică faptelor săvârșite mai înainte de intrarea în vigoare a acesteia. Ca atare, legea penală dispune numai pentru viitor, nu și pentru trecut, atunci când este vorba despre incriminarea faptelor.

Dacă legea veche este mai favorabilă, aceasta se aplică ultraactiv, adică după ieșirea ei din vigoare, iar dacă legea nouă este mai blândă, atunci aceasta se va aplica retroactiv.

Conform art.10 Cod penal, legea penală care înlătură caracterul infrațional al faptei ce ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei care a comis infracțiunea are *efect retroactiv*, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor

care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale.

Se consideră că **norma nouă ușurează pedeapsa** în cazurile în care:

– este stabilită o categorie de pedeapsă principală mai ușoară;

– este redusă limita maximă sau minimă a pedepsei, dacă cealaltă limită nu-i schimbată, în cazul în care limita maximă a sancțiunii este egală, se ia în considerație limita minimă a sancțiunii;

– este stabilită pedeapsă alternativă mai ușoară decât pedepsele principale, menținându-se, totodată, celelalte pedepse principale și complementare din norma veche;

– s-au exclus una sau câteva pedepse complementare cu menținerea limitelor pedepselor principale;

– pedeapsa complementară a fost trecută din categoria pedepselor obligatorii la categoria celor facultative.

Prin sintagma „**în alt mod ameliorează situația persoanei care a comis infracțiunea**” se are în vedere orice prevedere legală nouă care, prin aplicarea sa, în orice mod ar crea o situație mai favorabilă persoanei față de situația prevăzută de legea în vigoare în momentul comiterii faptei.

Într-un alt registru, urmează să menționăm că există situații în care de la săvârșirea unei infracțiuni și până la judecarea ei definitivă intervine una sau mai multe legi penale succesive care prevăd fapta ca infracțiune. Cu privire la acest aspect, se pune problema determinării legii penale aplicabile, deoarece legea din momentul săvârșirii faptei nu mai este în vigoare la data judecării. Așadar, se pune problema extraactivității uneia din legile penale succesive.

Cu privire la aceste situații tranzitorii, doctrina penală a admis soluția că dintre două legi „în conflict” să se aplice legea mai blandă (*mitior lex*), legea mai favorabilă infractorului, indiferent care lege ar fi, cea veche sau cea nouă.

Atunci când fapta este incriminată atât de legea veche, cât și de legea nouă, legea mai favorabilă se poate determina după următoarele criterii:

a) după condițiile de incriminare. Legea care condiționează incriminarea unei fapte de săvârșirea ei în anumite împrejurări de timp, de loc, etc., este mai favorabilă decât legea care nu reclamă asemenea condiții pentru incriminare, deoarece prima lege limitează posibilitatea tragerii la răspundere penală a persoanei care săvârșeste asemenea fapte;

b) după condițiile de pedepsire. Legea care prevede o pedeapsă mai ușoară ca natură sau ca durată este mai favorabilă decât legea care prevede o pedeapsă ca natură și durată mai grave;

c) după termenul de prescripție. Este mai

favorabilă legea care prevede un termen mai scurt de prescripție decât cea care prevede un termen mai lung.

Doctrina penală cunoaște mai multe situații în care legea retroactivează:

a) poate fi retroactivă legea penală în conținutul căreia se prevede expres că aceasta urmează să se aplice și unor fapte săvârșite anterior intrării sale în vigoare, indiferent dacă legea nouă este mai gravă. O asemenea lege nu mai poate exista în prezent, deoarece Constituția interzice aplicarea retroactivă a legii penale care nu este mai favorabilă;

b) poate fi retroactivă legea interpretativă, cu precizarea că o atare lege realizează corp comun cu legea interpretată;

c) poate fi retroactivă legea penală de dezincriminare în conținutul căreia se prevede că o anumită faptă sau anumite fapte nu mai constituie infracțiuni [1].

Această situație în care anumite fapte penale își modifică gradul de pericol social în sensul micșorării lui, ca urmare a schimbărilor structurale ale condițiilor socioeconomice, ceea ce determină scoaterea acestora din sfera ilicitului penal. Acest lucru se realizează prin adoptarea unei legi de dezincriminare. Această lege are caracter retroactiv, deoarece procesul penal nu poate continua, ori o pedeapsă nu poate fi executată, dacă lipsește baza legală, adică dispoziția legală care proclamă ca infracțiune fapta pentru care s-a declanșat acel proces penal.

Nu rareori în practica judiciară apare problema revizuirii cuantumului pedepsei aplicate în baza legii penale noi. Însă trebuie de reținut că legea penală nouă este favorabilă în partea incriminării faptei, pe când sancționarea faptei rămâne aceeași, sau pedeapsa aplicată printr-o hotărâre definitivă se încadrează în limitele sancțiunii prevăzute pentru fapta incriminată, unde această sancțiune a fost revizuită nesemnificativ. Pentru confirmarea tezei noastre, vom aduce un caz relevant din jurisprudența Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [2].

Prin sentința Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 18 mai 2006 G.I. a fost recunoscut vinovat și condamnat: în baza art.74 Cod penal (1961) la 10 ani de închisoare; în baza art.116¹ alin. (2) Cod penal (1961) la 10 ani de închisoare; în baza art.125 alin.(4) Cod penal (1961) la 11 ani de închisoare.

În conformitate cu prevederile art.39 Cod penal (1961) pentru concurs de infracțiuni, prin absorbirea pedepsei mai ușoare de pedeapsa mai gravă, i s-a stabilit pedeapsa definitivă de 11 ani de închisoare, cu ispășirea pedepsei în penitenciar de tip închis. Împotriva hotărârii menționate a declarat recurs în anulare avocatul C.S., în interesele condamnatului G.I., care, invocând temeiul prevăzut de art.427 alin.

(1) pct.13) Cod de procedură penală, că a intervenit o lege penală mai favorabilă condamnatului, a solicitat casarea acesteia în partea stabilirii pedepsei, rejudecarea cauzei și adoptarea unei noi hotărâri prin art.10 alin.(1) Cod penal, micșorarea pedepsei aplicate lui G.I. până la limitele minime prevăzute de legea penală nouă pentru infracțiunile incriminate și care să nu depășească 7 ani de închisoare.

Examinând în camera de consiliu, în baza materialelor din dosar, admisibilitatea în principiu a recursului declarat, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție consideră necesară dispunerea inadmisibilității acestuia din următoarele considerente. În conformitate cu pct.4) alin.(2) art.432 Cod de procedură penală, instanța de recurs decide inadmisibilitatea recursului în anulare declarat în cazul în care se constată că acesta este vădit neîntemeiat.

În recursul în anulare declarat de avocatul C.S. în interesele condamnatului G.I., acesta invocă faptul că prin Legea nr.277-XVI din 18 decembrie 2008, pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, a apărut o situație favorabilă condamnatului, care ameliorează situația acestuia, și, potrivit prevederilor art.10 alin.(1) Cod penal, are efect retroactiv.

Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a reținut că, potrivit hotărârii judecătorești atacate, G.I. a fost condamnat pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.74 Cod penal (1961) la 10 ani închisoare, alin.(2) art.116¹ CP (1961) la 10 ani închisoare și de alin.(4) art.125 CP (1961) la 11 ani închisoare, sancțiunea cărora, în momentul condamnării, prevedea pedeapsa pentru fiecare din faptele săvârșite, cu închisoare de la 10 la 25 de ani, cu sau fără confiscarea averii.

Potrivit modificărilor operate în Codul penal, inclusiv prin Legea nr.277-XVI din 18 decembrie 2008, faptele săvârșite de condamnatul G.I., la moment, constituie infracțiunile prevăzute de art.283, alin.(3) art.280 și alin.(4) art.189 CP și se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 15 de ani, de la 8 la 15 ani și, respectiv, de la 7 la 13 ani.

Art.10¹ CP, introdus prin Legea nr.277-XVI din 18.12.2008, prevede că dacă după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și până la executarea completă a pedepsei privative de libertate, a intervenit o lege care prevede pedeapsa cu un maxim mai mic, sancțiunea aplicată se reduce la acest maxim dacă depășește maximul prevăzut de legea nouă pentru infracțiunea săvârșită.

Totodată, s-a constatat, prin prisma art.10¹ CP, că pedeapsa aplicată condamnatului în baza hotărârii contestate nu depășește maximul prevăzut de legea nouă pentru infracțiunile săvârșite și aceasta se încadrează în limitele prevăzute de normele sus-

menționate, de aceea temei care ar servi la reducerea pedepsei stabilite lipsește. Reținând aceste prevederi, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a conchis că principiul retroactivității legii penale nu se răsfrânge în privința condamnatului G.I., pedeapsa stabilită acestuia fiind în limitele prevăzute de legea penală nouă.

În această ordine de idei, vom menționa că retroactivitatea legii penale suscită multe probleme discutabile de ordin procesual. Prin **retroactivitatea legii penale** se înțelege aplicarea prevederilor unei legi penale, a efectelor acesteia asupra unor fapte comise înainte de intrarea în vigoare a legii respective. Retroactivitatea are doar caracter de excepție, abătându-se justificat de la principiul neretroactivității legii penale. Cu alte cuvinte, legea dispune numai pentru viitor cu excepția legii penale mai favorabile.

Într-un caz din jurisprudența Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [3], condamnatul B.A. a înaintat o cerere la Judecătoria Taraclia, în care a solicitat aplicarea în privința sa a retroactivității legii penale noi și reducerea pedepsei stabilite. Prin încheierea judecătorului de instrucție al Judecătoriei Taraclia din 09 martie 2011, cererea a fost admisă. Condamnatului i-a fost stabilită pedeapsa de 15 ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip închis. Instanța a constatat că B.A. a fost condamnat prin sentința Judecătoriei Comrat din 14 aprilie 2006 în baza alin.(1) art.145 CP, la 16 ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip închis.

În conformitate cu Legea nr.277-XVI din 18 decembrie 2008, în vigoare de la 24 mai 2009, maximul pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.145 CP este de 15 ani închisoare. Astfel, față de condamnat urmează a fi aplicate prevederile art.10, 10¹ CP, cu reducerea pedepsei de la 16 la 15 ani închisoare. La 18 iunie 2013, condamnatul a declarat recurs în anulare, în care solicită casarea acestei încheieri și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care să-i fie aplicată pedeapsa minimă prevăzută de alin.(1) art.145 CP. Recurentul a specificat că instanța de fond nu a ținut cont de prevederile art.78, 79 CP și anume, că la locul de trai este caracterizat pozitiv, și-a recunoscut vina și s-a căit sincer de cele comise.

Examinând admisibilitatea în principiu a recursului în anulare, pe baza materialului din dosarul cauzei și motivelor invocate, Colegiul penal concluzionează că acesta urmează a fi declarat inadmisibil din următoarele considerente. Potrivit alin.(1) art.452 CPP, inculpatul poate declara la Curtea Supremă de Justiție recurs în anulare împotriva hotărârii judecătorești irevocabile, după epuizarea căilor ordinare de atac.

Însă alin.(1) art.453, pct.3)-5) alin.(1), alin.(2) art.455 CPP, prevăd că hotărârile irevocabile pot fi atacate cu recurs în anulare în scopul reparării

erorilor de drept comise doar la judecarea cauzei, în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată. Cererea de recurs în anulare trebuie să cuprindă denumirea instanței care a pronunțat sentința, data sentinței, fapta constatată și dispozitivul sentinței, data deciziei în apel, dispozitivul deciziei în apel și argumentele admiterii sau respingerii apelului, data adoptării deciziei în recurs și argumentele admiterii sau respingerii recursului.

De menționat că în desfășurarea procesului penal se aplică legea care este în vigoare în timpul judecării cauzei în instanța judecătorească. Prin urmare, normele de drept nominalizate prescriu, în mod expres, că pot fi atacate cu recurs în anulare doar hotărârile judecătorești prin care a fost judecată cauza penală în fond, adică hotărârile irevocabile de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal, după epuizarea căilor ordinare de atac. Circumstanțele enunțate atestă, astfel, că celelalte categorii de hotărâri judecătorești irevocabile, inclusiv cele adoptate în cadrul procedurii de executare a pedepsei penale, adică în baza art.469-472 Cod de procedură penală, nu sunt pasibile de drept de a fi contestate prin intermediul recursului în anulare.

Rezultă că recursul de pe rol, în aspectul vizat, adică fiind declarat împotriva unei hotărâri judecătorești irevocabile, dar prin care nu a fost soluționat fondul cauzei penale, nu are suport legal, adică este vădit neîntemeiat. Dat fiind că recursul în anulare este vădit neîntemeiat, el urmează a fi declarat inadmisibil.

Referitor la condiții de pedepsire, vom specifica că legea penală ce în alt mod ameliorează situația persoanei care a comis infracțiunea are efect retroactiv include și crearea pentru inculpat a unei situații mai favorabile [4].

Prin sentința Judecătoriei Soroca din 01 iunie 2015, D.C. a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza art.157 CP, la 2 ani închisoare, cu executarea în penitenciar de tip semiînchis, iar în temeiul art.90 CP, executarea pedepsei a fost suspendată condiționat pentru perioada probațiunii de 2 ani.

Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a menționat că legea nouă ar putea fi aplicată față de inculpat, în situația în care aceasta ar crea pentru inculpat o situație mai favorabilă, în speță însă dispoziția lit.a) alin.(3) art.201¹ CP (în redacția Legii nr. 167 din 09 iulie 2010, în vigoare din 03 septembrie 2010), prevedea o pedeapsă minimă de 5 ani, iar maximă de 15 ani închisoare, adică pedeapsa minimă este mai blândă în comparație cu dispoziția – lit.a) alin.(3) art.201¹ CP (în redacția Legii nr.196 din 28 iulie 2016, în vigoare din 16 septembrie 2016) care prevede ca pedeapsă închisoarea de la 6 ani la 12 ani.

Totuși, instanța de recurs a reținut că prin prisma prevederilor alin.(5) art.16 CP, infracțiunea prevăzută la lit.a) alin.(3) art. 201¹ CP (în redacția Legii nr. 167 din 09 iulie 2010, în vigoare 03 septembrie 2010), care prevede o pedeapsă minimă de 5 ani și maximă de 15 ani închisoare, se califică ca infracțiune deosebit de gravă, iar potrivit alin.(4) art.72 Cod penal, persoana recunoscută vinovată urmează să execute pedeapsa în penitenciar de tip închis. Totodată, fapta prevăzută la lit.a) alin.(3) art.201¹ CP (în redacția Legii nr. 196 din 28 iulie 2016, în vigoare din 16 septembrie 2016) care prevede ca pedeapsă închisoarea de la 6 ani la 12 ani, prin prisma prevederilor alin.(5) art.16 CP, se califică ca infracțiune gravă, iar prin prisma prevederilor alin.(3) art.72 CP, persoana recunoscută vinovată urmează să-și ispășească pedeapsa în penitenciar de tip semiînchis.

Astfel, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a considerat că la caz, în privința lui D.C. urmează a fi aplicat art.10 CP, deoarece lit.a) alin.(3) art.201¹ CP (în redacția Legii nr. 196 din 28 iulie 2016, în vigoare din 16 septembrie 2016) creează o situație mai favorabilă pentru inculpat, or, inculpatul potrivit legii noi, urmează să execute pedeapsa în penitenciar de tip semiînchis, și nu în penitenciar de tip închis.

Într-un alt caz, prin sentința Judecătoriei Sângerei din 22 august 2016, cauza fiind examinată în baza art.364 CPP, A.N. a fost condamnat în baza lit.b) alin. (2) art.201¹ CP la 120 ore de muncă neremunerată în folosul comunității [5]. Astfel, procurorul în Procuratura r-nului Sângerei, A.G., a declarat apel, solicitând casarea parțială a sentinței și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care inculpatului să-i fie stabilită o pedeapsă sub formă de 160 ore de muncă neremunerată în folosul comunității. Apelantul a indicat că pedeapsa aplicată inculpatului este prea blândă or, ținând cont de condițiile de viață ale acestuia, mărimea pedepsei aplicate nu-i va corecta comportamentul și, astfel, nu va fi atins scopul pedepsei prevăzut de art.61 CP.

Potrivit deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 07 decembrie 2016, apelul a fost admis, casată sentința în latura penală și pronunțată o nouă hotărâre. A.N. a fost condamnat în baza lit.c) alin. (2) art.201¹ CP la 160 ore de muncă neremunerată în folosul comunității. Instanța de apel a reținut că instanța de fond corect a concluzionat ca fiind demonstrată vinovăția inculpatului în comiterea infracțiunii prevăzute de lit.b) alin.(2) art.201¹ CP.

Însă pedeapsa minimă aplicată nu corespunde circumstanțelor cauzei. Or, în momentul examinării apelului, situația referitor la latura penală s-a schimbat esențial. Potrivit Legii nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, lit.c) alin. (1) art.201¹ CP are următorul cuprins „acțiunea sau

inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei care a provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății”.

Fiind solicitată recalificarea acțiunilor inculpatului la lit.c) alin.(1) art. 201¹ Cod penal și aplicarea pedepsei de 160 ore de muncă neremunerată în folosul comunității, în conformitate cu modificările operate, acțiunile inculpatului urmează a fi reîncadrate în baza lit.c) alin.(1) art.201¹ CP, *cu aplicarea unei pedepse proporționale*. Astfel, ținând cont de gravitatea și motivul infracțiunii săvârșite, personalitatea celui vinovat, circumstanțele atenuante, caracteristica de la locul de trai, condițiile acestuia de viață, părerea părții vătămate și influența pedepsei asupra corectării și reeducării inculpatului, Curtea Supremă de Justiție a conchis că *pedeapsa sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității de 160 ore va fi una echitabilă și legală*, aceasta fiind stabilită cu respectarea prevederilor art. 2, 7, 61 alin. (2), 75, 76, 78 CP și ale Ghidului cu privire la aplicarea pedepsei, aprobat prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.15 din 22.12.2014.

O direcție nouă de discuții științifice se conturează pe marginea problemei de dezincriminare a unor fapte și temeiurilor rezonabile de aplicare a răspunderii contravenționale pentru cele comise de cel acuzat. În special, în nenumărate cauze penale s-a observat abordarea neuniformă a problemei de aplicare a legii penale de dezincriminare.

De reținut că, conform regulii generale, legea de dezincriminare produce următoarele efecte:

– dacă intervine înainte de a se fi pronunțat condamnarea, adică în cursul urmăririi penale, se va pronunța scoaterea de sub urmărire penală sau se va clasa cauza, sau dacă intervine în cursul judecății se va pronunța achitarea;

– dacă legea intervine după condamnarea definitivă, pedeapsa nu se mai pune în aplicare, iar dacă a început executarea, aceasta va înceta;

– dacă legea de dezincriminare intervine după executarea pedepsei principale și complementare, încetează toate consecințele ce decurg din condamnare, în această situație apărând o veritabilă *reabilitare de drept*. De asemenea, legea de dezincriminare înlătură și recidiva;

– dacă până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea cea mai favorabilă, care va retroactiva în mod obligatoriu [6].

Dacă legea veche este mai favorabilă, ea trebuie să se aplice, deoarece a fost cunoscută de infractor în momentul comiterii faptei, iar dacă legea nouă este mai favorabilă, ea trebuie să se aplice, deoarece răspunde mai bine nevoilor sociale ale luptei împotriva faptelor

antisociale și pentru că legiuitorul însuși a recunoscut că legea veche, mai severă, nu mai corespunde acestei necesități.

În această ordine de idei, în opinia noastră, este relevant un caz din practica judiciară a Republicii Moldova. Astfel, prin sentința Judecătoriai Comrat din 19 iunie 2015, *în procedura judecării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, conform art.364¹ Cod de procedură penală*, B.Gh. a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza: alin. (1) art. 201¹ CP, la 110 ore de muncă neremunerată în folosul comunității; alin. (1) art. 201¹ CP, la 110 ore de muncă neremunerată în folosul comunității [7]. În temeiul art.84 CP, pentru concurs de infracțiuni, prin cumul parțial al pedepselor aplicate, i-a fost stabilită pedeapsa definitivă de 120 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității.

Potrivit alin.(2) art.424 CPP, *instanța de recurs este în drept să judece cauza și în baza temeiurilor neinvocate, dar fără a agrava situația condamnatului*. Astfel, instanța de recurs a reținut incidența temeiului pentru recurs stipulat la pct.13) alin.(1) art.427 CPP, și anume, că a intervenit o lege penală mai favorabilă condamnatului.

În corespundere cu alin.(1) art.10 CP, legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea *are efect retroactiv*, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale.

În sensul vizat, s-a constatat că inculpatul a fost corect condamnat de prima instanță pe episodul din 29 noiembrie 2014, în baza alin.(1) art.201¹ CP, în redacția legii de până la 16.09.2016, iar hotărârea acestei instanțe cuprinde motive legale pe care se întemeiază soluția, însă conform legii nr.196 din 28.07.2016, în vigoare de la 16.09.2016, din conținutul alin.(1) art.201¹ CP au fost excluse calificativele *„manifestată verbal, care a provocat suferință fizică, psihică și prejudiciu moral”*, iar pentru maltratare sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale, a fost introdusă răspundere contravențională, în temeiul art.78¹ Cod contravențional.

Astfel, legea penală nouă, intrată în vigoare după adoptarea hotărârii primei instanțe, era mai favorabilă pentru inculpat, fiind aplicabilă în raport cu episodul săvârșit la data de 29 noiembrie 2014, deoarece îi ameliorează situația. Potrivit alin.(2) art.332, alin.(2) art.391 CPP, în cazul în care fapta persoanei constituie o contravenție administrativă, instanța încetează

procesul penal, cu aplicarea sancțiunii administrative prevăzută în Codul contravențional.

Totodată, conform alin.(6) art.10¹ CP, dacă fapta pentru care persoana execută pedeapsa nu se mai consideră infracțiune în conformitate cu prevederile legii noi, ci constituie o contravenție, sancțiunea contravențională nu se mai aplică, indiferent de categoria și mărimea sancțiunii prevăzute. În asemenea circumstanțe, procesul penal pe episodul din 29 noiembrie 2014 urma a fi încetat, pe motiv că fapta inculpatului constituia o contravenție. Totodată, s-a statuat că inculpatul nu putea fi sancționat contravențional, deoarece a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere contravențională conform alin.(2) art.30 Cod contravențional (în redacția legii de până la 01.08.2016).

Într-un alt caz, prin sentința Judecătoriei Strășeni din 08 iulie 2016, D.N. a fost condamnat în baza alin. (1) art.201¹ CP la 1 an închisoare, iar conform art.90 CP, executarea pedepsei stabilite a fost suspendată condiționat pe o perioadă de probațiune de 3 ani [8]. Sentința a fost atacată cu apel de avocatul H.D. în numele inculpatului, solicitând casarea acesteia, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care inculpatul să fie achitat de sub învinuirea comiterii infracțiunii imputate. În motivarea apelului, a indicat că învinuirea formulată față de D.N. nu este clară, iar instanța de fond neîntemeiat a respins demersul apărării cu privire la conexarea cauzelor intentate în baza art.201¹ CP, agravând astfel situația inculpatului. Totodată, consideră că instanța de fond urma să țină cont de faptul că toate conflictele ce au avut loc între foștii soți D. au fost inițiate de partea vătămată D.L.

Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 17 noiembrie 2016, pronunțată integral la 15 decembrie 2016, apelul declarat a fost admis, din alte motive decât cele invocate, casată parțial sentința, inclusiv din oficiu, rejudecată cauza și pronunțată o nouă hotărâre, prin care D.N. a fost achitat de sub învinuirea comiterii infracțiunii prevăzute de art.201¹ alin.(1) CP, din motiv că *fapta comisă de el la moment nu este prevăzută de legea penală*. În rest, dispozițiile sentinței privind admiterea parțială a acțiunii civile a părții vătămate D.L. au fost menținute. În motivarea soluției adoptate, instanța de apel a considerat că instanța de fond, la rândul său, corect a stabilit circumstanțele de fapt și de drept pe cauză și just a concluzionat că inculpatul este vinovat de comiterea infracțiunii imputate, prin probe care au fost apreciate conform art.101 CPP.

Instanța de apel a reținut că prima instanță în momentul pronunțării sentinței, la data de 08.07.2016, corect a încadrat acțiunile inculpatului în baza alin.(1) art.201¹ CP (în redacția Legii nr.167 din 09.07.2010)

– și anume, *violența în familie, adică acțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciu moral*.

În această ordine de idei, instanța de apel a menționat că în momentul judecării cauzei în ordine de apel, au intervenit modificări în conținutul prevederilor art.201¹ CP. Astfel, instanța de apel a relevat că după modificările operate în Codul penal prin Legea menționată, *acțiunile inculpatului au fost dezincriminate*.

Potrivit doctrinei, prin legea care înlătură caracterul penal al faptei (*dezincriminare*), se înțelege legea care exclude totalmente răspunderea penală pentru o faptă sau alta, din care evident rezultă că acțiunile inculpatului – de *violența în familie, adică acțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciu moral*, au fost dezincriminate. De asemenea, instanța de apel a reținut prevederile din pct.1 al Hotărârii Plenului Curții Supreme nr.31 din 24.10.2003 „*Cu privire la unele chestiuni apărute în practica judiciară în legătură cu punerea în aplicare a Codului penal și Codului de procedură penală*”, și anume, că „*se consideră că înlătură caracterul infracțional al faptei, situația în care prevederile din Codul penal vechi nu le conține Codul penal nou, astfel fiind dezincriminate unele acțiuni. Înlăturarea caracterului infracțional al faptei poate fi totală sau parțială, înlăturarea parțială a caracterului infracțional al faptei are loc în cazul în care se reduc unele elemente ale laturii obiective ale componenței de infracțiune*”.

Totodată, instanța de apel a menționat că faptele inculpatului nu pot fi recalificate nici conform componenței de contravenție, prevăzută de alin.(1) art.78 Cod contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, au fost operate modificări și în dispoziția alin.(1) art.78 Cod contravențional. De asemenea, faptele inculpatului nu pot fi recalificate nici conform componenței de contravenție, prevăzută de art.78¹ Cod contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, Codul contravențional a fost completat cu art.78¹ Cod contravențional. Astfel, instanța de apel a atestat că inculpatului i s-a incriminat că în perioada octombrie-noiembrie 2015, părții vătămate D.L. i-a cauzat suferințe psihice, acțiune ce nu cade sub incidența răspunderii contravenționale.

Prin urmare, instanța de apel a conchis că fapta comisă de inculpat în perioada octombrie-noiembrie 2015, în momentul examinării cauzei în instanța de apel, nu este prevăzută de legea penală și nici de

Codul contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, modificându-se dispoziția alin.(1) art.201¹ CP, acțiunile inculpatului – *violența în familie, adică acțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciu moral, prevăzute de alin.(1) art.201¹ CP* (red. Legii nr.167 din 09.07.2010), au fost dezincriminate. Astfel, instanța de apel a constatat că în momentul examinării cauzei penale în instanța de apel, fapta comisă de inculpat nu este prevăzută de legea penală, deoarece pentru calificarea faptei conform alin.(1) art.201¹, vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății constituie un element obligatoriu.

Prin urmare, instanța a constatat necesitatea achitării inculpatului D.N., pe motiv că fapta comisă de el nu este prevăzută de legea penală în momentul examinării cauzei penale în instanța de apel, ținând cont de prevederile art.10 CP, pct.4) alin.(1) art.390 CPP.

Însă, în cauza deferită judecătii, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a constatat că nu poate fi menținută soluția de achitare, aceasta nefiind incidentă cauzei, or instanța de apel urma să dispună încetarea procesului penal, din motiv că au survenit circumstanțe care exclud tragerea la răspunderea penală a inculpatului.

Aceste circumstanțe au rezultat din modificările efectuate în Codul penal prin Legea nr.196 din 28.07.2016, intrată în vigoare la 16.09.2016. Respectiv, conform noilor reglementări dispoziția art. 201/1 alin. (1) CP a fost modificată și prevede că *se consideră infracțiune de violență în familie acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin:*

a) *maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;*

b) *izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;*

c) *privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății.*

Astfel, latura obiectivă a infracțiunii de violență în familie se exprimă prin cele trei modalități normative alternative, evidențiate *supra*. Prin acțiunile sale intenționate, Danaila Nicolae a comis infracțiunea prevăzută de alin.(1) art.201¹ CP – *violența în familie, adică acțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciul moral*. Așadar,

din învinuirea înaintată și pornind de la constatările instanțelor de fond și apel, se evidențiază că drept urmare prejudiciabilă cauzată părții vătămate, prin acțiunile inculpatului, a fost reținută suferința psihică.

În contextul modificărilor operate la alin.(1) art.201¹ CP, anterior enunțate, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a constatat că acțiunile inculpatului nu au cauzat vătămări de gradul prevăzut de norma incriminatorie (*vătămare ușoară*). Totodată, s-a recomandat de avut în vedere și prevederile alin. (1) art.10 CP, potrivit cărora legea penală ce înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale.

În acest sens, Colegiul penal lărgit a considerat că, în virtutea principiului retroactivității legii penale noi, fapta inculpatului D.N. *a încetat să mai constituie o infracțiune deja după pronunțarea sentinței de condamnare, generând o circumstanță care exclude tragerea lui ulterioară la răspundere penală*, inclusiv sub aspectul verificării legalității și temeiniciei sentinței atacate, adică judecării fondului apelului conform alin.(1) art.414 CPP.

În corespundere cu pct.6) alin.(1) art.391 CPP, *dacă există alte circumstanțe care exclud tragerea la răspundere penală, se adoptă o sentință de încetare a procesului penal*. Pe cale de consecință, Colegiul penal lărgit a conchis că instanța de apel, judecând apelul, neîntemeiat a statuat asupra soluției de achitare în privința lui D.N., eroarea respectivă urmând a fi corectată de către instanța de recurs, prin admiterea recursului declarat, casarea totală a hotărârilor judecătorești și dispunerea încetării procesului penal în privința lui D.N., în conformitate cu prevederile pct.6) alin.(1) art.391 CPP.

Într-un alt caz, prin sentința Judecătoriei Hâncești din 26 august 2016, C.C. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.201¹ CP și în baza acestei legi, i-a fost aplicată pedeapsa cu închisoare pe un termen de 1 an, cu executarea pedepsei în *penitenciar de tip semiînchis* [9].

În temeiul art. 85 CP, la pedeapsa numită s-a cumulat parțial pedeapsa rămasă neexecutată numită prin sentința Judecătoriei Hâncești din 11 iunie 2015, fiindu-i stabilită pedeapsa definitivă sub formă de închisoare pe un termen de 1 an și 3 luni, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis. În baza art. 90 CP, s-a dispus suspendarea condiționată a pedepsei pe un termen de probațiune de 1 an.

Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel

Chișinău din 18 noiembrie 2016, a fost admis apelul declarat de către avocatul B.I. în numele inculpatului C.C., casată total sentința, inclusiv din oficiu, în baza alin.(2) art.409 CPP și pronunțată o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit, pentru prima instanță:

C.C. a fost achitat de învinuirea de săvârșire a infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.201¹ Cod penal, din motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală. În motivarea deciziei, instanța de apel a menționat că instanța de fond pe deplin a constatat starea de fapt și de drept a acțiunilor săvârșite de inculpatul C.C., iar probelor examinate le-a fost dată o apreciere juridică convenită, în conformitate cu prevederile art.101 CPP.

Instanța de apel a reținut că, potrivit Legii nr.196 din 28 iulie 2016, intrată în vigoare la 16 septembrie 2016, conținutul alin.(1) art.201¹ CP, a fost modificat, iar semnele constitutive ale infracțiunii comise de inculpatul C.C. la 10 octombrie 2015, conform cărora a fost recunoscut vinovat inculpatul, au fost excluse, și anume – violența în familie, adică *acțiunea intenționată, manifestată verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință psihică.*

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.10 CP, legea penală ce înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea, *are efect retroactiv*, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale.

Instanța de apel a indicat că, în conformitate cu pct.4) alin.(1) art.390 CPP, sentința de achitare se adoptă dacă fapta nu este prevăzută de legea penală.

Astfel, luând în considerație cele menționate *supra*, de faptul că conținutul alin.(1) art.201¹ CPP a fost modificat, iar semnele constitutive ale infracțiunii conform cărora a fost recunoscut vinovat inculpatul, au fost excluse, iar C.C. urmează a fi achitat, întrucât *fapta acestuia nu mai este prevăzută de legea penală.*

Decizia instanței de apel este atacată cu recurs ordinar de către procuror în temeiurile pct.6) alin.(1) art.427 CPP, prin care solicită casarea deciziei contestate cu dispunerea rejudecării cauzei de către aceeași instanță într-un alt complet de judecată. În motivarea recursului declarat, recurentul indică că decizia instanței de apel este eronată, deoarece *fapta de violență în familie după modificările operate în Codul penal nu a fost decriminalizată.* Mai mult, procurorul indică că instanța de apel incorect a achitat inculpatul pe motiv că, acțiunile inculpatului au fost comise până la intrarea în vigoare a modificărilor operate, în contextul efortului organului de urmărire penală de a oferi justiției persoana ce a comis infracțiunea.

Judecând motivele recursului în raport cu actele cauzei, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a concluzionat că acesta urmează a fi admis din următoarele considerente. Conform prevederilor lit.b) pct.2) alin.(1) art.435 CPP, judecând recursul, instanța de recurs este în drept să îl admită, și să dispună achitarea persoanei sau încetarea procesului penal în cazurile prevăzute de prezentul cod. Din conținutul recursului procurorului rezultă că autorul este de acord cu starea de fapt stabilită de instanța de apel, acesta critică decizia atacată numai referitor la achitarea inculpatului pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală. Mai mult, recurentul menționează că instanța de apel incorect a achitat inculpatul, acesta urma să înceteze procesul penal în urma modificărilor Codului penal, deoarece există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală.

Instanța de recurs consideră că în cauză este prezentă eroarea de drept menționată de recurent și își argumentează poziția sa în felul următor: hotărârea instanței de apel este neîntemeiată în partea ce ține de achitare a inculpatului în conformitate cu prevederile art.10 CP, pct.4) alin.(1) art.390 CPP – *pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală.*

Astfel, Colegiul penal lărgit ține să indice că, conform art.390 CPP se invocă exhaustiv temeiurile în baza cărora se adoptă sentința de achitare, și anume: *instanța stabilește fie inexistența infracțiunii, ca temei al răspunderii penale, fie existența unei cauze, în care este exclusă răspunderea penală, ceea ce echivalează, în ambele situații, cu nevinovăția penală a inculpatului, persoana trebuie să fie reabilitată. În acest caz, persoana are dreptul la despăgubiri materiale, morale, să fie restabilit în drepturile de muncă, de pensionare, locative și alte drepturi în condițiile legii.*

În aceste circumstanțe, Colegiul penal lărgit menționează că instanța de apel neîntemeiat a emis decizie de achitare a inculpatului în conformitate cu prevederile art.10 CP, pct.4) alin.(1) art.390 CPP, pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală, adică pe motiv de reabilitare, deoarece prin Legea nr.196 din 28 iulie 2016 a fost introdus un element obligatoriu la art.201¹ CP și anume, violența trebuie să fie soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale, iar pentru a fi calificate conform art.78, 78¹ Cod contravențional, acțiunile violente trebuie să cauzeze cel puțin vătămări neînsemnate ale integrității corporale, prin urmare legea dată a avut ca scop intensificarea activității și ridicarea eficienței în combaterea violenței domestice. Așadar, fapta de violență în familie, după modificările operate în Codul penal nu a fost decriminalizată, în continuare fiind pedepsite faptele prejudiciabile (violența) comise de către membrii de familie.

În sensul vizat se constată că inculpatul a fost corect condamnat de instanța de fond în baza alin.(1) art.201¹ CP, în redacția legii de până la 16.09.2016, sentința fiind pronunțată la 26 august 2016, iar instanța de apel urma să adopte o decizie de încetare a procesului penal în conformitate cu prevederile pct.6) alin.(1) art.391 și alin.(1) art.332 CPP, raportate la prevederile pct.9) alin.(1) art.275 și alin.(2) art.285 ale aceluiași cod, deoarece este prezent un caz de nereabilitare a persoanei, iar caracterul infracțional al faptei conform art.8 CP se stabilește de legea penală în vigoare în momentul săvârșirii faptei.

Astfel, Colegiul penal lărgit va admite recursul ordinar, declarat de către procuror, întrucât instanța a admis o eroare gravă de fapt, care a afectat soluția instanței – temei pentru recurs prevăzut de art. 427 alin. (1) pct. 6) CPP.

Într-o altă ordine de idei, într-un alt caz din jurisprudența Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, prin sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 25 iulie 2016, U.I. a fost condamnat în baza art.201¹ alin.(1) CP, la 1 an închisoare, iar în baza art.90 CP, executarea pedepsei aplicate a fost suspendată condiționat pe un termen de probă de 1 an [10].

Instanța de apel a reținut că prima instanță în momentul pronunțării sentinței, la 25.07.2016, corect a încadrat acțiunile inculpatului U.I. în baza alin.(1) art.201¹ CP (*redacția Legii nr.167 din 09.07.2010*), și anume: „*acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică*”, însă după modificările operate în Codul penal prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, modificând dispoziția art. alin.(1) art.201¹ CP, acțiunile inculpatului – *acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică* prevăzute de alin.(1) art.201¹ CP (*în redacția Legii nr. 167 din 09.07.2010*) au fost decriminalizate, a avut loc dezincriminarea.

Pornind de la faptul că Legea nr. 196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, conține prevederi la art.201¹ CP, *care înlătură caracterul infracțional al faptei, aceasta are efect retroactiv și se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv în privința inculpatului U.I., care a provocat suferință fizică și psihică părții vătămate D.V., deoarece după modificarea art.201¹ CP – prevede ca componentă de infracțiune – acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin: maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății.*

În continuare, instanța de apel a menționat că faptele inculpatului nu pot fi recalificate, încadrate nici în componența contravenției prevăzute de alin. (1) art.78 și nici în baza art.78¹ Cod contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, au fost operate modificări și în dispoziția articolelor respective, așa că inculpatul nu poate fi tras nici la răspundere contravențională. Astfel, fapta comisă de inculpat la 19.10.2014, în momentul examinării cauzei în instanța de apel nu este prevăzută de legea penală și nici de Codul contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, a fost decriminalizată, a avut loc dezincriminarea.

Luând în considerație faptul că legea penală ce înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, instanța de apel a aplicat în privința lui U.I. legea nouă, deși fapta a fost comisă de inculpat la data de 19.10.2014.

Totodată, instanța de apel a menționat că „(...) *faptele inculpatului nu pot fi recalificate, încadrate nici în componența contravenției prevăzute de alin. (1) art.78 și nici în baza art.78¹ Cod contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, au fost operate modificări și în dispoziția articolelor respective, astfel inculpatul nu poate fi tras nici la răspundere contravențională*”.

Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a considerat pripite concluziile instanței de apel, în partea imposibilității recalificării acțiunilor inculpatului U.I., de la alin.(1) art.201¹ CP, la prevederile art.78¹ Cod contravențional (*în redacția Legii nr. 196 din 28.07.2016*). În acest sens, Colegiul penal consideră că instanța de apel a omis de a da o apreciere corespunzătoare posibilității încadrării juridice a acțiunilor inculpatului în baza art.78¹ Cod contravențional, în lumina faptului că acțiunile comise de cel din urmă nu au fost dezincriminate în mod integral prin *Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016*. În acest context, Colegiul penal a atestat că acțiunile lui U.I. urmau a fi apreciate de către instanța de apel ca fiind apte de a se subscrie componenței contravenționale prevăzute la art.78¹ Cod contravențional, din conținutul căreia reiese, după cum anterior s-a menționat, că fapta cauzată de către inculpat nu a fost dezincriminată.

Astfel, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a apreciat că omisiunea instanței de apel de a aprecia posibilitatea tragerii la răspundere contravențională a inculpatului a fost lăsată fără apreciere, în raport cu formularea actuală a art.78¹ Cod contravențional,

motiv din care decizia atacată nu poate fi menținută. Prin urmare, temeiul prevăzut de pct.6) alin.(1) art.427 CPP – instanța de apel nu s-a pronunțat asupra tuturor motivelor invocate în apeluri sau hotărârea atacată nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția, invocate de recurent, persistă în cauză. În atare situație, recursul procurorului urmează a fi admis. Colegiul penal lărgit consideră că erorile comise nu pot fi reparate de către instanța de recurs în prezenta procedură, deoarece aceasta nu este abilitată cu atribuții de a judeca cauza și a se pronunța asupra legalității sentinței, substituind instanța care a judecat apelurile cu încălcarea prevederilor procesuale penale la pronunțarea hotărârii judecătorești, decizia instanței de apel în cauza dată urmează a fi casată, cu dispunerea rejudecării cauzei în instanța de apel.

Având în vedere cele relatate, am ajuns la următoarele concluzii:

– Potrivit legii, caracterul penal al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea în vigoare în momentul săvârșirii faptei, conform principiului activității legii penale în timp, principiu care exclude posibilitatea tragerii la răspundere penală a unei persoane pentru o faptă care nu era considerată infracțiune în momentul săvârșirii ei sau aplicarea față de ea a unei pedepse neprevăzute de lege în momentul comiterii faptei.

– Legea penală dispune numai pentru viitor, nu și pentru trecut, atunci când este vorba despre incriminarea faptelor. Dacă legea veche este mai favorabilă, aceasta se aplică *ultraactiv*, adică după ieșirea ei din vigoare, iar dacă legea nouă este mai blândă, atunci aceasta se va aplica *retroactiv*.

– Temeiul care ar servi la reducerea pedepsei stabilite va lipsi, dacă pedeapsa aplicată condamnatului în baza hotărârii contestate nu depășește maximul prevăzut de legea nouă pentru infracțiunile săvârșite și aceasta se încadrează în limitele prevăzute de normele menționate în hotărârea instanței.

– În procesul penal se aplică legea care este în vigoare în timpul judecării cauzei în instanța judecătorească. Pot fi atacate cu recurs în anulare doar hotărârile judecătorești prin care a fost judecată cauza penală în fond, adică hotărârile irevocabile de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal, după epuizarea căilor ordinare de atac. Celelalte categorii de hotărâri judecătorești irevocabile, inclusiv cele adoptate în cadrul procedurii de executare a pedepsei penale nu sunt pasibile de drept de a fi contestate prin intermediul recursului în anulare.

– Legea penală, ce în alt mod ameliorează situația persoanei care a comis infracțiunea, are efect retroactiv, include și crearea pentru inculpat a unei situații mai favorabile. Așadar, se creează o situație mai favorabilă pentru inculpat, dacă inculpatul,

potrivit legii noi, urmează să execute pedeapsa în penitenciar de tip *semiînchis*, și nu în penitenciar de tip *închis*.

– Dacă situația referitor la latura penală s-a schimbat esențial, incriminarea celor săvârșite fiind prevăzute și în norma revizuită, însă nu a afectat sancțiunea legii penale, atunci sancțiunea rămâne neschimbată, deoarece este o pedeapsă proporțională.

– Potrivit alin.(2) art.424 CPP, instanța de recurs este în drept să judece cauza și în baza temeiurilor neinvocate, dar fără a agrava situația condamnatului.

– Dacă legea penală nouă, intrată în vigoare după adoptarea hotărârii primei instanțe, este mai favorabilă pentru inculpat, atunci, potrivit alin.(2) art.332, alin. (2) art.391 CPP, în cazul în care fapta persoanei constituie o contravenție administrativă, instanța încetează procesul penal, cu aplicarea sancțiunii administrative prevăzute în Codul contravențional. Conform alin.(6) art.10¹ CP, dacă fapta pentru care persoana execută pedeapsa nu se mai consideră infracțiune în conformitate cu prevederile legii noi, ci constituie o contravenție, sancțiunea contravențională nu se mai aplică, indiferent de categoria și mărimea sancțiunii prevăzute.

Referințe:

1. *Drept penal. Partea generală*. <http://www.spiruharet.ro/facultati/drept-craiova/biblioteca/03c6e1a7e821c8849834333abc9366ae.pdf>
2. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*. Dosarul nr.1re-1294/2009. Decizia Colegiului penal din 11 noiembrie 2009.
3. *Ibidem*. Dosarul nr.1re-257/13. Decizia Colegiului penal din 06 noiembrie 2013.
4. *Ibidem*. Dosarul nr.1ra-171/2017. Decizia Colegiului penal lărgit din 23 mai 2017.
5. *Ibidem*. Dosarul nr.1ra-753/2017. Decizia Colegiului penal din 12 aprilie 2017.
6. *Drept penal. Partea generală*. <http://www.spiruharet.ro/facultati/drept-craiova/biblioteca/03c6e1a7e821c8849834333abc9366ae.pdf>
7. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*. Dosarul nr.4-1re-61/2017. Decizia Colegiului penal din 31 mai 2017.
8. *Ibidem*. Dosarul nr.1ra-451/2017. Decizia Colegiului penal din 23 mai 2017.
9. *Ibidem*. Dosarul nr.1ra-478/2017. Decizia Colegiului penal lărgit din 28 martie 2017.
10. *Ibidem*. Dosarul nr.1ra-227/2017. Decizia Colegiului penal lărgit din 04 aprilie 2017.

Prezentat la 10.08.2017

MODIFICAREA ACUZĂRII ÎN ȘEDINȚA DE JUDECATĂ ÎN SENSUL AGRAVĂRII EI. PROBLEME DE DREPT PROCESUAL-PENAL

Alexandru MORCOV
Procuratura Anticorupție

Prezentul studiu se bazează pe explicațiile autorului aferente modificării învinuirii în sensul agravării ei, explicații fondate pe raționamente logico-juridice, interpretare literală și sistemică a normelor de drept. Sunt precizate și delimitate modalitățile, condițiile și cazurile în care poate avea loc modificarea învinuirii în sensul agravării ei în temeiul alin.(1) și (2) art.326 C.proc.pen. Sunt exemplificate calificări ale circumstanțelor de fapt, raportate la cazurile (situațiile) prevăzute de legiuitor în textul legal al art.326 C.proc.pen., precum și oferite răspunsuri la mai multe întrebări fixate în scop de cercetare.

Ab initio, cu titlu de opinie a autorului, au fost explicate noțiunile utilizate de legiuitor în textul legal al art.326 C.proc.pen., și oferite răspunsuri la următoarele întrebări: 1) Ce semnifică „infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior” în contextul alin.(1) al articolului nominalizat; 2) Cum apreciem textul legal „termen necesar pentru pregătirea apărării de noua învinuire”; 3) Cum să percepem sintagma „o altă infracțiune” în contextul alin.(2) art.326 C.proc.pen.?; 4) Care este natura și particularitățile „circumstanțelor noi” care să fie în măsură a influența încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului?; 4) Care sunt particularitățile și împrejurările de fapt ale infracțiunii comise în coparticipare?; 5) Ce semnifică scoaterea neîntemeiată sau ilegală de sub urmărire penală? Delimitarea noțiunii de scoatere neîntemeiată și scoatere ilegală de sub urmărire penală.

Cuvinte-cheie: *modificarea acuzării în sensul agravării ei; modificarea învinuirii; infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior; circumstanțe noi; încadrare juridică; influențarea încadrării juridice.*

MODIFICATION OF THE INDICTMENT IN THE SENSE OF ITS AGGRAVATION. PROBLEMS OF CRIMINAL PROCEDURE LAW

The study is based on the author's explanation of the modification of charging in the meaning of its aggravation; explanations based on logical and legal reasoning; literal and systemic interpretation of the legal provisions. The article sets out the modalities, conditions and cases when there can be operated the modifications of the charge (in the sense of its aggravation) under the par. (1) and (2) of art.326 CCP. There are also exemplified classifications of the factual circumstances, related to the cases (situations) provided by the legislator in the legal text of art.326 CPP, as well as answers to several questions fixed for research purposes.

Ab initio, from the prospective of the author's opinion, there are explained notions used by the legislator in the legal text of art.326 CCP, and expressed answers to the following questions: 1) What is the meaning of “more serious crime than the one previously incriminated” in the context of paragraph (1) of the nominated article? 2) How should we appreciate the legal text - “the time required to prepare the defense for the new accusation”. 3) How to perceive the phrase - “another criminal offense” in the context of par. (2) article 326 CCP ? 4) What are the particularities of the “new circumstances” that are capable to influence the legal classification of the accusation brought against the defendant? 4) What are the peculiarities and circumstances of the offense committed in co-participation? 5) What does the unjustified or unlawful removal from criminal prosecution mean? The delimitation of the concepts: unjustified removal and unlawful removal from criminal prosecution;

Keywords: *modification of the indictment in the sense of its aggravation; modification of charges; more grievous criminal offense than previously incriminated; new circumstances; legal classification; the influence on the legal classification.*

Luând în considerație ambiguitatea textului de lege care prevede modalitățile de modificare a învinuirii în sensul agravării ei și faptul că nici legiuitorul, și nici literatura de specialitate nu au oferit o interpretare a acelor situații în care se impune modificarea învinuirii în sensul agravării prevăzute de alin.(1) și (2) art.326 C.proc.pen., vom prezenta cu titlu de opinie a autorului unele explicații aferente modificării învinuirii în sensul agravării ei, explicații

bazate pe raționamente logico-juridice, o interpretare literală și sistemică a normelor de drept.

Indubitabil, sediul normativ al modificării acuzării în sensul agravării ei se regăsește în alin.(1) și (2) art.326 C.proc.pen.

Analizând textul de lege al alin.(1) și (2) art.326 din Codul de procedură penală, constatăm că legiuitorul a stabilit patru cazuri distincte de modificare a învinuirii în sensul agravării.

Primul caz este prevăzut de alin.(1) art.326 C.proc.pen., care stabilește că: „*Procurorul care participă la judecarea cauzei penale în primă instanță și în instanța de apel este în drept să modifice, prin ordonanță, învinuirea adusă inculpatului în cadrul urmăririi penale în sensul agravării ei dacă probele cercetate în ședința de judecată dovedesc incontestabil că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior (subl. ne aparține), aducând la cunoștință inculpatului, apărătorului lui și, după caz, reprezentantului legal al inculpatului noua învinuire. În asemenea situație, instanța, la cererea inculpatului și a apărătorului lui, acordă termen necesar pentru pregătirea apărării de noua învinuire, după ce judecarea cauzei continuă*”.

Noțiunea de infracțiune este definită de legiuitor la alin.(1) art.14 Cod penal care prevede că „Infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală” [3].

În acest context, pentru a stabili semnificația sintagmei „*infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior*”, acesta urmează a fi examinat prin prisma art.16 alin.(1) Cod penal care reglementează o clasificare a infracțiunilor după caracterul și gradul prejudiciabil, în următoarele categorii: ușoare, mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave.

Astfel, o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior nu poate fi considerată o simplă schimbare a limitei sancțiunii în intervalul aceleiași categorii de infracțiune (ușoare, mai puțin grave, grave), or, legiuitorul a precizat că anume infracțiunea urmează să fie mai gravă și nu sancțiunea mai severă în limita aceleiași categorii de infracțiune.

În această ordine de idei, menționăm că modificarea învinuirii în temeiul alin.(1) art.326 C.proc.pen., va avea loc *dacă probele cercetate în ședința de judecată dovedesc incontestabil că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior*, adică acțiunile acestuia întrunesc o componentă de infracțiune de o categorie mai avansată din punctul de vedere al gradului prejudiciabil, distinctă ca componentă de infracțiune de cea inițială sau poate fi aceeași componentă de infracțiune tip cu reținerea agravantelor care vor schimba categoria infracțiunii din ușoară în mai puțin gravă; din mai puțin gravă în gravă etc.).

În atare circumstanțe, actul procedural de modificare a învinuirii (ordonanța) constituie o garanție în vederea exercitării dreptului la apărare al inculpatului, iar odată cu prezentarea acesteia în instanța de judecată, inculpatul are posibilitatea să cunoască în întregime acuzațiile ce i se aduc, inclusiv încadrarea juridică concretă și probele care stau la baza acesteia, astfel având posi-

bilitatea reală, în cunoștință de cauză să facă declarații suplimentare și să propună noi probe.

Există opinii care susțin că în acest caz inculpatul nu urmează a fi audiat din nou, deoarece modificarea învinuirii rezultă din probele deja cercetate în cadrul ședinței de judecată [4, p. 313]. *Per a contrario*, considerăm că inculpatul nu poate fi lipsit de dreptul său de a fi audiat suplimentar și de a se expune pe marginea noii învinuirii, or, în acest caz ar fi încălcat dreptul lui la apărare. În atare sens, s-a expus și CtEDO [9] care a statuat că lipsa posibilității inculpatului de a se expune asupra noii încadrări și de a se apăra împotriva acesteia constituie o încălcare a dreptului inculpatului la apărare. Menționăm că inculpatul în cadrul procesului penal se expune aferent învinuirii, în mare parte, prin declarațiile sale prezentate în cadrul audierii, or, acesta nu poate fi lipsit de unul dintre cele mai importante mijloace de apărare împotriva acuzațiilor ce se aduc.

Referitor la sintagma „*termen necesar pentru pregătirea apărării de noua învinuire*” în contextul modificării învinuirii în sensul agravării în temeiul alin.(1) art.326 C.proc.pen., s-a expus și Curtea Constituțională a RM [5, pct. 6], aceasta precizând că alin.(1) nu impune pentru pregătirea apărării un termen rigid, stabilirea termenului necesar rămânând la discreția instanței, luându-se în considerație noile capete de învinuire și complexitatea cauzei.

Misiunea principală a judecătorului vizavi de această prevedere este de a stabili un just echilibru între această exigență și operativitatea procedurii.

În același context, CtEDO în *hotărârea Albert și Le Compte vs Belgia și X vs Belgia*, a menționat că termenul necesar pregătirii apărării depinde de toate circumstanțele cazului, inclusiv de complexitatea lui și stadiul curent al procedurii [10]. În definitiv, dreptul inculpatului de a solicita termen pentru pregătirea apărării de noua învinuire și oferirea acestuia de către instanța de judecată constituie o garanție a exercitării dreptului la apărare și asigurării dreptului la un proces echitabil.

Totodată, alin.(1) art.326 C.proc.pen. legiferează dreptul procurorului de a modifica acuzarea în sensul agravării și în instanța de apel, doar în cazul în care acesta a declarat apel. Atare raționament decurge din garanțiile instituite de legiuitor pentru asigurarea regulii de neagravare a situației în propria cale de atac pentru cazurile în care calea de atac a apelului nu a fost exercitată de procuror.

Este inadmisibil, *inter alia*, ca reprezentantul acuzării de stat, care descoperă în cadrul procesului penal noi circumstanțe incriminatoare, să nu poată aplica pârghiile justiției pentru calificarea corectă și echitabilă a faptelor comise de inculpat. În acest caz, s-ar încălca dreptul la un proces echitabil al părții

vătămate și al societății, care acuză persoana prin intermediul acuzatorului.

Astfel, dreptul acuzatorului de stat de a modifica învinuirea în instanța de apel o considerăm perfect compatibilă cu Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în particular cu Protocolul nr.7 art.2 alin.(1) CEDO. În acest sens, potrivit jurisprudenței CtEDO, „la examinarea de către o jurisdicție superioară a unei declarații de vinovăție sau a unei condamnări pot fi apreciate fie probleme de fapt și de drept, fie doar probleme de drept”. Mai mult ca atât, Curtea Constituțională [5, pct. 8] menționează că este dreptul statului de a stabili prin lege gradele de control al jurisdicției aplicate. Subsidiar, CEDO reglementează în Protocolul nr.7 alin.(2) art.2 și trei excepții, când se permite aplicarea unui singur grad de jurisdicție în materie penală. Ca excepții sunt prevăzute: infracțiunile minore (contravențiile – într-o accepțiune), definite prin lege, sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova [5, pct. 7] a statuat că potrivit sensului art.326 C.proc.pen., instanța judecătorească poate refuza demersul privind modificarea învinuirii în sensul agravării dacă probele prezentate în instanță nu sunt concludente. Astfel, considerând că alin.(1) art.326 C.proc.pen. exclude orice manifestări ale arbitrarului, deoarece ordonanța procurorului, în cazul în care nu este întemeiată, poate fi respinsă de instanța judecătorească, iar respectarea termenului rezonabil de examinare a cauzei, de asemenea, se află sub controlul instanței de judecată și depinde de noile acuzații aduse de procuror, demonstrate prin probe incontestabile.

Analizând practica organelor judiciare aferentă modificării acuzației în ședința de judecată în sensul agravării ei, constatăm lipsa uniformității și aplicarea incorectă a prevederilor art.326 C.proc.pen., circumstanțele incriminatoare ale săvârșirii infracțiunii fiind raportate greșit la cazurile prevăzute de legiuitor, în care se impune modificarea învinuirii în sensul agravării. În acest context, prezentăm următoarea speță din practica judiciară [7]: *R.R.V. a fost trimis în judecată, încriminându-i-se săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.264¹ alin.(1) Cod penal. În cadrul judecării cauzei, acuzatorul de stat considerând că învinuirea adusă inculpaților urmează a fi modificată, a prezentat în temeiul art.326 alin.(1) C.proc.pen., ordonanța de modificare a învinuirii în sensul agravării, încriminându-i săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.264¹ alin.(4) Cod penal. În consecință, instanța a acceptat demersul acuzato-*

rului și l-a recunoscut vinovat pe R.R.V. de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.264¹ alin.(4) Cod penal.

Examinând actul de modificare a învinuirii nominalizat *supra*, conchidem că temeiul juridic la care a făcut trimitere acuzatorul de stat, și anume, că a fost săvârșită o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior (alin.(1) art.326 C.proc.pen.), este unul greșit, or, pornind de la sancțiunea infracțiunii incriminate, observăm că inculpatului nu i s-a imputat o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior (de o altă categorie), deoarece ambele infracțiuni conform art.16 Cod penal sunt considerate a fi ușoare. Având în vedere că în cadrul judecării cauzei s-a constatat că persoana care a condus mijlocul de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat nu deținea permis de conducere, aceste constatări se adevăresc a fi circumstanțe noi care sunt de natură să influențeze încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului, iar modificarea învinuirii urma să se întemeieze pe prevederile alin.(2) art.326 C.proc.pen., și anume – **„au apărut circumstanțe noi care vor influența la încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului”**, temei care va fi supus analizei în prezentul demers științific.

În contradicție, suntem de acord cu opinia acuzatorului de stat aferentă următoarei cauze [8]: *P.L., în cadrul urmăririi penale, a fost pusă sub învinuire pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.361 alin.(2) lit. b) Cod penal (în redacția anului 2010). Cercetând în cadrul ședinței de judecată probele administrate, s-a constatat că P.L., urmărind scopul de a obține un credit, la 21 decembrie 2010, a prezentat cu bună știință la oficiul central al BC „UB” S.A. informații false prin ce a obținut un credit în sumă de 10 000 lei. În cele din urmă, acuzatorul a înaintat în instanța de judecată o ordonanță privind modificarea acuzației în ședința de judecată în sensul agravării ei în temeiul alin.(1) art.326 C.proc.pen., încriminându-i lui P.L. săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.238 Cod penal (în redacția anului 2010). După cum remarcăm, în situația dată infracțiunea prevăzută de art.361 alin.(2) lit. b) Cod penal, raportată la art.16 Cod penal se prezintă ca fiind mai puțin gravă, iar cea prevăzută de art.238 Cod penal – gravă. În urma acestor precizări, considerăm că acuzatorul de stat, constatând în ședința de judecată probe care dovedesc incontestabil că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior, a înaintat un demers întemeiat, raportând corect circumstanțele de fapt la normele de drept citate *supra*.*

În alin.(2) al aceluiași articol sunt prevăzute încă trei cazuri în care se impune modificarea învinuirii în sensul agravării.

Astfel, **al doilea caz** în care necesită a fi modi-

ficată învinuirea în sensul agravării este raportat la situația când, în cadrul judecării cauzei, se constată că **inculpatul a săvârșit o altă infracțiune**. Analizând al doilea caz de modificare a învinuirii identificat *supra*, și examinându-l sistemic în cadrul dispoziției alin.(2) art.326 C.proc.pen., observăm că legiuitorul în sintagma nominalizată evocă rațiunea considerării drept o altă infracțiune ca fiind una **suplimentară** celei reținute în actul de învinuire, și nu una care o înlocuiește pe cea încriminată conform actului de sesizare a instanței. Deducția acestei rațiuni derivă inclusiv din reglementarea procedurii în continuare de către legiuitor, acesta precizând că în situația dată, instanța, la cererea procurorului, amână examinarea cauzei pe un termen de până la o lună și o restituie procurorului pentru efectuarea urmăririi penale privind această infracțiune, pentru formularea unei învinuiri noi și înaintarea acesteia inculpatului, cu participarea apărătorului. Așadar, se constată că, cu privire la această infracțiune, nu a fost efectuată urmărirea penală, considerând *a priori* că nu au fost cercetate faptele materiale ale acuzatului, nu însă o cercetare a unei alte componente de infracțiune ca urmare a reîncadrării juridice a aceleiași fapte materiale. Infracțiunea nouă poate fi de orice categorie, aferentă caracterului și gradului prejudiciabil al acesteia.

Al treilea caz vizează situația când în cadrul judecării cauzei se constată că „**au apărut circumstanțe noi care vor influența la încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului**”.

Noțiunea de „*circumstanțe noi*” se prezintă a fi acele împrejurări particulare care însoțesc o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen. În textul legal al alin.(2) art.326 C.proc.pen., aferent noțiunii „*circumstanțe noi*”, legiuitorul nu precizează natura circumstanțelor noi, precizând doar că acestea urmează să influențeze la încadrarea juridică a învinuirii aduse lui. În această ordine de idei, considerăm că voința legiuitorului evocă acele situații care vor schimba în vreun fel încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului în sensul agravării acesteia (de exemplu: reținerea unei agravante suplimentare, a unui alt alineat, literă, articol care prevăd o sancțiune mai severă sau va influența individualizarea pedepsei), fără însă ca aceste circumstanțe să fie în măsură de a schimba categoria infracțiunii ce reiese din caracterul și gradul prejudiciabil al faptei.

În continuare, prezentăm următoarea speță din practica judiciară care demonstrează înțelegerea greșită a cazurilor ce prevăd modificarea învinuirii în sensul agravării [6]: *T.V., N.N. și P.I. au fost trimiși în judecată, încriminându-li-se săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.191 alin.(5) din Codul penal. În cadrul judecării cauzei acuzatorul de stat, considerând*

că învinuirea adusă inculpaților urmează a fi modificată, a prezentat în temeiul art.326 alin.(1) C.proc.pen., ordonanța de modificare a învinuirii în sensul agravării, motivând că probele cercetate în ședința de judecată dovedesc incontestabil că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea încriminată anterior. În cele din urmă, instanța acceptând demersul acuzatorului, i-a recunoscut vina pe inculpații T.V., N.N. și P.I., de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.191 alin.(5) Cod penal, condamându-i la închisoare pe un termen de 8 ani în penitenciar de tip închis, cu privarea de dreptul de a exercita funcții de administrare sau conducere pe un termen de 3 ani.

Nu putem fi de acord cu temeiul la care a făcut trimitere acuzatorul de stat, și anume, cel prevăzut la alin.(1) art.326 C.proc.pen., or, din circumstanțele cauzei, observăm că inculpaților nu li s-a imputat o infracțiune mai gravă decât cea încriminată anterior (de o altă categorie), ci în cadrul judecării cauzei, constatându-se circumstanțe noi de natură să influențeze încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului, urma ca modificarea învinuirii să se întemeieze pe prevederile alin.(2) art.326 C.proc.pen., și anume, pe textul legal – „**au apărut circumstanțe noi care vor influența la încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului**”.

Ținând cont de faptul că influențarea încadrării juridice ca urmare a apariției circumstanțelor noi poate avea loc doar în sensul agravării, cu titlu de opinie a autorului, menționăm că sintagma – „**au apărut circumstanțe noi care vor influența la încadrarea juridică a învinuirii aduse lui**” se prezintă a fi o prevedere parte a unui întreg, întregul constituind sintagma prevăzută la alin.(1) art.326 C.proc.pen., – **o infracțiune mai gravă decât cea încriminată anterior**. În această ordine de idei, menționăm că textul – amânarea examinării cauzei la cererea procurorului pe un termen de până la o lună cu restituirea acesteia pentru efectuarea urmăririi penale – nu se răsfrânge asupra situației privind apariția circumstanțelor noi, iar legiuitorul pentru a înlătura orice dubii și a oferi prevederii în cauză o previzibilitate și claritate necesară, urma să prevadă această cauză la alin.(1) art.326 C.proc.pen.

Tot în același context, cu referire la cazul dat, considerăm că legiuitorul a dorit să raporteze la acest caz și situația când infracțiunea încriminată a fost comisă în participare cu o altă persoană în privința căreia nu a fost efectuată urmărirea penală (cu condiția ca agravanta săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane să nu fie în măsură de a schimba categoria infracțiunii). Această concluzie reiese din mențiunea legiuitorului aferent următoarei situații (cazul nr. 4), în care se precizează necesitatea modificării învinuirii în cazul în care

persoana a fost scoasă neîntemeiat sau ilegal de sub urmărirea penală, or, legiuitorul prin această tehnică legislativă a sugerat indirect ideea că comiterea infracțiunii în participare cu o altă persoană în privința căreia nu a fost efectuată urmărirea penală se include în sintagma – „*au apărut circumstanțe noi care vor influența la încadrarea juridică a învinuirii aduse inculpatului*”.

Al patrulea și ultimul caz de modificare a învinuirii în sensul agravării vizează situația când infracțiunea incriminată a fost comisă în coparticipare cu altă persoană care a fost scoasă neîntemeiat sau ilegal de sub urmărirea penală.

„*Infracțiune comisă în coparticipare*” – reprezintă infracțiunea la care au participat/cooperat cu intenție două sau mai multe persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate. Potrivit art.42 Cod penal, „Participanții sunt persoanele care contribuie la săvârșirea unei infracțiuni în calitate de autor, organizator, instigator sau complice.

În corespundere cu prevederile art.284 C.proc. pen., „*Scoaterea persoanei de sub urmărirea penală este actul de reabilitare și finalizare în privința persoanei a oricăror acțiuni de urmărirea penală în legătură cu fapta anterior imputată*”.

A adopta o hotărâre neîntemeiată de reabilitare și finalizare în privința persoanei a oricăror acțiuni de urmărirea penală în legătură cu fapta anterior imputată, certifică faptul adoptării acestei hotărâri în lipsa vreunui temei prevăzut de art.284 alin.(2) C.proc.pen.. În acest caz, urmează a fi precizat că identificarea de o manieră abstractă de către procuror și indicarea în ordonanța de scoatere de sub urmărirea penală a unui temei prevăzut de norma citată *supra*, în lipsa circumstanțelor de facto care să justifice aplicarea temeiului respectiv, nu denotă temeinicia hotărârii adoptate.

În practica judiciară, de cele mai multe ori, se utilizează noțiunile de „hotărâre neîntemeiată și ilegală” făcându-se referire la aceleași circumstanțe, fără a fi făcută o delimitare clară între cele două. Opiniile practicienilor sunt de natură abstractă în momentul aprecierii oricărei hotărâri ilegale ca fiind neîntemeiată, și invers.

Astfel, adoptarea unei hotărâri neîntemeiate presupune adoptarea acesteia în lipsa unor probe veridice și suficiente care să dovedească circumstanțele importante pentru soluționarea cauzei, precum și neargumentarea aprecierii critice a unor probe sau a preferinței unora față de altele.

În același context, adoptarea unei hotărâri ilegale de scoatere de sub urmărirea penală reprezintă adoptarea acesteia contrar legii, atunci când are la bază încălcări de natură materială sau procesuală (ex.: invocarea unor prevederi legale abrogate, încălcarea gravă a drepturilor participanților la proces etc.).

În cazurile unu și trei ce impun modificarea învinuirii în sensul agravării, menționate *supra*, prevăzute la alin.(2) art.326 C.proc.pen., instanța, la cererea procurorului, amână examinarea cauzei pe un termen de până la o lună și o restituie procurorului pentru efectuarea urmării penale privind această infracțiune sau pentru reluarea urmării penale pentru formularea unei învinuirii noi și înaintarea acesteia inculpatului, cu participarea apărătorului.

În același context, la demersul procurorului, termenul stabilit în prezentul alineat poate fi prelungit de instanță până la 2 luni, la expirarea căruia cauza, în mod obligatoriu, se trimite instanței pentru continuarea judecării.

Deosebirea dintre prevederile alin.(1) și (2) art.326 C.proc.pen., aferent modificării acuzării în ședința de judecată în sensul agravării ei, constă în următoarele particularități ce le caracterizează:

– în ipoteza alin.(1) când probele cercetate în ședința de judecată dovedesc incontestabil că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior, instanța se va expune doar asupra respingerii sau acceptării demersului procurorului, dacă probele prezentate sunt concludente după care inculpatul va fi audiat suplimentar. La fel, spre deosebire de alin.(2), alin.(1) nu impune pentru pregătirea apărării un termen rigid, stabilirea termenului necesar rămânând la discreția instanței, luându-se în considerație noile capete de învinuire și complexitatea cauzei;

– în situația alin.(2) aferentă primelor două cazuri prevăzute de legiuitor, în care se impune modificarea învinuirii în sensul agravării ei, inculpatul va fi audiat din nou cu privire la infracțiunea nouă comisă sau suplimentar cu privire la circumstanțele noi care îi influențează încadrarea juridică a învinuirii.

Precizăm că, în primul caz prevăzut la alin.(2) art.326 CPP, instanța restituie dosarul penal fără rechizitoriul și fără procesul-verbal al ședinței de judecată și anexele la el, iar în situația când cauza se restituie procurorului în vederea reluării urmării penale în privința persoanei scoase anterior de sub urmărirea penală pentru aceeași faptă, instanța restituie dosarul penal cu rechizitoriul.

În cele din urmă, materialele noi, dobândite în cadrul urmării penale, se aduc la cunoștință inculpatului, apărătorului acestuia și celorlalți participanți interesați, în condițiile prevederilor art.293 și 294, apoi cauza se prezintă în instanța respectivă pentru continuarea judecării.

Dacă, în urma înaintării unei învinuirii noi, mai grave, se schimbă competența de judecare a cauzei penale, instanța, prin încheiere, trimite cauza penală după competență.

În urma analizei efectuate asupra textului de lege

cu privire la modificarea învinuirii, conchidem că „ordonanța” în calitate de act procedural care are ca scop producerea efectelor juridice, se prezintă a fi obligatorie în contextul modificării învinuirii în sensul agravării ei.

Astfel, ordonanța de modificare a învinuirii trebuie să corespundă următoarelor condiții de formă și conținut:

– Condiții de formă: ordonanța trebuie să ia forma unui act scris, forma scrisă în acest caz fiind obligatorie pentru valabilitatea acesteia.

– Condiții de conținut: ordonanța trebuie să cuprindă data și locul întocmirii; de către cine a fost întocmită; numele, prenumele, ziua, luna, anul și locul nașterii persoanei în privința căreia are loc modificarea învinuirii, precum și alte date despre persoană care au importanță juridică în cauză; probele, circumstanțele care stau la baza modificării învinuirii în sensul agravării cu indicarea datei, locului, mijloacelor și modului de săvârșire a infracțiunii și consecințele ei, caracterului vinei, motivelor și semnelor calificative pentru încadrarea juridică a faptei, circumstanțelor în virtutea cărora infracțiunea nu a fost consumată în cazul pregătirii sau tentativei de infracțiune, mențiunea despre modificarea învinuirii inculpatului în ședința de judecată, cu încadrarea juridică a faptelor în baza articolului, alineatului și literei articolului din Codul penal care prevăd răspunderea pentru infracțiunea/infracțiunile comise.

Menționăm că importanța precizării și delimitării cazurilor de modificare a învinuirii, în sensul agravării, rezultă inclusiv din necesitatea evitării eventualelor carențe ale acuzatorului de stat la înaintarea unui asemenea demers. Mai mult ca atât, raportarea unor circumstanțe de fapt la o prevedere legală care nu cuprinde în sine aceste circumstanțe poate determina respingerea ordonanței de modificare a învinuirii de către instanța de judecată. Cu alte cuvinte, de exemplu, instanța va refuza admiterea ordonanței și cererea procurorului de amânare a examinării cauzei pe un termen de până la o lună cu restituirea acesteia procurorului pentru efectuarea urmăririi în cazul în care procurorul pornind de la probele cercetate în ședința de judecată invocă săvârșirea unei „**alte infracțiuni**” întemeindu-și ordonanța pe prevederile alin.(2) art.326 C.proc.pen., însă de facto procurorul având în vedere, cât și probele cercetate în ședință dovedind incontestabil, că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior, temei prevăzut la alin.(1) al aceluiași articol.

Făcând o analiză a instituției modificării acuzării în ședința de judecată și asupra întregului tablou textual al prezentei lucrări, conchidem că este inadmisibil ca acuzatorul, în calitate de reprezentant al forței coercitive a statului, care descoperă în cadrul procesului penal noi circumstanțe incriminatoare, să fie în imposibilitate de a aplica pârghiile legale pentru calificarea corectă și echitabilă a faptelor comise de inculpat, or, în caz contrar, scopul legii procesuale și materiale ar fi iluzoriu, fiind încălcat astfel dreptul la un proces echitabil al părții vătămate și al societății, care acuză persoana prin intermediul procurorului/acuzatorului.

Referințe:

1. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nr. 1950 din 04.11.1950. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.97. Publicată în: *Tratate Internaționale*, nr. 1 din 30.12.1998. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802>
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 248-251 din 07.06.2003 art.447. <http://www.legis.md/cautare/rezultate/99180>
3. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, I. [et al.]. *Manualul judecătorului pe cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
5. Hotărârea nr. 5 din 17.03.2009 pentru controlul constituționalității prevederilor alin.(1) art.326 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Publicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 62-64 din 27.03.2009 art.4.
6. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 06.03.2017. Dosarul nr. 20-1-9759-06042017 (nepublicată).
7. Sentința Judecătorei Ciocana din 22.11.2016. Dosarul nr. Nr.1-197/2016 (22-1-2956-23052016). https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat 20.09.2017).
8. Sentința Judecătorei Buiucani din 11.01.2014. Dosarul nr. (22-1-1146-21022013). (nepublicată).
9. Cauza Adrian Constantin v. României. Hotărârea din 12 aprilie 2011. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-123828"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat 09.08.2017).
10. Cauza Albert și Le Compte v. Belgia. Hotărârea din 10 februarie 1983. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"dmdocnumber":\["699856"\],"itemid":\["001-61980"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat 20.09.2017).

Prezentat la 10.08.2017

CAUZELE DETERMINANTE ENDOGENE ȘI EXOGENE ALE CRIMINALITĂȚII

Natalia CIUMAC
Universitatea de Stat din Moldova

Acest studiu implică analiza apariției criminalității, ce are ca scop definitivarea impulsului comiterii unui act infracțional, în baza teoriei antropologice a lui Cesare Lombroso și teoriei sociologice a savantului E. Ferri.

Cuvinte-cheie: personalitatea infractorului; criminalitate; crimă; cauză; fenomenul criminalității; cauze endogene; cauze exogene; teorii criminologice.

THE CAUSES WHICH DETERMINED THE ENDOGENOUS AND EXOGENOUS OF THE CRIME

This study involves the analysis of the occurrence of crime, which has as purpose the completion of the impulse to commit a criminal act, on the basis of the theory of anthropology of Cesare Lombroso and the sociological theory of the scientist E. Ferri.

Keywords: personality of the offender; crime; crime; cause; the phenomenon of crime; endogenous causes; exogenous causes; criminological theories.

Marea majoritate a doctrinelor criminologice s-au concentrat asupra cauzalității fenomenului infracțional. Acest criteriu a fost utilizat de mulți istorici ai criminologiei prin includerea teoriilor criminologice în diverse orientări ce au apărut în decursul timpului [1].

Crima, ca și orice faptă umană, nu este un act impersonal, ci este actul unui om, care este supus influenței condițiilor sale organice, mediului său familial, social, fizic; astfel, infracțiunea nu poate fi considerată și tratată ca o entitate abstractă, juridică, ca un act al voinței libere, ci ca rezultatul, produsul unui concurs de cauze [2].

Problema obiectului criminologiei a fost îndelung discutată și mai continuă să fie discutată și în prezent. Din istoria criminologiei vedem că o lungă perioadă de timp obiectul de cercetare a fost infractorul (teoriile Lombroso, Ferri etc.), formulându-se tezele privind tipurile de criminali, rolul eredității și al maladiilor etc. Odată cu dezvoltarea psihologiei criminale, analizele și cercetările infractorului s-au multiplicat, evidențiindu-se rolul factorilor psihici în cauzalitatea crimelor. Mai târziu, s-au început cercetări cu privire la rolul factorilor sociali, obținând chiar rezultate științifice evidente pe linia sociologiei criminale (Ferri, Sutherland) [3].

În opinia autorilor Ioana-Teodora Butoi și Toader Butoi, comportamentul infractorului este influențat de o serie de factori, după cum urmează:

- Factori endogeni (interni);
- Factori exogeni (externi).

Factorii endogeni sunt:

- Factori neuropsihici: disfuncții cerebrale;
- Deficiențe intelectuale: capacitatea intelectuală redusă care îl împiedică în anticiparea consecințelor acțiunilor întreprinse (ex.: trăiește mai mult în prezent);

• Tulburări ale afectivității: acest lucru creează probleme serioase pe linia adaptivă, și anume:

- stări de frustrare;
- dorința unei vieți mai ușoare.

• Tulburări caracteriale: imaturitate caracterială și constă în:

- instabilitate afectivă;
- autocontrol insuficient;
- impulsivitate, agresivitate;
- subestimarea greșelilor;
- respingerea normelor.

Factorii exogeni sunt:

- grupul și influența lui nefastă;
- climat familial:
 - familii dezorganizate;
 - familii conflictuale [4].

Cesare Lombroso, fiind creatorul criminologiei antropologice, și Enrico Ferri, fondatorul criminologiei socialiste, au efectuat studieri complexe și desfășurate, pe bază de exemple în scopul explicării fenomenului criminalității.

După opinia autoarei Ludmila Buciușcan, care precizează că unii autori încearcă să exprime în definiție caracterul complex al structurii personalității, accentuând asupra ordinii și regulii de compunere a unor elemente calitativ distincte: biologice, fiziologice, psihologice și socioculturale.

Astfel Sheldon definește personalitatea ca ansamblu de caracteristici biofizios psihologice care permite o adaptare la ambianță.

R.B. Cattell consideră personalitatea o construcție factorială dinamică, exprimată în modalitatea răspunsurilor la situații.

G. Allport derivă sensul noțiunii de personalitate în intersectarea structurilor bazale tipologice și individuale.

În ciuda deosebirii punctelor de plecare și a procedurilor de analiză, majoritatea autorilor contemporani relevă, în calitate de radical comun al definirii personalității, atributul unității, integralității, structurabilității. Chestiunea care continuă să fie controversată este aceea a raportului dintre ponderea determinărilor interne (ereditare) și cea a condiționărilor externe în structurarea întregului personalității, dintre stabil și dinamic [5].

Antropologia criminală studiază criminalul pornind de la ideea că individul criminal este, în primul rând, un fenomen de natură biologică asupra cauzalității criminalității, Lombroso a formulat teza despre existența unui tip *criminal innăscut*, iresponsabil de faptele sale [6].

Lombroso ocupă un loc de vază în studiul privind fenomenul criminologiei. Acesta încerca să demonstreze că criminalul se naște, fiind de opinia dominării asupra personalității infractorului factorul endogen.

O primă clasificare a personalității infractorilor a făcut-o însuși Cesare Lombroso.

Așadar, Lombroso clasifică criminalii în: 1) criminali născuți; 2) nebuni morali; 3) criminali epileptici (epileptoizi); 4) criminali pasionali; 5) criminali nebuni (la această categorie se mai axează criminalii alcoolici, criminalii isterici și criminalii seminebuni sau matoizi); 6) criminali de ocazie; 7) criminali de obicei; 8) criminali latenți.

Orientarea biologică cuprinde aceste concepții care atribuie un substrat organic comportamentului delinvent. Promotorii acestei orientări încearcă să demonstreze existența unor trăsături specifice de ordin bioantropologic ce diferențiază criminalul de non-criminal [7].

În acest sens, elementul biologic are două valențe. Pe de o parte, el vizează faptul că o anumită categorie de indivizi se nasc criminali. Calitatea de criminal le este transmisă genetic și reprezintă o însușire dominantă. Atare indivizi vor comite crime în mod inevitabil, indiferent de condițiile de educație de viață, oricât de propice ar fi ele formării unei personalități integre [8].

Lombroso, de la bun început, a considerat crimi-

nalitatea ca o factor ereditar, ulterior a admis și rolul factorilor sociali și fizici.

Componentele biologice ale personalității cuprind toată zestrea nativă a individului, indiferent dacă unele caracteristici se regăsesc și la predecesori (caracteristici ereditare) sau nu (caracteristici înnăscute). În determinarea comportamentului și mai cu seamă a celui deviant, calitățile sau deficiențele majore ale organismului, caracteristicile temperamentale, precum și constelația aptitudinală a individului constituie forțe adesea determinante [9].

Deși Lombroso s-a ocupat de cauzele determinante endogene ale criminalității, Enrico Ferri, fiind elevul acestuia, admitând teoria antropologică, s-a ocupat de cauzele exogene ale acesteia, având rolul semnificativ în studiul privind criminologia sociologică. Astfel, crima implică analiza împreună a factorilor biologici, fizici și sociali.

Concluziile cu privire la influența factorilor fizici și sociali în geneza crimei se bazează pe studii ample întreprinse de Ferri în Franța și Italia „Creșterea și descreșterea criminalității depinde, în primul rând, de factorii sociali, adică de acei factori care mai ușor ca alții pot fi influențați și corecți la voința legislatorului” [10].

Pe lângă factorii sociali, E.Ferri pune accent și pe factorii economici și politici, precizând importanța lor semnificativă în crearea criminalului.

Personalitatea infractorului este un produs al procesului de socializare în care are loc însușirea și asimilarea de către individ a valorilor, normelor, dispozițiilor, modelelor de conduită caracteristice societății respective, comunității sau grupului social [11].

Sociologul Ferri menționa că condițiile de viață în care trăiesc îi determină să aibă comportamente criminale. Astfel precizând că însuși statul, prin aplicarea legii penale, poate contribui la prevenirea și contracararea infracțiunilor, iar pentru infracțiunile excepționale de grave chiar și pedeapsa cu moartea.

Ideile privind cauzele sociologice asupra fenomenului criminalității Enrico Ferri le-a inclus în două mari lucrări: *Homicidul și Sociologia criminală*.

Trăsăturile biologice ale personalității infractorului nu sunt cauze ale comportamentului infracțional. În calitate de cauze ale comportamentului respectiv sunt însușirile și particularitățile morale negative ale personalității ce au fost dobândite în procesul socializării, persoana nu se naște, ci devine infractor. Trăsăturile biologice ale ființei umane sunt niște condiții care favorizează formarea personalității, precum și influențează asupra comportamentului infracțional

înlesnind și stimulind orientările criminogene ale societății [12].

Există opinia că sarcina prevenirii actelor ilicite nu este numai a criminologiei, dar și a organelor administrative care, de asemenea, au obligația să prevină orice acțiune care ar putea să tulbure ordinea de drept; toate măsurile preventive, chiar cele impuse de săvârșirea unei infracțiuni, sunt în esență măsuri cu caracter administrativ și excluse ca atare din problematica specifică a dreptului penal [13].

Analizând teoriile antropologice și sociologice, putem să remarcăm că anume factorii sociali sunt definitorii în crearea personalității criminalului și totodată cele din urmă în contracararea acestora.

În situația când persoana eventual în urma factorilor ereditari este predispusă să comită infracțiuni din motive de cupiditate sau crime însoțite de agresivitate, violență etc. Ori, apariția la aceasta a anumitor vicii cu care se confruntă societatea. Deci, rămâne rolul statului pentru evitarea acestor fenomene ce prejudiciază omenirea. De asemenea, evitarea nepăsării întregii societăți, asupra unor eventuale riscuri care pot perturba fâgașul normal al dezvoltării personalității ar influența pozitiv individul.

Educarea tuturor cetățenilor în spiritul legii și moralității va constitui o asigurare că drepturile și libertățile, consfințite în Constituția Republicii Moldova, sunt apărate și protejate, iar violarea lor este contracarată și pedepsită, care va contribui la prevenirea crimelor ulterioare. Totodată, este important că odată persoana ce primește o pedeapsă pentru o anumită infracțiune, să nu recidiveze ulterior. Să fie excluse toate aceste aspecte la timp prin metode educative, psihologice și psihiatrice, la fel și contribuirea statului în cadrul perioadei postcondamnatorie.

Nu în ultimul rând, pedeapsa să constituie rolul

semnificativ în corijarea acestuia și prevenirea altor delincvențe.

Doar în cadrul corijării eventualelor fenomene criminogene vom putea exclude eventualele urmări socio-periculoase.

Referințe:

1. CIOBANU, I. *Criminologie*. Vol. I. Chișinău: Museum, 2003, p.109.
2. CIOBANU, I.A. *Criminologie*. Vol. I. Chișinău: Cartdidact, 2007, p.15.
3. BUTOI, I.-T. BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. Ediția a II-a. București: Editura Fundației România de Măine, 2004, p.386.
4. BUCIUȘCAN, L. Determinarea profilului de personalitate al infractorului premisă de garantare a succesului intervenției organelor de drept. *Analele științifice ale Academiei de Poliție*. Ediția a XI-a, nr. 1. Chișinău 2011, p.213.
5. CIOBANU, I. *Criminologie*, p.114.
6. POP, O., NEAGU, Gh. *Criminologie generală*. Chișinău, 2005, p.36.
7. BUJOR, V., BEJAN, O. *Introducere în criminologie și securitatea criminologică*. Chișinău, 2013, p.15.
8. BUTOI, I.T., BUTOI, T. *Op.cit.*, p.57.
9. ФЕРПИ, Э. *Уголовная социология*. Москва, 1908, c.191-193.
10. GLADCHI, Gh. Conceptul și structura personalității infractorului. În: *Revista Națională de Drept*, 2002, nr. 3, p. 16.
11. FLOREA, E. *Criminologie: Note de curs*. Ciclul I. Chișinău, 2013, p.28.
12. MORARU, V. *Confiscarea specială în dreptul penal*. Chișinău, 2001, p.11.
13. CIOBANU, I. *Criminologie*. Vol.II. Chișinău: Cartdidact-Reclama, 2004, p.51.

Prezentat la 24.08.2017

PRINCIPIILE INTERACȚIUNII ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

Armen OGANESEAN

Universitatea de Stat din Moldova

Respectarea principiilor interacțiunii constituie un mijloc stabil de dirijare a activității participanților la procesul penal, conform standardelor vizând efectuarea investigațiilor complete, obiective și sub toate aspectele, având o deosebită valoare practică datorită faptului că conținutul acestora este bazat atât pe normele legale, cât și pe realizările științei criminalistice apărută pe parcursul evoluției sistemelor de drept, având o menire constructivă și orientând întreaga activitate procesuală spre obținerea sarcinilor fixate. În prezentul articol, ne propunem să abordăm conținutul principiilor interacțiunii organului de urmărire penală cu alte instituții, cu formularea de concluzii și recomandări pentru subiecții justiției penale, care le-ar permite să conlucreze prompt, constructiv și cu succes în activitatea lor.

Cuvinte-cheie: interacțiune; cooperare; conlucrare; proces penal; tactică; principii; reguli; standarde.

THE PRINCIPLES OF INTERACTION IN THE CRIMINAL PROCEEDING

In our article, we briefly describe the principles of cooperation on the criminal matters, because its role is undisputedly important for national authorities. In this research, we intend to give an overall view of the main rules of interaction, focusing on the matters and problems in those context. Subjects of criminal justice must be more cooperative, determined, devoted to common successes, responsible and well organized professionals. Principles of interaction can contribute completely to the improving of standards on which the activity of these organizations is based and subsequently to implement high standards in their common activity. Knowledge concerning principles of interaction in the field of criminal matters, prevention and combating national and transnational crimes will bring new professional skills and enhance cooperation between criminal justice institutions, offices and agencies.

Keywords: interaction; cooperation; teamwork; criminal proceeding; tactics; principles; rules; standards.

Există un șir de principii pe care trebuie să le satisfacă interacțiunea ofițerului de urmărire penală cu alte instituții pentru a deveni aplicabilă în procesul de înlăturare a infracțiunii pe cauze penale. Acestea sunt de ordin procesual, administrativ și tactico-organizatoric. Atât cadrul normativ intern, cât și recomandările metodologice stabilesc obligația subiecților implicați în activitatea de descoperire și investigare a crimelor de a se conforma unor reguli, menite să asigure eficacitatea acestui proces. Este de remarcat că legislația națională conține o serie de norme care denotă unele reguli și standarde cu valoare de principii ale interacțiunii în cadrul procesului penal.

Respectând principiile de bază ale interacțiunii în cadrul procesului penal, subiecții procesuali contribuie la realizarea obligației statului de a garanta dreptul părții vătămate și a întregii societăți, că circumstanțele faptei comise vor fi constatate complet, iar persoana vinovată va fi trasă la răspundere. Necesitatea respectării obligației de a curma existența situației generatoare de prejudiciu, de a repara consecințele negative ale faptei ilicite, precum și scopul prevenției generale, la fel, sunt cauze primordiale care determină rațiunea implementării și respectării unor principii ale interacțiunii organului de urmărire penală cu alte instituții în cadrul procesului penal. Nu în ultimul rând, respectarea principiilor interacțiunii contribuie la înlăturarea obstacolelor de ordin personal, ce apar între subiecții implicați în această activitate.

În conformitate cu sarcinile ce stau în fața organelor de investigații și de urmărire penală, în activitatea lor se evidențiază, în primul rând, măsurile orientate spre depistarea și documentarea infracțiunilor, identificarea persoanelor implicate în acestea, obținerea pe parcursul cercetărilor a datelor, probelor ce țin de fapta ilicită comisă sau care se află în curs de pregătire, vinovăția făptuitorilor și alte circumstanțe care au importanță pentru soluționarea corectă a cauzei, iar scopul fiecărei cercetări constă în stabilirea adevărului și luarea măsurilor necesare de răspundere pentru fapta infracțională săvârșită. Succesul acestei activități poate fi obținut numai atunci când organele respective se conduc de anumite teze, principii, procedee științifice generale, precum și de recomandările tactice concrete privind efectuarea acțiunilor de urmărire penală, prevăzute în legislația procesuală penală [1].

În pofida faptului că în doctrină nu s-a conturat un șir exhaustiv de reguli sau principii în acest sens, examinând literatura de specialitate autohtonă și străină, practica națională și internațională, am încercat să definim și să elaborăm un număr de teze, cunoașterea cărora este oportună angajaților organelor implicați în procesul penal.

Potrivit opiniei expuse în literatura criminalistică autohtonă, cele mai importante principii de organizare a conlucrării echipelor de urmărire penală și de investigații departamentale și interdepartamentale sunt:

- rolul de conducător al ofițerului de urmărire penală;
- accesul ofițerului de urmărire penală la informația obținută pe calea investigațiilor speciale la unele faze primare de pregătire a operațiunilor tactice;
- luarea hotărârilor anume de ofițerul de urmărire penală, vizând locul, timpul și caracterul operațiunii tactice;
- stabilirea componenței grupului de urmărire penală;
- asigurarea tehnico-materială suficientă a activității grupului de urmărire penală;
- asigurarea criminalistică vizând participarea largă a specialiștilor criminaliști în realizarea operațiunilor tactice cu îndeplinirea, în primul rând, a sarcinilor puse de ofițerii de urmărire penală și ofițerii de investigații în vederea realizării expertizelor și a cercetărilor speciale, precum și asigurarea informației necesare privind evidența criminalistică [2].

În continuare, vom aborda unele aspecte vizând esența și conținutul principiilor interacțiunii în cadrul procesului penal care s-au conturat în activitatea subiecților cu atribuții în domeniul realizării justiției penale.

Principiul legalității presupune respectarea strictă a legislației, fiind o condiție indispensabilă, care se pune în fața tuturor subiecților interacțiunii. Întreaga activitate de administrare a probelor, în vederea descoperii și investigării infracțiunii, trebuie să corespundă prevederilor Constituției, legislației penale și procesual-penale. Activitatea organului de investigații nu trebuie să admită încălcări ale legii cu privire la activitatea specială de investigații sau ale actelor normative departamentale.

Republica Moldova, ca stat de drept, și-a asumat obligația de a garanta respectarea și apărarea drepturilor și a libertăților fundamentale tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția sa. Statul nostru a aderat la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale în anul 1997, când instabilitatea economică și politică din țară, existența structurilor criminale stabile cu o influență înaltă în sectoarele social, economic, public ale statului atingeau apogeul lor, când criminalitatea organizată, pe de o parte, și structurile statale slăbite de deficite bugetare, lipsa mijloacelor tehnice, lipsa conducerii unice, pe de altă parte, erau implicate în lupta îndelungată pentru ordine în stat. Pe fundalul dat, asigurarea tuturor drepturilor și libertăților garantate erau greu realizabile.

Ținând cont de rolul de conducător al ofițerului de urmărire penală în raport cu organul de investigații, anume ofițerul de urmărire penală poartă răspundere personală pentru realizarea sarcinilor procesului penal la faza urmăririi penale prin adoptarea unor decizii procesuale legale, îndreptate spre buna desfășurare a procedurilor procesuale, conștientizând că activitatea subiecților cu care acesta interacționează este direcționată spre rezolvarea problemelor determinate anume de

către acela care nemijlocit exercită urmărirea penală. În special, ținând cont de rolul ofițerului de urmărire penală, urmează a fi reținut faptul că anume el este obligat să asigure stricta respectare a normelor procesuale de către ceilalți subiecți împuterniciți în baza dispozițiilor lui să efectueze acțiuni procesuale.

Supremația legii reprezintă unul dintre principiile-cheie și implică faptul că o imixtiune a autorităților asupra drepturilor unei persoane trebuie supusă unui control efectiv, mai ales în cazul în care legea conferă executivului puteri largi de apreciere [3]. Controlul dat devine deosebit de important în contextul atribuțiilor ce îi revin procurorului la faza urmăririi penale.

Abordând subiectul cercetat, autorul O. Korșunova remarcă importanța principiului *cunoașterii de către toți participanții interacțiunii a posibilităților fiecăruia dintre ei*. Ofițerul de urmărire penală nu poate apela în deplină măsură la potențialul organului de investigații, subdiviziunilor de expertiză, instituțiilor cu atribuții de control și supraveghere de specialitate, inspecțiilor și specialiștilor, în cazul în care nu dispune de cunoștințe ample la capitolul capacităților și competențelor acestor subiecți [4].

În această ordine de idei, conchidem că, pentru o interacțiune eficientă, trebuie să ne axăm pe stricta delimitare a competențelor diferitelor instituții. De remarcat că multe subdiviziuni ale organelor afacerilor interne au același spațiu legal și material de desfășurare a activității, aceleași scopuri, sarcini. Prin urmare, este necesar să fie delimitate competențele lor, pentru a asigura, în primul rând, răspunderea personală a fiecărui subiect pentru activitatea concretă.

Existența competențelor paralele este un fenomen obișnuit în practica serviciilor speciale din toată lumea și reprezintă o manifestare a concurenței loiale, care nu permite apariția monopolurilor în sistemul organelor de investigații. Așa-numita concurență nu trebuie să încalce principiile de bază ale activității speciale de investigații și de căutare, să divulge identitatea colaboratorilor confidenți, să încurce desfășurarea unor operațiuni tactico-operative [5, p.56].

Un alt șir de reguli cu valoare de principii, care regăsește abordare în literatura criminalistică este al *cointeresării părților în atingerea scopului propus*, manifestării inițiativei, informării la timp a subiecților interacțiunii despre datele care au devenit cunoscute și care sunt importante pentru descoperirea și cercetarea infracțiunii, precum și păstrarea caracterului secret al activității speciale de investigații [6].

Unul din factorii principali care determină eficiența activității organelor speciale și de drept în combaterea criminalității constă în munca bine organizată și coordonată a ofițerului de urmărire penală, serviciilor operative și altor organe, conlucrarea reciprocă a acestora [7].

Considerăm că o problemă actuală vizând eficiența conlucrării ofițerului de urmărire penală și a ofițerilor

de investigații este introducerea criteriilor de evaluare a randamentului muncii acestor subiecți.

Indicii activității ofițerilor de urmărire penală și ai ofițerilor de investigații, care mai exprimă până în prezent numărul infracțiunilor descoperite și a cauzelor penale terminate, firește, nu îi orientează pe aceștia spre identificarea tuturor complicilor și episoadelor din activitatea criminală, ceea ce este caracteristic pentru activitatea criminală organizată. Criteriile principale de evaluare a eficienței activității ofițerilor de urmărire penală și a ofițerilor de investigații în descoperirea și cercetarea criminalității organizate trebuie să pornească de la rezultatele examinării cauzelor penale în instanțele de judecată, și anume:

- numărul de participanți identificați ai comunității criminale;
- numărul episoadelor identificate și probate ale activității criminale;
- sumele de mijloace financiare restituite statului, cetățenilor și organizațiilor;
- numărul de obiecte interzise pentru circulație confiscate de la infractori [8, p.92].

Întrunirea mijloacelor, forțelor și inteligenței de specialitate de care dispun cele două organe, oarecum autonome pe plan funcțional și administrativ, este în măsură să ridice esențial randamentul activității lor și, în consecință, capacitatea de a combate fenomenul infracțional [9].

Principiul organizării judicioase a interacțiunii, presupune că activitatea în comun să fie planificată aparte sau prevăzută în mod concret în planul de cercetare a cauzei. Sarcinile organului de investigații trebuie să fie riguros delimitate, astfel ca el să-și poată realiza pe deplin potențialul profesional. Nu poate fi acceptată practica încadrării ofițerilor de investigații în echipa de cercetare doar pentru a pune pe seama lor efectuarea unor activități procedurale de importanță redusă [10]. Ținând cont de importanța organizării acestei activități, ea capătă caracterul planificat și dinamic.

Coordonarea chestiunilor care implică eforturi conjugate ale subdiviziunilor operative, de urmărire penală, iar uneori și de altă natură, constituie unul din elementele constitutive ale planificării urmăririi penale [11].

Un alt principiu, care determină nemijlocit mecanismul realizării într-un caz concret, este *principiul continuității*, care presupune existența situațiilor de fapt care permite apelarea nelimitată la această activitate. Principiul dat nu are caracter absolut, de la acesta existând excepții, în funcție dacă interacțiunea capătă formă episodică sau permanentă.

Principiul superiorității ofițerului de urmărire penală în organizarea și direcționarea activității ofițerilor de investigare încadrate în echipa de cercetare. Având întreaga responsabilitate cu privire la cercetarea faptei, ofițerul de urmărire penală coordonează activitatea participanților la proces și apreciază rezultatele activității lor. Datele obținute pe cale extraprocesuală, considera-

te de ofițerul de urmărire penală inutile sau contradictorii faptelor stabilite prin mijloace procesuale, vor fi respinse, fără a proceda la formalități procesuale [12].

Ofițerul de urmărire penală sau ofițerul de investigații, care efectuează cercetarea prealabilă a infracțiunii comise, ca subiect procesual constituie figura primordială, organizatorul interacțiunii și, conform atribuțiilor sale și situației procedurale, poartă toată răspunderea de întocmirea și rezultatele acestui proces [13].

În scopul exercitării întocmai a prescripțiilor legale, ordinelor departamentale și indicațiilor procurorului-conducător al urmăririi penale, și asigurării permanente eficiente a interacțiunii, ofițerul de urmărire penală urmează să stabilească și distribuie sarcinile care urmează a fi realizate de către fiecare subiect al interacțiunii. Rolul acestuia, în primul rând, se axează pe sporirea eficienței pe direcțiile principale de activitate a tuturor subiecților interacțiunii.

Principiul independenței organului de investigare de a alege metodele și mijloacele de realizare a sarcinilor ce țin de competența sa. Ofițerul de urmărire penală, în mod autonom sau cu participarea organului respectiv, va contura problemele ce pot fi rezolvate pe cale operativă, el însă nu poate decide asupra procedurilor specifice la care va apela organul de investigare [14].

În acest sens, bogata practică criminalistică abordează esența și mecanismele practice de realizare a măsurilor ce fac parte din activitatea specială de investigații. Inițiativa subiecților procesuali nu trebuie să fie limitată în ceea ce privește implementarea operațiunilor tactice, acțiunilor cu caracter special și de investigații conform procedurilor legal instituite. Organul de investigații trebuie să decidă singur și să dispună de un grad de autonomie prin ce metode să dobândească datele necesare și când să le invoce ca și ceilalți subiecți ai interacțiunii să aibă acces la ele.

Conducerea urmăririi penale este una din atribuțiile de bază ale procurorului. Aceasta îi atribuie un volum mare de responsabilități. Controlul asupra respectării legislației în vigoare și drepturilor omului de către colaboratorii organelor afacerilor interne este un aspect foarte important al acestei activități. Prin urmare, autonomia organului de investigații în alegerea metodelor și mijloacelor de realizare a sarcinilor trebuie să fie supusă unui control riguros la capitolul respectării principiului legalității și respectării drepturilor omului de către subiectul procesual, care conduce întreaga activitate de urmărire penală.

Pct.5) din *Standardele de responsabilitate profesională și declarația privind obligațiile și drepturile esențiale ale procurorilor, aprobate la 23 aprilie 1999 de către Asociația Internațională a Procurorilor*, stabilește că, pentru a asigura corectitudinea și eficacitatea urmăririi penale, procurorii:

- cooperează cu poliția, instanțele judecătorești,

persoanele care exercită profesia de avocat, apărătorii publici și alte agenții guvernamentale, fie la nivel național sau internațional;

– acordă asistență serviciilor de urmărire penală și colegilor din alte jurisdicții, în conformitate cu legea și într-un spirit de cooperare reciprocă [15].

În conformitate cu art.7 din *Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală* [16], controlul asupra respectării dispozițiilor legale în efectuarea urmăririi penale, în conformitate cu legislația în vigoare, se exercită de judecată și de procuror.

În practică, deseori apar situații nefavorabile, când din cauza necunoașterii suficiente a normelor legale se admit diferite încălcări și abuzuri. La etapa actuală, soluțiile care se adoptă zilnic de organul de urmărire penală denotă inaplicabilitatea întregului arsenal al instrumentelor care permit utilizarea datelor și cunoștințelor de specialitate de care dispun reprezentanții altor instituții. Pentru a evita acest fapt, este necesar ca subiecții procesuali să cunoască nu numai normele imperative ale legii procesual-penale, dar și practica atât pozitivă cât și negativă a altor organe în domeniul înfăptuirii justiției penale.

Organul de urmărire penală este obligat să rețină faptul că organul cu care acesta interacționează se bucură de o anumită autonomie, marjă de apreciere pentru a stabili categoria, conținutul și întinderea mecanismelor de realizare a sarcinilor puse în fața lui. Discreția fiecărui subiect este relativ largă în domeniile care datorită atribuțiilor legale le revin. Totodată, subiectul procesual la faza urmăririi penale trebuie să se conducă nu numai de cadrul normativ intern pentru a evita oarecare erori sau omisiuni, dar beneficiind de dreptul discreționar și autonomia administrativă, să se conducă și de situația de fapt existentă și cerințele reale formulate de către organul de urmărire penală.

Din momentul proclamării independenței, statul nostru a făcut un progres imens în sensul realizării principiilor și garanțiilor promovate de mecanismele legale internaționale. Nu în ultimul rând, aceasta se datorează faptului că judecătorii, procurorii, avocații din Republica Moldova au acumulat cunoștințe și practică izvorâtă din jurisprudența CtEDO, ce a determinat perfecționarea lor profesională. De aceea, considerăm că, în continuare, atât timp cât există cazuri de arbitrar sau ilegalități în înfăptuirea justiției, procurorul urmează să asigure un control eficient asupra respectării dispozițiilor legale de către organul de investigații în cadrul procesului penal. Subiectul care conduce urmărirea penală și efectuează controlul asupra activității altor organe, trebuie mereu să dea dovadă de independență, imparțialitate și autonomie.

În aplicarea normelor de drept material și procesual, subiecții interacțiunii trebuie să se asigure că calitatea activității acestora corespunde cadrului normativ național, precum și principiilor stabilite în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Cunoașterea la un nivel profesional înalt a rigorilor normative, pre-

cum și aplicarea sigură și rațională a acestora de către subiecți procesuali, devine o garanție veritabilă a unor hotărâri procesuale legale și echitabile.

Conducându-se de cerințele conspirativității, la o examinare logică a datelor de care dispune ofițerul de urmărire penală, trebuie de decis nu numai dacă acestea merită a fi crezute și dacă ele sunt suficiente pentru a putea formula în baza lor o propunere privind evenimentul cercetat, dar și de avut grijă permanent ca verificarea versiunii respective de urmărire penală să nu conducă cumva la decodarea mijloacelor și forțelor speciale [17].

Independența administrativă a subiecților interacțiunii presupune că aceștia nu sunt subordonați funcțional, la serviciu, ceea ce determină inadmisibilitatea imixtiunii ofițerului de urmărire penală în activitatea operativă de investigații a organului de investigații, activitatea tehnico-operativă a specialiștilor și limitarea atribuțiilor acestora în alegerea metodelor și mijloacelor folosite în cadrul interacțiunii [18].

Realizarea actului de justiție reclamă din partea organelor de drept nu numai respectarea strictă și fermă a normelor procesual-penale, ci și o înaltă măiestrie de tactică criminalistică, aplicarea cu pricepere a metodelor, mijloacelor, procedeelelor și recomandărilor fundamentate științific [19]. Deși între subiecții interacțiunii persistă o independență administrativă, rolul ce îi revine ofițerului de urmărire penală îl impune să aibă o poziție activă și să manifeste o reacție promptă și constructivă în cadrul planificării și efectuării acțiunilor procesuale sau măsurilor speciale cu implicarea altor subiecți.

Studiind cadrul normativ național care reglementează aspectele practice ale interacțiunii organelor de drept din Republica Moldova cu instituțiile similare din alte state, urmează a fi evidențiat faptul că există un șir de instrucțiuni, ordine departamentale care conțin principiile interacțiunii.

Cu titlu de exemplu aducem *Ordinul interdepartamental pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la constituirea și activitatea echipelor comune de investigații nr.40/215/324-o/92 din 23 iulie 2014*, în contextul cooperării internaționale în materie penală, la pct.7) stabilește că la baza activității echipelor comune de investigații stau următoarele principii:

- legalității;
- respectării suveranității statelor ce constituie echipa;
- desfășurării activității echipelor pe teritoriul Republicii Moldova în conformitate cu legislația națională;
- oportunității și operativității;
- păstrării confidențialității în procesul penal, secretului de stat și a altor secrete ocrotite de lege;
- protecției datelor cu caracter personal;
- constituirii echipelor comune de investigații în baza unui acord bilateral sau multilateral;
- colaborării cu Eurojust și Europol;
- interacțiunii echipei cu alte subdiviziuni polițienești, cu organele procuraturii și cu alte organe de drept naționale și internaționale [20].

Principiile interacțiunii constituie niște reguli de natură generală, respectarea cărora stă la baza organizării și realizării corecte și obiective a mecanismelor de conlucrare între diferite organe, instituții atât la nivel național, cât și în plan internațional. Totodată, conchidem că principiile de bază ale interacțiunii ofițerului de urmărire penală cu alte instituții sunt:

- al legalității;
- al continuității;
- al delimitării competențelor subiecților;
- rolul organizatoric și de conducător al ofițerului de urmărire penală;
- al independenței subiecților interacțiunii în alegerea metodelor și mijloacelor de realizare a sarcinilor ce le revin;
- caracterul planificat și dinamic al interacțiunii.

Pornind de la cele expuse, *concluzionăm* că efectuarea interacțiunii de către organul de urmărire penală urmează a fi realizată nu numai în sens procedural formal, prin indicarea sarcinilor în conținutul actului procedural, ci în mod substanțial, prin exercitarea corespunzătoare a atribuțiilor ce îi revin conform legislației în vigoare de fiecare subiect. Interacțiunea nu trebuie să fie aplicată în mod formalist, prin reflectarea sarcinilor în conținutul actelor procedurale, ci în mod obiectiv și real, printr-un anumit comportament, acțiuni active sau abținerea de la anumit comportament, prin metode și mijloace de exercitare a atribuțiilor de serviciu.

De asemenea, reiterăm că formularea și implementarea principiilor interacțiunii este un proces continuu, axat pe cerința îmbunătățirii permanente a conlucrării organelor de drept, dezvoltării progresiste a metodelor de investigare a infracțiunilor.

Ca și orice activitate tactico-procesuală, interacțiunea în cadrul procesului penal urmează să fie în concordanță cu practica existentă, supusă rațiunii juridice, bazată pe tezele fundamentale sub forma principiilor juridice și în concordanța cu regulile stabilite în cadrul normativ intern și însăși practica pozitivă a organelor justiției penale. Fiind o activitate menită să asigure realizarea sarcinilor procesului penal, interacțiunea chiar în forma tactico-organizatorică se desfășoară în limitele principiilor stabilite de legislația procesual-penală.

În urma cercetărilor realizate în acest articol, *concluzionăm* că principiile interacțiunii își găsesc parțial reflectare în cadrul normativ național și având aplicabilitate directă, urmează a fi folosite în activitatea subiecților procesuali. Totodată, a fost argumentată teza că respectarea principiilor interacțiunii de către participanții la procesul penal este o soluție inevitabilă în contextul înlăturării situațiilor de conflict și de altă natură care din motivul unor împrejurări de ordin subiectiv se răfrâng negativ asupra realizării sarcinilor justiției.

Realizând scopul și obiectivele propuse în articol, am evidențiat un șir de probleme de ordin teoretico-practic:

– legislația procesual-penală nu stabilește explicit și definitiv principiile interacțiunii organului de urmărire penală cu organul de investigații, ci doar denotă anumite reguli ce derivă din prevederile legale aferente atribuțiilor acestor subiecți;

– există practica aplicării formaliste a normelor procesuale cu valoare de principii ale interacțiunii de către organele de urmărire penală și alte instituții;

– lipsa mecanismelor normative care vor contribui la sporirea aplicabilității eficace, raționale și conștiente a interacțiunii în cadrul procesului penal.

Importanța practică a respectării principiilor interacțiunii rezidă și în aceea că incapacitatea organelor justiției penale de a atinge scopul procesului penal în unele cazuri este determinată atât de necunoașterea de către participanții la procesul penal a metodelor de cercetare a unor categorii de infracțiuni, lipsa de experiență și insuficiența mijloacelor tehnice, cât și de nedorința acestora să se conformeze în activitatea lor standardelor care stau la baza interacțiunii acestora cu alte instituții.

Referințe:

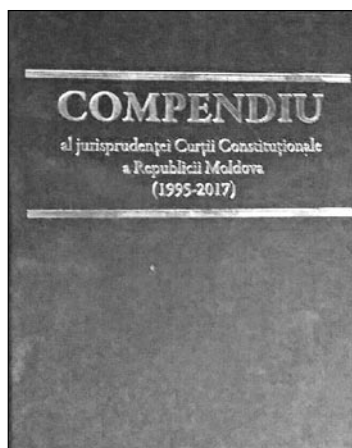
1. GHEORGHITĂ, M. Noi abordări științifice în tactica criminalistică. În: *Legea și viața*, 2012, nr.2, p.4-7, p.5.
2. GHEORGHITĂ, M. Sistemul de cercetare a criminalității organizate. În: *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.4, p.20.
3. *Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Silver ș.a. vS Regatul Unit*, hotărârea din 25 martie 1983, nr. 5947/72.
4. КОПШУНОВА, О.Н., СТЕПАКОВА, А.А. Курс криминалистики. Санкт-Петербург: Юридический Центр пресс, 2004, с.494.
5. ГОРЯИНОВА, К.К., ОБЧИНСКИЙ, Г.К. и др. *Оперативно-розыскная деятельность*. Москва: ИНФРА-М, 2004. 848 с.
6. КОПШУНОВА, О.Н., *Op. cit.*, p.494.
7. GHEORGHITĂ, M. *Criminalistica*. Chișinău: Museum, 1995, p.112.
8. GHEORGHITĂ, M. *Metodica cercetării infracțiunilor săvârșite de structurile criminale organizate / Teză de dr. hab. în drept*, 2001. 260 p.
9. DORAȘ S. *Criminalistica*. Chișinău: Tipogr. Centrală, 1999, p.37.
10. DORAȘ S. *Op. cit.*, p.37-38.
11. GHEORGHITĂ, M. *Tratat de metodică criminalistică*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.67.
12. DORAȘ, S. *Op. cit.*, p.37-38.
13. GHEORGHITĂ, M. *Op. cit.*, p.112.
14. DORAȘ, S. *Op.cit.*, p.37-38.
15. Standardele de responsabilitate profesională și declarația privind obligațiile și drepturile esențiale ale procurorilor din 23 aprilie 1999, adoptate de Asociația Internațională a Procurorilor.
16. Legea cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală nr.333-XVI din 10.11.2006. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr.195-198 din 22.12.2006.
17. GHEORGHITĂ, M. *Op. cit.*, p.64.
18. ГЕОРГИЦЭ, М.Ф. *Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования*. Кишинэу: Rotaprint, 1998, с.160.
19. GHEORGHITĂ, M. *Noi abordări științifice în tactica criminalistică*, p.4-7, p.5.
20. Ordinul interdepartamental pentru aprobarea Instrucțiuni cu privire la constituirea și activitatea echipelor comune de investigații nr.40/215/324-o/92 din 23 iulie 2014.

Prezentat la 20.08.2017

RECENZIE

elaborată de Facultatea de Drept, USM, Andrei NEGRU, dr. hab., prof. univ.,
la *Compendiul jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova (1995-2017)*

În data de 6 septembrie 2017, în incinta Muzeului Național de Artă al Moldovei, a avut loc prezentarea unei lucrări deosebite pentru domeniul științifico-juridic autohton – *Compendiul jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova (1995-2017)*. Lucra-

rea în cauză a fost elaborată de un colectiv de autori (Rodica Secrieru, Lilian Rusu, Maria Strulea, Natalia Vilcu-Bajureanu), coautor și coordonator al ediției fiind Alexandru Tănase, ex-președinte al Curții Constituționale (2011-2017). Compendiul reflectă activitatea instituției de la formare până în prezent.

Prefața la lucrare este expusă, în română și engleză, de Koen Lenaerts, Președintele Curții de Justiție a Uniunii Europene. Ne permitem a cita doar câteva dintre tezele invocate de Dlui: „Respectarea drepturilor omului, a democrației și a statului de drept este esențială pentru realizarea unei justiții echitabile”; „Astfel, aceste instanțe (CC) au o sarcină complexă și dificilă de a verifica dacă legislația este în concordanță, atât explicit, cât și implicit, cu valorile constituționale ale statului, cu alte cuvinte, dacă este conformă nu doar textului, dar și spiritului Constituției”; „Datorită independenței sale, Curtea Constituțională dispune de competența și autoritatea de care are nevoie pentru a crea o jurisprudență coerentă și comprehensivă, care să reflecte spiritul statului de drept”; „[...] Sunt convins că această selecție de jurisprudență constituțională, realizată sub auspiciile Curții Constituționale a Republicii Moldova și inserată în această publicație, va servi drept un izvor de drept inestimabil pentru comunitatea de juriști, practicieni și savanți din Republica Moldova”; „În jurisprudența sa, Curtea nu doar acordă o prioritate evidentă principiilor de drept, dar și tinde, printr-o abordare științifică grijulie și sofisticată, să atingă scopul realizării unei justiții echitabile pentru fiecare, precum și să „constituționalizeze” ordinea de drept din Republica Moldova în general”. Prefața prezentată de către Președintele Curții de Justiție a Uni-

nii Europene este o dovadă fermă a unui nivel înalt de apreciere din partea mediului profesional european a activității Curții Constituționale a Republicii Moldova în reprezentarea actualului mandat.

Textul *Compendiului* începe cu un *Cuvânt înainte*, semnat de Alexandru Tănase, judecător constituțional în demisie, Președinte al Curții Constituționale (2011-2017), membru al Comisiei de la Veneția, în context, coautor al lucrării, în care menționează: „Făcând o retrospectivă a întregii mele activități publice și profesionale, am ajuns la concluzia că problema fundamentală a dreptului constă în stabilirea unor limite morale adecvate între libertatea personală a omului, pe de o parte, și interesul legitim al statului, pe de altă parte. Dreptul constituțional, mai mult ca oricare altă ramură a dreptului, confirmă această concluzie, deoarece constituționalismul, ca esență a statului de drept, reprezintă în sine fundamentul moralității fără de care civilizația noastră nu ar fi existat”. La fel, coautorul relatează: „În consecință, prezentul compendiu de jurisprudență a Curții Constituționale reprezintă nu doar cea mai frumoasă și relevantă parte a jurisprudenței Curții Constituționale, dar, în același timp, și un istoric valoric al evoluției acestei instituții”. Alexandru Tănase se expune și referitor la istoria dezvoltării instanței constituționale naționale: „Lucrarea cuprinde aproape integral jurisprudența din «perioada primei componente a Curții Constituționale», între anii 1995-2001, atunci când, sub președinția regretatului Pavel Barbat, jurisprudența Curții a fost marcată de un admirabil curaj judiciar”. Magistratul accentuează, în cadrul prezentării sale, că activitatea Curții Constituționale a fost determinată de modelul funcțional și experiența decizională a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Menționăm că acest *Compendiu* include ca atașare un impunător suport practic, format din hotărârile Curții Constituționale a Republicii Moldova pe toată perioada sa de activitate. Având, în calitate de fundament Constituția, autorii au inclus drept element component Declarația de Independență, urmărind scopul evidențierii legăturii acesteia cu însuși textul Constituției. Mai mult, este accentuată valoarea juridică a Declarației de Independență pentru Republica Moldova – stat independent, orientat spre spațiul valoric european. Consecutivita-

tea subiectelor menționate și evidențiază valoarea științifico-practică a *Compendiului*; prin intermediul acestora, autorii intenționează (și le reușește) de a efectua o legătură între *coagularea* juridică a statului și valorile europene, care determină perspectivele de dezvoltare democratică a Republicii Moldova. Rolul Declarației de Independență în ordinea constituțională, Declarația de Independență – valoarea de text constituțional, Blocul de constituționalitate – fundament al Constituției – acestea sunt piste esențiale remarcate de autori în procesul de analiză teoretico-practică a continuității Declarației de Independență în textul Constituției. Autorii menționează: „Valoarea de principiu a Declarației de Independență derivă din consensul popular general care a legitimat-o și din conținutul său definitoriu pentru noul stat”; „Fiind actul fondator al statului Republica Moldova, **Declarația de Independență este un document juridic care nu poate fi supus nici unui fel de notificări și/sau completări**. Astfel, **Declarația de Independență beneficiază de statutul de «clauză de eternitate»**, deoarece definește identitatea constituțională a sistemului politic, principiile căreia nu pot fi schimbate fără a distruge această identitate”. Un al doilea compartiment, destinat sublinierii valorii Declarației de Independență – *Republica Moldova – stat orientat spre spațiul valoric european* – prezintă în fond un sistem de teze, sinteza cărora evidențiază ideea perspectivei de dezvoltare europeană a statului nostru. Tezele în cauză, concomitent, evidențiază o legătură strânsă între activitatea Curții Constituționale în perioada 2013-2014 și Acordul de Asociere RM-UE. Fiind sintetizate în compartimente corespunzătoare, tezele invocate elucidează, în aspect evolutiv, retrospectiva aspirației către valorile europene – *Atașamentul față de valorile democratice europene; Detașarea de spațiul totalitar sovietic; Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană*. Anume prin prisma activității practice a Curții Constituționale, Declarația de Independență a Republicii Moldova formează, împreună cu textul Constituției, acel *Bloc de constituționalitate*, care, în opinia noastră, contribuie esențial la afirmarea identității politico-juridice a statului. „Curtea nu a deviat niciodată de la jurisprudența generală a Curții Europene, fiind în concordanță cu soft law-ul internațional relevant, iar hotărârile sale sunt în deplină concordanță cu standardele existente la nivelul Uniunii Europene”.

Textul de bază al *Compendiului* include o analiză teoretico-practică a fiecărui element al Constituției, inclusiv a Preambulului Constituției și a fiecărui articol, în consecutivitatea caracteristică Legii Funda-

mentale; or, structura *Compendiului*, cu mici completări, coincide cu structura Constituției. Grupul de autori nu s-a limitat doar la analiza teoretico-practică separată a fiecărui articol constituțional, intenționând inclusiv să evidențieze valoarea științifică și aplicativă a activității Curții Constituționale de la fondare și până în prezent. Cu toate că pentru persoanele interesate aportul calitativ al Curții Constituționale a Republicii Moldova în perioada 2011-2017 este evident, fiind orientat spre perfecționarea sistemului juridic național, autorii au intenționat a reflecta însăși evoluția calitativă a activității Curții Constituționale a Republicii Moldova pe întreaga perioadă de activitate. Astfel, în lucrare își găsește confirmare postulatul teoretic potrivit căruia sistemul juridic, inclusiv cel constituțional, se află într-o interacțiune evidentă și reciprocă cu fenomenele de natură socială, politică, economică și culturală.

Apreciem *Compendiul* drept un exemplu real și valoros al interacțiunii dintre teorie și practică într-un domeniu al științei juridice, în general, și al științei dreptului constituțional, în special, cel din urmă fiind privit deja drept un domeniu distinct, aproape completamente doctrinar, cu aplicabilitate practică limitată. Dimensiunea practică a lucrării este evidențiată prin prisma utilității suportului informativ pentru reprezentanții tuturor profesiilor juridice: judecători, procurori, avocați ș.a.; Culegerea are un impact benefic pentru însuși dreptul pozitiv național.

Din punct de vedere teoretic, valoarea lucrării este apreciată prin prisma clarității expunerii, a prezenței unui sistem de argumentări logice și complexe, atât cu referire la compartimentele ce completează *Compendiul*, cât și cu referire la cel de bază, în care normele constituționale sunt însoțite de interpretarea oficială corespunzătoare, reflectată în Hotărârile Curții Constituționale. Mai mult, textul interpretativ al fiecărei norme constituționale nu constituie doar o simplă referință la o Hotărâre a Curții Constituționale, dar cuprinde și interpretări care depășesc conținutul Hotărârilor menționate, reprezentând, astfel, un model contemporan simbiotic între teoria și practica constituțională. Lucrarea conține un sistem complex de terminologie juridică, caracterizat prin exactitatea formulărilor și claritatea interpretării – deseori cu aspect de noutate pentru dreptul pozitiv național. Sistemul de terminologie juridică, în manifestarea sa axiologică, confirmă tendințele de orientare spre tradițiile și practicile instanțelor europene.

Lucrarea cuprinde și Lista actelor Curții Constituționale (hotărâri, decizii, avize) incluse în

Compendiul de jurisprudență a Curții Constituționale pentru anii 1995-2017, în ordine cronologică, ceea ce înlesnește considerabil potențialele investigații teoretico-practice în domeniul juridic. La fel, în conținutul lucrării întâlnim și un *glosar* de terminologie juridică, aranjat în ordine alfabetică, termenii fiind utilizați nemijlocit în textul normelor interpretate, cu indicarea numărului articolului concret din Constituție; în acest mod, *Compendiul* are și valoare didactică incontestabilă pentru procesul de formare profesional-juridică a viitorilor juriști în cadrul tuturor etapelor de instruire teoretică sau practică.

Valoarea practică a Compendiului o menționăm prin afirmarea justiției într-un stat democratic, dominat, în relațiile sociale importante, de fenomenul juridic. Percepută controversat, cunoscuta HCC nr. 4/2013 (menținerea în funcție a prim-ministrului demis pentru suspiciuni de corupție) reconfirmă postulatul teoretic potrivit căruia într-un stat de drept juridicul reglementează și sfera politicului, încadrându-l în limite normative. La fel, menționăm valoarea Hotărârilor Curții Constituționale care detaliază procedurile de control al constituționalității actelor juridice în sistemul juridic național, exprimate prin controlul calității normative a dreptului (HCC nr. 2/2016 (excepția de neconstituționalitate), HCC nr. 9/2014 (controlul constituțional *a priori* al legilor)) și al calității actelor cu caracter individual (HCC nr. 10/2010 (accesul la justiție)). Astfel, are loc o continuitate logică, cu suport constituțional, în procesul de control al calității actelor normative și al celor individuale din partea justiției, în condițiile unui stat de drept contemporan, atât la nivel de Curte Constituțională – autoritate de jurisdicție constituțională, cât și la nivel de autoritate judecătorească, prin procedura ridicării excepției de ilegalitate (respectiv, contenciosul administrativ). Un alt element empiric caracteristic *Compendiului* este confirmarea, pentru prima dată, a competenței Curții Constituționale de creare a precedentelor judiciare; în asemenea mod, interpretările instanței de jurisdicție

constituțională dobândesc unui caracter extensiv, care depășește limitele normei constituționale supuse interpretării. Or, Alexandru Tănase menționează: „...o Curte Constituțională există prin jurisprudența pe care o creează”.

Valoarea psihologică a Compendiului a fost vizibil accentuată, atât prin asistența acordată *in corpore* de către magistrații Curții Constituționale în cadrul procedurii de inițiere a lucrării, cât și prin discursul de susținere și apreciere, ținut de actualul Președinte al Curții Constituționale, Tudor Panțâru, cu ocazia prezentării lucrării. Obiectiv apreciind, *Compendiul* este rezultatul activității aproape a întregului corp actual de magistrați ai Curții Constituționale pentru perioada 2011-2017. Conținutul lucrării reconfirmă evoluția calitativă a activității instanței de jurisdicție constituțională națională în ultimul termen de mandat, contribuind cu un aport de esență fundamentală la **formarea identității constituționale a Republicii Moldova**, fenomen foarte necesar societății noastre.

Valoarea culturală a Compendiului se exprimă prin complexitatea conținutului, la etapa actuală fiind posibilă identificarea răspunsului la orice subiect înaintat de către studenții orientați spre instruirea profesional-juridică, deschizând noi orizonturi în procesul de cunoaștere în domeniu. Valoarea culturală a lucrării poate fi estimată și prin prisma interesului deosebit manifestat de studenți, personalul didactic și cercetători, practicieni, politicieni, reprezentanți ai Parlamentului și Guvernului, în persoana Președintelui Legislativului și, respectiv, a Ministrului Justiției, față de evenimentul prezentării *Compendiului*. Acesta reafirmă valoarea Justiției, în general, și a Justiției Constituționale, în special, pentru procesul de edificare a statului de drept și de protejare a unui regim politic democratic. Domnia Legii necesită a fi confirmată aplicativ, aceasta fiind posibil numai prin interpretarea normativă și cazuală dată de instanțe – fenomen demonstrat cu fermitate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova începând cu anul 2011 până în prezent, anul 2017.